ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№17 (2596)
ПЯТНІЦА
28
красавіка 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

СА СВЯТАМ!

ДЗЕЯЧЫ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА, РАБОТНІКІ КУЛЬТУРЫ! ВЫСОКА НЯСІЦЕ СЦЯГ ПАРТЫЙНАСЦІ І НАРОДНАСЦІ САВЕЦКАГА МАСТАЦТВА, АДДАВАЙЦЕ ЎСЕ СІЛЫ І ЗДОЛЬНАСЦІ ВЫХАВАННЮ БУДАЎНІКОЎ КАМУНІЗМУ!

З ЗАКЛІКАЎ ЦК КПСС ДА 1-га МАЯ 1972 г.

Мал. І. БЯЛЕЦКАГА.

У ЦЭНТРАЛЬНЫМ КАМІТЭЦЕ КП БЕЛАРУСІ

Аб падрыхтоўцы і правядзенні мерапрыемстваў, прысвечаных знамянальным датам Вялікай Айчыннай вайны 1941–1945 гг.

9 мая савецкія людзі ўрачыста адзначаюць Дзень Перамогі. У свядомасці прагрэсіўнага чалавецтва гэта дата непарыўна звязана з неўміручым подзвігам савецкага народа, які разграміў германскі фашызм—найбольш агрэсіўны атрад міжнароднага імперыялізму. У рэспубліцы стала традыцыяй штогод 3 ліпеня святкаваць дзень вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

У Вялікай Айчыннай вайне народы нашай шматнацыянальнай Радзімы пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі з гонарам адстаялі заваёвы сацыялізму, праявілі небывалую мужнасць і гераізм, выгрымку і стойкасць. Разгром гітлераўскай Германіі і яе саюзнікаў стварыў спрыяльную абстаноўку для ўздыму міжнароднага рэвалюцыйнага, дэмакратычнага і нацыянальна-вызваленчага руху, для паспяховага ажыццяўлення народна-дэмакратычных і сацыялістычных рэвалюцый ў шэрагу еўрапейскіх і азіяцкіх краін, утварэння сусветнай сістэмы сацыялізму.

У гістарычных перамогах доблесных Узброеных Сіл СССР у поўнай меры праявіліся несакрушальная моц Савецкай дзяржавы, ідэйнае і палітычнае адзінства савецкага грамадства, перавага сацыялістычнага грамадскага ладу, магутная сіла брацкай дружбы народаў нашай краіны, іх беззапаветная адданасць ідэалам камунізму, згуртаванасць вакол Камуністычнай партыі Савецкага Саюза—натхніцеля і арганізатара барацьбы савецкага народа супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

У гераічны летапіс барацьбы працоўных нашай сацыялістычнай Радзімы за сваю свабоду і незалежнасць яркай старонкай уапісана беларуская наступальная аперацыя, бліскуча ажыццёўленая ў 1944 годзе Савецкай Арміяй пры актыўнай падтрымцы партызан і ўсяго народа. У выніку гэтай аперацыі была поўнасцю вызвалена тэрыторыя рэспублікі, а гітлераўская армія пацярпела яшчэ адно сакрушальнае паражэнне.

Разам з усімі народамі Савецкага Саюза гераічна змагаўся супраць фашысцкіх акупантаў беларускі народ. Звыш мільёна патрыётаў рэспублікі ўступілі па закліку партыі ў рады дзеючай арміі і з баямі прайшлі ўвесь цяжкі шлях вайны. На часова акупіраванай тэрыторыі рэспублікі разгарнулася ўсенародная партызанская вайна. Звыш 440 тысяч партызан і падпольшчыкаў мужна змагаліся ў тыле ворага, абараняючы сваю сацыялістычную Айчыну. У іх самаадданай барацьбе знайшлі поўнае выражэнне высокія палітычныя і маральныя якасці савецкага народа, кіруемага баявым авангардам — партыяй камуністаў.

30 гадоў назад, у разгар усенароднай барацьбы з нямецка-фашысцкімі акупантамі, на базе масавага партызанскага руху пад кіраўніцтвам партыі ў Беларусі былі створаны шматлікія буйныя партызанскія брыгады і злучэнні. Арганізацыя іх знамянавала сабой новы этап у развіцці ўзброенай барацьбы народа супраць ворага на акупіраванай тэрыторыі, сведчыла аб сталасці і ўзрослай баявой сіле партызан і падпольшчыкаў, адкрывала шырокія магчымасці для далейшага нарошчвання атакуючых удараў па фашысцкіх захопніках. Узаемадзейнічаючы з рэгулярнымі часцямі Чырвонай Арміі, выконваючы самастойныя задачы буйнага стратэгічнага значэння, гераічныя партызаны ўносілі істотны ўклад у справу перамогі.

У гэтым годзе святкаванне Дня Перамогі і дня вызвалення Беларусі ад гітлераўскіх захопнікаў праходзіць напярэдадні слаўнага 50-годдзя ўтварэння СССР. Рыхтуючыся дастойна сустрэць гэты гістарычны юбілей, працоўныя нашай рэспублікі, як і ўсе савецкія людзі, сваёй самаадданай працай і высокай палітычнай актыўнасцю дэманструюць глыбокае разуменне таго, што толькі ў непарушным саюзе, агульнымі намаганнямі яны здольны адстаяць вялікія заваёвы сацыялізму і паспяхова будаваць камунізм.

У прынятай пастанове Бюро ЦК КП Беларусі вырашыла адзначыць 27-ю гадавіну Перамогі і дзень вызвалення рэспублікі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў як вялікія, усенародныя святы. Падрыхтоўку і святкаванне гэтых знамянальных дат падпарадкаваць задачам далейшага ўзмацнення ідэйна-патрыятычнага выхавання працоўных, мабілізацыі іх на барацьбу за ажыццяўленне гістарычных рашэнняў XXIV з'езда КПСС, паспяховае выкананне планаў і сацыялістычных абавязацельстваў другога года пяцігодкі, дастойную сустрэчу 50-годдзя ўтварэння СССР, далейшае ўмацаванне эканамічнай і абароннай магутнасці нашай Радзімы, непарушнага адзінства савецкага народа і арміі, згуртаванню іх вакол Камуністычнай партыі і яе ленінскага Цэнтральнага Камітэта.

У азнаменаванне свята Перамогі вырашана правесці з 6 па 9 мая 1972 года ў гарадах і вёсках рэспублікі, на прамысловых прадпрыемствах, у калгасах і саўгасах, навучальных і іншых установах, воінскіх часцях урачыстыя сходы і мітынгі.

У сувязі са святкаваннем 28-й гадавіны вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх акупантаў у чэрвені-ліпені г. г., з улікам дат вызвалення гарадоў і вёсак, намечана арганізаваць у калектывах працоўных, навучальных установах, воінскіх часцях лекцыі, даклады, гутаркі, тэматычныя вечары і сустрэчы, запрасіўшы на іх удзельнікаў баёў за вызваленне рэспублікі.

Абкомам, гаркомам і райкомам КПБ, мясцовым Саветам дэпутатаў працоўных, грамадскім арганізацыям рэкамендавана шырока адзначыць 30-годдзе ўтварэння буйных партызанскіх атрадаў, брыгад і злучэнняў. У месцах іх дыслакацыі і асноўных зон баявых дзеянняў, а таксама дзейнасці падпольных партыйных і камсамольскіх органаў (абкомаў, міжрайкомаў, райкомаў) будуць праведзены занальныя злёты былых партызан і падпольшчыкаў, партыйных і камсамольскіх работнікаў, якія дзейнічалі ў тыле ворага.

У час злётаў прапанавана арганізаваць ушанаванне ветэранаў вайны, сустрэчы іх з мясцовым насельніцтвам, моладдзю, наведванне былымі воінамі, партызанамі і падпольшчыкамі прадпрыемстваў і будоўляў, калгасаў і саўгасаў, арганізацый і навучальных устаноў, шырокае азнаямленне іх з поспехамі ў гаспадарчым і культурным будаўніцтве, уручыць ім падзячныя адрасы і памятныя сувеніры.

Прымаючы пад увагу інтэрнацыянальны характар партызанскага руху і надыходзячае 50-годдзе СССР, вырашана запрасіць на партызанскія злёты і сустрэчы актыўных удзельнікаў партызанскага руху і падполля ў Беларусі з іншых брацкіх саюзных рэспублік.

У дні святкавання знамянальных дат у вызваленчай барацьбе савецкага народа супраць фашысцкай Германіі прапануецца арганізаваць ускладанне вянкоў і кветак да помнікаў і абеліскаў, на магілы воінаў, партызан і падпольшчыкаў, якія загінулі за нашу Савецкую Радзіму; правесці масавыя народныя гулянні, экскурсіі і паходы па месцах баявых бітваў і партызанскіх стаянак.

Аддзелу прапаганды і агітацыі ЦК КПБ разам з Палітупраўленнем ЧБВА і таварыствам «Веды» БССР даручана распрацаваць тэматыку лекцый і гутарак, падрыхтаваць і накіраваць абкомам, гаркомам і райкомам КПБ матэрыялы аб усенароднай барацьбе супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Міністэрству культуры БССР рэкамендавана забяспечыць паказ у тэатрах рэспублікі лепшых спектакляў на ваенна-патрыятычную, антыфашысцкую і антыімперыялістычную тэмы, арганізаваць для ветэранаў вайны, удзельнікаў партызанскіх сустрэч і злётаў, а таксама ўсяго насельніцтва святочныя канцэрты, прысвечаныя баявой і працоўнай славе савецкага народа; разам з Саюзам мастакоў БССР правесці Рэспубліканскую мастацкую выстаўку, прысвечаную подзвігу савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

Дзяржаўнаму камітэту Савета Міністраў БССР па кінематаграфіі прапанавана арганізаваць у кінатэатрах тэматычныя паказы фільмаў аб Вялікай Айчыннай вайне.

ЦК ЛКСМБ, ЦК ДТСААФ БССР, Камітэту па фізічнай культуры і спорту пры Савеце Міністраў БССР даручана правесці абласныя, гарадскія, раённыя і ў калектывах спартыўныя святы, спаборніцтвы па ваенна-прыкладных відах спорту, зорныя мота-велаэстафеты і іншыя абаронна-спартыўныя мерапрыемствы, накіраваныя на ўзмацненне ваенна-патрыятычнага выхавання працоўных, асабліва моладзі і школьнікаў.

У г. Мінску 1—3 ліпеня г. г. будзе праведзен XIV рэспубліканскі злёт пераможцаў паходаў камсамольцаў і моладзі па месцах рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы савецкага народа.

Абкомы, гаркомы і райкомы КПБ, выканкомы абласных, гарадскіх і раённых Саветаў дэпутатаў працоўных абавязаны актывізаваць работу па паляпшэнню матэрыяльна-бытавых і жыллёвых умоў інвалідаў Вялікай Айчыннай вайны, а таксама сем'яў воінаў, партызан і падпольшчыкаў, якія загінулі ў баях з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Вырашана прадоўжыць работу па ўвекавечанню памятных месц, звязаных з барацьбой супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў, прывесці ў належны парадак усе брацкія магілы і месцы пахавання воінаў Савецкай Арміі, партызан і падпольшчыкаў, якія загінулі ў баях за нашу сацыялістычную Радзіму.

Міністэрствам гандлю, мясцовай, харчовай прамысловасці, бытавога абслугоўвання насельніцтва, Белкаапсаюзу даручана арганізаваць вытворчасць сувеніраў і тавараў народнага спажывання ў тэматычным афармленні, прысвечаным ратнай славе савецкага народа, яго Узброеных Сіл, гераізму партызанскай і падпольнай барацьбы.

ДРУГАЯ ЎСЕСАЮЗНАЯ...

У пярэдадзень першамайскага свята прыемная навіна абляцела творчыя калектывы Беларускай дзяржаўнай ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга філармоніі. Міністэрства культуры СССР і ЦК прафсаюза работнікаў культуры па выніках сацыялістычнага спаборніцтва сярод канцэртных арганізацый Савецкага Саюза прысудзілі калектыву другую Усесаюзную прэмію за чацвёрты квартал мінулага года.

Каля пяцісот творчых работнікаў філармоніі працуюць у аркестрах — сімфанічным, народных інструментаў, камерным, у лекцыйна-канцэртным бюро, эстрадных і музычных ансамблях. Кожны калектыў імкнуўся працаваць як найлепш. Гэта дало добры плён. У чацвёртым квартале філармонія паказала 38 новых канцэртных праграм (план жа прадугледжваў 21 праграму).

Канцэрты творчых калектываў філармоніі заваёўваюць у гледачоў усё большую папулярнасць. У чацвёртым квартале на канцэртах пабывала амаль 680 тысяч гледачоў (план — 621,4 тыс.). Больш наладжвалася выездаў у калгасы і саўгасы. Абслужана 136,8 тысячы сельскіх гледачоў.

Усё гэта паспрыяла выкананню фінансавага плана. Калектыў філармоніі не толькі сэканоміў дзяржаўную датацыю ў суме пяць тысяч рублёў, але і даў прыбытку каля 15 тысяч рублёў.

НЯХАЙ ЖЫВЕ САВЕЦКАЯ НАРОДНАЯ ІНТЭЛІГЕНЦЫЯ—АКТЫЎНЫ БУДАЎНІК КАМУНІЗМУ!

З ЗАКЛІКАЎ ЦК КПСС ДА 1-га МАЯ 1972 г.

Давайце сустракацца!

Упершыню ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі адбылася кампазітарская канферэнцыя навуковага студэнцкага таварыства, у якой прынялі ўдзел студэнты-кампазітары з многіх музычных навучальных устаноў краіны.

У рабоце канферэнцыі ўдзельнічалі сімфанічны аркестр кансерваторыі, камерныя ансамблі, салісты. Творы гасцей праслухоўваліся як у магнітафонных запісах, так і ў жывым выкананні.

Пяць дзён гучала музыка. Пяць дзён ішла вялікая і сур'ёзная размова. Праблемы фальклору і сродкаў музычнага выяўлення, музычныя формы і жанры, музыка будучага — вось даволі няпоўны пералік тэм, якія абмяркоўваліся на канферэнцыі.

Прыемна адзначыць, што многія з праслуханых твораў вызначаліся даволі высокім узроўнем майстэрства, вялікай эмацыянальнасцю, драматургічнай значнасцю. Да такіх твораў можна аднесці Ваенную сімфонію харкаўчаніна Уладзіміра Пальчуна, яго ж струнны квартэт, фартэпіянную санату яго зямлячкі Алены Гнатоўскай, санату для скрыпкі з фартэпіяна студэнта Вільнюскай кансерваторыі Відаса Лачэрыса, цыкл п'ес для фартэпіяна выпускніка Маскоўскага музычна-педагагічнага інстытута імя Гнесіных Мікалая Васільева, твор для струннага квартэта, фартэпіяна і голасу мінчаніна Алега Соніна і інш.

Сімфонія В. Пальчуна для струнных, ударных і голасу — твор глыбокі і выразны. Музычная мова яго самабытная. Усе тры часткі сімфоніі прасякнуты адзіным тэматызмам. У другой частцы цікава выкарыстаны голас спявачкі. Гэта песня маці, якая страціла на полі бою сына.

Добрае валоданне фартэпіяннай фактурай, прадуманасць архітэктонікі, умелае выкарыстанне элементаў шматгалосся — усё гэта дапамагло аўтару фартэпіяннай санаты Алене Гнатоўскай напісаць па-сапраўднаму цікавы твор.

Твор для струннага квартэта, фартэпіяна і голасу А. Соніна — адзін з самых драматургічна значных. Звяртае на сябе ўвагу незвычайная пластычнасць мелодыі, старанная прадуманасць дэталяў. У цэлым жа прываблівае своеасаблівае пачуццё формы, значнасці градацый ад эпізодаў глыбока драматычных да эпізодаў прасветленай радасці, дзе, як сімвал вышэйшай гармоніі, гучыць чалавечы голас.

Прыемна, што нашы маладыя кампазітары звяртаюцца да дзіцячай тэматыкі. Для дзяцей трэба пісаць даступную, але не спрошчаную музыку. З ранняга ўзросту дзеці павінны быць уведзены ў свет сапраўднага мастацтва. Аб гэтым многа гаварылі ўдзельнікі канферэнцыі.

Дыскусія была вельмі плённая, хоць іншы раз у абмерканнях зашмат увагі ўдзялялася тэхнічным пытанням, а не эстэтычным, бадай, найбольш важным ў ацэнцы музыкі.

У заключэнне хочацца горача падзякаваць нашым рэктарату, студэнцкаму навуковаму таварыству, камітэту камсамола, усім арганізатарам канферэнцыі. Вельмі хацелася б, каб падобныя мерапрыемствы сталі нашай добрай традыцыяй.

М. КАЗІНІН,
студэнт Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

БРАТЭРСТВА

У беларускага калгаса «Перамога» Лельчыцкага раёна і ўкраінскага калгаса «Перамога» Олеўскага раёна — даўнія сяброўскія сувязі. Нядаўна гаспадаркі абмяняліся дэлегацыямі, якія падзяліліся вопытам культурна-асветнай работы, дамовіліся аб сумесным святкаванні 50-гадовага юбілею СССР.

Самадзейныя артысты абодвух калгасаў стварылі харавую капэлу «Славяне», якой кіруе работнік сельскага дома культуры Лельчыцкага раёна М. Драчэўскі. У праграме капэлы—рускія, украінскія і беларускія народныя песні, песні аб партыі, Радзіме, дружбе народаў СССР.

В. РАБЦАЎ.

ТВОРЧЫ ВЕЧАР ГЕНАДЗЯ БУРАЎКІНА

«Што людзям на зямлі пакіну...»

Гэта радок з паэмы «Чужая споведзь», своеасаблівы лейтматыў творчасці Г. Бураўкіна, як найлепш перадае яго заклапочанасць лёсам свайго пакалення. Як жыве яно, пакаленне трыццатых гадоў, маленства якога было абпалена вайною, які след пакіне яно на зямлі? Выразная грамадзянская скіраванасць творчасці Бураўкіна, яе адкрыта публіцыстычны характар: «Я — твой трубач, таварыш камсамол».

Паэт Мікола Аўрамчык і крытык Дзмітрый Бугаёў у сваіх выступленнях на вечары, які адбыўся ў клубе Саюза пісьменнікаў 26 красавіка, гаварылі аб тым, што паэзія Генадзя Бураўкіна па-грамадзянску мужная, па-юнацку ўсхваляваная. Паэт праўдзівы і шчыры ў сваёй творчасці. Яму ўласціва высокая патрабавальнасць да сябе. Усхвалявана апявае ён прыгажосць роднага Прыдзвінскага краю. Многа піша пра вайну, і лепшыя яго творы болем адгукаюцца ў сэрцах чытачоў: «Хатынскі снег», «Асвейская балада», «Балада пра мінёраў».

А пасля выступіў Генадзь Бураўкін. Ён прачытаў свае творы, у тым ліку новыя, адказаў на пытанні.

ВІНШУЕМ Івана Паўлавіча МЕЛЕЖА з прысуджэннем Ленінскай прэміі!

ГРАМАДЗЯНСКІ І ТВОРЧЫ ПОДЗВІГ

Сапраўднае дасягненне ў літаратуры — заўсёды подзвіг, подзвіг вялікага напружання духоўных, фізічных сіл, здароўя, не гаворачы аб таленце, аб усіх здольнасцях чалавека.

Іван Мележ прыйшоў у літаратуру з глыбіннага віру жыцця, жыцця на самым крутым, трагічным яго выпрабаванні, калі на карту быў пастаўлены не толькі лёс кожнага з нас, але і лёс нашай Радзімы, нашых заваёў.

Дваццацігадовы юнак з першых дзён вайны трапляе ў пекла самых гарачых баёў на Поўдні краіны. На другі год, цяжка паранены, адпраўлены ў тыл, ён апынуўся перад нялёгкім пытаннем: як жыць, з чаго пачынаць? Яшчэ да вайны ён апублікаваў некалькі вершаў, яго вабіла паэзія. Цяпер, па-праўдзе сказаць, было не да паэзіі. Тыя пакуты, тыя выпрабаванні, праз якія прайшоў чалавек у свае дваццаць год, вымушалі гаварыць не толькі радкамі вершаў. Мележ бярэцца за прозу. Лёгка сказаць — бярэцца. У той час, пераязджаючы са шпіталя ў шпіталь, ён не мог фізічна ўзяцца за пяро. Правая рука была пад жахлівай небяспекай. Урачы патрабавалі неадкладнай ампутацыі. І вось — мала каму вядомая падрабязнасць з біяграфіі пісьменніка: першыя свае апавяданні ён піша левай рукой, ужо не спадзеючыся на правую. Пісанне гэтае было пакутным удвая — і таму, што і словы былі непаслухмяныя, непаслухмянай была і рука. Мабыць, ніколі ў жыцці Мележ не забудзе растоўскага хірурга Антонава, які пайшоў на вялікую рызыку, узяўшыся зрабіць аперацыю, і выратаваў яму правую руку.

Позняй восенню 1943 года Іван Паўлавіч прыехаў у Маскву. З гэтых дзён я і ведаю яго. Тады, вядома, яго не велічалі Іванам Паўлавічам. Высокі, цыбаты юнак у зацёртым, паношаным шынялі, які ледзь даставаў яму да калень, ён адразу ж увайшоў у літаратурнае асяроддзе. Памятаю, як радаваўся Кузьма Чорны, прачытаўшы яго першыя апавяданні, асабліва «У завіруху». Пад уражаннем яго апавяданняў ва ўсіх нас быў святочны настрой. Нараджэнне новага сапраўднага пісьменніка — не частая падзея, а ў гады вайны ў беларускай літаратуры гэта былі першыя такія імяніны. Мележ стаў цудоўным лірычным апавядальнікам-навелістам, які глыбока адчувае самыя найтанчэйшыя рухі чалавечай душы. Але ў таленце яго былі і вялікія эпічныя запасы. Гэта пацвердзіў першы раман «Мінскі напрамак». Пяць год працаваў над ім аўтар, якому хоць і не было яшчэ трыццаці гадоў, але які меў багаты і жыццёвы вопыт, і вопыт ваеннага выпрабавання. Цэнтральным вобразам кнігі стаў выдатны палкаводзец Чарняхоўскі. Не адразу ўсё ўдавалася пісьменніку. Нават пасля таго, калі раман выйшаў з друку, вобраз, ужо стаўшы няўрымслівым жыццём аўтара, у думках, у новых пошуках пісьменніка набываў усё больш дакладныя рысы, пакуль не зрабіўся сапраўдным і вартым літаратурным помнікам герою.

Нам асабліва прыемна, што мастацкі вобраз камандарма Чарняхоўскага ўпершыню ў савецкай літаратуры створаны беларускім пісьменнікам.

Я ўдзячны Івану Паўлавічу за тое, што ён даверыў мне быць рэдактарам яго першага рамана. Да гісторыі стварэння наступных раманаў Мележа я ўжо меў дачыненне чыста суседскае. Якраз, калі ён пісаў «Людзі на балоце» і выношваў у думках «Подых навальніцы», мы жылі ў адным доме і нас разлучала... столь майго пакоя. Па-чалавечы магу засведчыць, што абодва раманы каштавалі іх аўтару не меншых намаганняў духоўных і фізічных сіл, чым пісанне першых твораў. Яшчэ малады, саракагадовы чалавек, па стану здароўя, падарванага вайной, павінен быў кідаць усякую работу, але Мележ яе не кінуў, пакуль не завяршыў поўнасцю. Мой дарагі, мой нястомны, мой бяссонны сусед і ўночы не расставаўся са сваімі Куранямі, са сваім Палессем, пакутуючы, думаючы, жывучы лёсам сваіх герояў.

Нялёгка падымаць цалінныя пласты жыцця, гісторыі. Пераадольваць даводзіцца не толькі супраціўленне матэрыялу, але і асабліва ваяўнічае супраціўленне звыклых ацэнак, кансерватыўнасць утылітарнага разумення надзённасці тэмы. Іван Мележ быў непахісны і паслядоўны ў сваім перакананні: сучаснасць твора — у сучаснай, у перадавой пазіцыі пісьменніка, у новым, перспектыўным паглядзе на з'явы жыцця, на падзеі гісторыі, на людскія паводзіны і ўчынкі. Правільнасць гэтай канцэпцыі пісьменнік сцвердзіў сваёй творчасцю.

Так Іван Мележ, які быў артылерыстам на вайне, перайшоў на цяжкую артылерыю ў літаратуры, выбраўшы для сваіх цэляў самыя буйныя, самыя маштабныя вобразы, людскія характары і гістарычныя падзеі свайго народа.

Выдатныя раманы «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы», удастоеныя самае высокае чэсці, — радасная вяршыня нашай літаратуры. Жыць, працаваць у такой літаратуры — не толькі вялікі гонар, але і найвялікшая адказнасць. Ёсць на каго раўняцца, ёсць чым вымяраць сапраўдную вартасць нашага майстэрства, нашага разумення — што такое творчы подзвіг мастака, які ўвесь свой талент і сілы аддае сваёй Радзіме, свайму народу.

Васіль ВІТКА.

ВЫСОКІ ЎЗЛЁТ

Для беларускай літаратуры, для шматлікіх яе чытачоў сёння спадзяванае і добра здзейсненае свята. Раманы Івана Мележа «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы» адзначаны высокай узнагародай — Ленінскай прэміяй.

Для беларускай савецкай прозы гэта свята тым большае. Асаблівасць любой узнагароды тая, што яна, узнагарода, як бы нанава, на новым, вышэйшым і відочна акрэсленым узроўні, замацоўвае ў свядомасці людзей іх жа асабісты жыццёвы, духоўны і грамадскі вопыт, і тое, што зроблена адным чалавекам, набывае сімвалічны, абагульнены сэнс. Зразумела пры гэтым, што нічога не ўзнікае само па сабе, на прыпечку ды ў зацішку, што раманы І. Мележа з'явіліся не на голым літаратурным лабяку, а на добра ўробленай ніве нашага слоўнага мастацтва. Тая ніва ўзгадавала не адзін колас, але гэты, узрошчаны сёння і любоўна адхінуты ад іншых, гадаваўся на палескай глебе, у некалі клятым людзьмі і богам краі лясоў і балот. І гэта знамянальна.

Зрэшты... Прыгадваецца час з'яўлення першага рамана «Палескай хронікі». Той поспех яго, што ажыццявіўся з добрай згоды нашага чытача, поспех заслужаны, а для самога аўтара напачатку, магчыма, трохі і нечаканы. Прыгадваецца першае ў друку сказанае з зацікаўленасцю строгага і вядомага майстра слова пра гэты раман — слова Янкі Брыля. І прыгадваецца колішняя гутарка з самім аўтарам. Гаворка ішла пра раман і пра Палессе, пра «хаты на востраве», пра родныя пісьменніку Глінішчы — Курані, пра тыя «кеб» і «буў», якія (здаецца, толькі яны адны) бянтэжылі тады крытыкаў. Мележ гаварыў, прыблізна, так. Вось, маўляў, Палессе... Як яно ўяўляецца брату нашаму беларусу, ужо не кажучы пра староннягa? «Мох, балота ды пясок...». Камары, каўтун, багна... І чалавечак на ўсім гэтым, з нейкім комплексам непаўнацэннасці ці што... Гаварылася ж нібыта: «Палешукі мы, а не чалавекі». Не, не так гэта. Гаварылася і другое: «За Гомлем людзі е?» — «Е, але дробненькія». І так вось гаварылася. Не, не было «комплексу непаўнацэннасці».

І было па-чалавечы хораша і цікава бачыць яго, звычайна спакойнага і нават марудлівага ў словах, гарачлівым і раззлавана-маладым. Падабаўся такі «мясцовы патрыятызм».

Згадка тут вось да чаго. Вопыт работы Мележа над «Палескай хронікай» яскрава даказаў (каторы раз у пісьменніцкай справе наогул!), што сапраўдная літаратура нараджаецца вось з гэтага «мясцовага патрыятызму» — з пісьменніцкай шчырасці, з вернасці сваім чалавечым і мастацкім перакананням, з вернасці жыццю і яго не заўсёды адграбляванай праўдзе. Гэта адно. Ёсць і другое. Яшчэ раз увачавідкі сцвердзіў сябе так званы «маленькі», звычайны чалавек. Літаратура пра «малога чалавека» не можа быць малой, калі гэта сапраўдная літаратура. Няма «малых» літаратур, як няма «малых» народаў. Гэта, так сказаць, некаторыя простыя ісціны, якія яшчэ раз пацвердзіліся на вопыце Мележа-раманіста.

У наш час многа гавораць і пішуць пра лёс эпічнага жанру, пра яго найбольш сінтэтычную форму — раман. Адмірае ён ці ўзбагачаецца? Памірае ці памёр? Спрэчкі гэтыя, мусіць, сапраўды бясплённыя, хоць, у сваю чаргу, было б рызыкоўным сцвярджаць, што поспех аднаго—двух раманаў, аднаго ці двух аўтараў кардынальна вырашаюць праблему. Усё залежыць, зноў жа, ад часу, ад абставін і месца. Чым сцверджаны, напрыклад, цэлы літаратурны кірунак, цэлы мастацкі метад — «Шынялём» Гогаля ці ягонымі «Мёртвымі душамі»? Дастаеўскі казаў, здаецца, што руская проза мінулага стагоддзя выйшла з «Шыняля» Гогаля.

І было б рызыкоўна, разам з тым, аддаваць перавагу таму мастацкаму кірунку, той стылявой плыні, якую ўвасабляе гэты альбо іншы таленавіты твор. Мы гаворым пра традыцыі Коласа і Чорнага, Максіма Багдановіча і Максіма Гарэцкага. Каму з іх аддаць перавагу? А можа так не трэба? Няхай у кожнага будуць свае вучні і свае паслядоўнікі. Бо гэта толькі на карысць літаратуры.

Нам прыемна ўсведамляць, што побач з выдатнымі раманамі Івана Мележа існуе багатая, па-мастацку шматгранная проза Я. Брыля і І. Шамякіна, В. Быкава і І. Навуменкі і г. д. Пералічваць не трэба і нявapта.

А сёння мы яшчэ раз віншуем Івана Паўлавіча Мележа з высокім прызнаннем яго мастацкіх здзяйсненняў.

Міхась СТРАЛЬЦОЎ.

«ШЧАСЛІВАЯ ПРАЦА ДУШЫ...»

Бываюць супадзенні, якім здзіўляешся, загадкава-сімвалічны сэнс якіх хвалюе, пра якія думаеш: «Выпадковыя яны ці невыпадковыя?» Хочаш чамусьці думаць, што невыпадковыя, а калі і выпадковыя, то толькі ў тым сэнсе, што з'яўляюцца праяўленнем нейкай разумнай неабходнасці.

Так было і на гэты раз. Супалі нечакана-негадана дзве падзеі. Першая — кніга «Нараджэнне грамадзяніна» В. Сухамлінскага. Я з радасцю набыў яе, адразу, не адкладваючы на паліцу, пачаў чытаць. Дакладней кажучы: з нецярпеннем гартаць, каб спачатку пазнаёміцца папярэдне — з галоўным зместам, з раздзеламі, з мовай і логікай аўтара, з фотаілюстрацыямі, з асобнымі мясцінамі, выдзеленымі разрадкай. «Чым больш чалавек даведваецца аб акаляючым свеце, — чытаў я, — тым больш ён павінен ведаць пра чалавека. Грэбаванне гэтым вельмі важным правілам парушае гармонію паміж ведамі і мараллю. Гэту з'яву я б назваў маральным невуцтвам...» «Культура эстэтычных пачуццяў, — гартаў я далей, — патрабуе высокай агульнай культуры школьнага жыцця, асабліва маральнай культуры — адносін да чалавека як да вышэйшай каштоўнасці...» Вось які, зазначаў я для сябе ў думках, дакладны, ёмкі тэрмін «маральная культура» і як ён дакладна і глыбока вызначаецца: адносіны да чалавека як да вышэйшай каштоўнасці. «Складаную і тонкую задачу выхавання я бачыў у тым, каб каштоўнасці мастацтва сталі духоўнай патрэбай падросткаў, каб вольны час яны імкнуліся напоўніць самай шчаслівай, самай жыццярадаснай працай душы — пазнаннем харaства...» Старонка за старонкай, раздзел за раздзелам... Выдатны педагог, вялікай, светлай душы чалавек дзяліўся сваім багатым вопытам і сваім мудрым роздумам, расказваў, як, на яго думку, трэба выхоўваць юнага чалавека. Ён гаварыў, у прыватнасці, аб маральным і эстэтычным выхаванні, аб той ролі, якую павінны адыгрываць тут роднае слова, літаратура, жывапіс, музыка...

Кнігу «Нараджэнне грамадзяніна» я браў з сабой у дарогу, бо літаральна назаўтра, пасля таго, як яе набыў, павінен быў ехаць у Рыгу на семінар, прысвечаны... маральна-эстэтычнаму выхаванню рабочай моладзі. Бываюць жа, кажу, такія супадзенні.

Семінар гэты быў не зусім звычайны, аб чым сведчыць хаця б склад яго ўдзельнікаў. Так, з Беларусі, напрыклад, на яго ехалі прадстаўнікі Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па прафесійна-тэхнічнай адукацыі А. Казлоўскі, Н. Карпава, Н. Лушчакоў, музыказнаўца А. Ракава, мастак Л. Дударэнка, загадчык аддзела ЦК ЛКСМБ Ул. Ліпскі, а ад Саюза пісьменнікаў БССР празаік, загадчык аддзела газеты «Літаратура і мастацтва» Я. Каршукоў і я.

Так, семінар быў не зусім звычайны. На ім былі даклады і выступленні, але галоўным было тое, што яго суправаджала, што паказвалася, дэманстравалася, выконвалася. Даклад старшыні Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў Латвійскай ССР па прафесійна-тэхнічнай адукацыі, цікавага чалавека, улюбёнага ў сваю справу кіраўніка Я. Бродэліса суправаджаўся, напрыклад, выступленнямі самадзейных і прафесійных артыстаў, музыкай і песнямі, паказам жывапісных прац навучэнцаў прафесійна-тэхнічных вучылішч, дэманстрацыяй вырабаў, зробленых іх рукамі і г. д. Былі даклады, быў абмен думкамі, ішла гутарка аб выхаванні новага чалавека — і зноў гучала музыка, гучала песня, разам з самадзейным хорам саліраваў вядомы спявак, выступаў кампазітар і потым выконваў на інструменце песню, якую ён напісаў спецыяльна для навучэнцаў такога-та вучылішча, дзе ён часты і любімы госць.

Семінар быў павучальны. На гэтым дружна пагаджаліся ўсе яго ўдзельнікі, незалежна ад іх прафесіі. Усе пагаджаліся на тым, што менавіта так, з такім энтузіязмам, з такім размахам і такім веданнем справы і трэба выхоўваць заўтрашняга маладога рабочага. Я ў сваім выступленні гаварыў, апрача ўсяго іншага, аб п'есе М. Матукоўскага, дзе добра паказана, якім бывае ён, малады рабочы, калі яго выхоўваюць інакш.

А потым, пасля семінара, па дарозе дамоў прыгадаў нядаўнюю размову з дырэктарам аднаго Брэсцкага прафесійна-тэхнічнага вучылішча. Я і Уладзімір Паўлаў павінны былі выступіць у вучылішчы з чытаннем сваіх вершаў, да выступлення яшчэ быў час, і мы гутарылі з дырэктарам у яго кабінеце. Ён расказваў пра вучылішча, пра сваю працу, пра тое, як цяжка даводзіцца ім часам у справе выхавання, і сказаў на развітанне: «Памагайце нам. Веды мы дадзім ім самі, а вось што датычыць выхавання, то нам адным тут цяжка... Памагайце, гэта ж наша агульная справа». На семінары ў Рызе я мог пераканацца ўвачавідкі, наколькі меў рацыю дырэктар. І мог пераканацца, што сапраўды адна з галоўных умоў выхавання і заключаецца ў тым, «каб каштоўнасці мастацтва сталі духоўнай патрэбай падросткаў», і светла думаў аб «самай шчаслівай, самай жыццярадаснай працы душы — пазнанні харaства».

Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Алесь ЗВОНАК

ВЯСНЫ МЕЛОДЫІ ЖЫВЫЯ

1. ЗДЗІЎЛЕННЕ

Заўжды хвалюе нас прыход вясны.
І хоць не лёг на гай зялёны колер,
А ўжо, як тонкі гук жывой струны,
Спеў жаўрука звініць над шэрым полем.
А ўжо вятры з далёкай стараны
Нясуць цяплынь у залатым прыполе;
А ўжо абрысы ясных дзён відны
І замірае сэрца мімаволі.
Глядзі, глядзі айчыне ў чысты твар,
Нямей, нямей ад шчаснага здзіўлення:
Вясна па небе коціць сонца шар
Насустрач дням вялікім аднаўлення.
Прымі яго, душа, як лепшы дар,
Напоўнены ўрачыстасцю вясенняй!

2. ВЕЧАРЫ

Ты чуеш? Мякка крочаць вечары
Над павуціннем высветленых вуліц,
Над пенай хмар, застылаю ўгары,
Над стужкай мілай Свіслачы-крывулі.

Гары, душа, ўспамінамі гары!
Ужо й дамы ставокія паснулі,
І збеглі цені ў цёмныя двары,—
Цябе ж спакой ніколі не атуліць!

Усё шукаць табе знаходку ўдач,
Усё блукаць табе сястрой паэта,
Каб сэрца голас, скрыпкі тонкі плач
Пералажыць на строгі рытм санета
І знаць, што песня лепшая не спета,
І паўтараць штодня: пераінач!

3. САКАВІК

Дзіця вясны — празрысты сакавік —
Па капілярах дрэва гоніць сокі.
Ці чуеш ты гартанна-шчасны крык
Над чысцінёю сіняе пратокі?

Забудзь усё — свет радасцю вялікі,
Скіруй насустрач сонцу лёгка крокі.
Парві няўдачы першай чарнавік, —

Аляксандр ДРАКАХРУСТ

ТАМ, ДАЛЁКА, ЗА ПІРЭНЕЯМІ...

СТАРОНКІ АДНАГО ДЗЕННІКА

Хто не памятае святлоўскай «Грэнады»? Хто не паўтараў цудоўных радкоў пра хлопца, які «пошел воевать, чтоб землю в Гренаде крестьянам отдать»?..

У дзяцінстве, калі ўражанні асабліва яркія і моцныя, мне пашчасціла ўбачыць чалавека, лёс якога дзівосна супадаў з лёсам героя гэтай балады.

Не, знешне ён зусім не быў падобны на летуценнага святлоўскага хлопца. І ваяваў ён не ва ўкраінскім стэпе, а за тысячы вёрст ад яго. Але хіба ў гэтым справа?

За далёкімі Пірэнеямі, у краіне, якая снілася па начах хлапчукам майго пакалення, ён змагаўся за рыжую зямлю Арагона і за камені Кастыліі, і за Мадрыд, і за тую самую, услаўленую паэтам, «Грэнадскую воласць»...

Яго звалі Поль Мацісавіч Арман...

Сапраўднае прозвішча яго было Тылтынь. Але аб гэтым, як і аб многіх іншых падрабязнасцях яго незвычайнай біяграфіі, я даведаўся толькі праз трыццаць гадоў.

Латышскі камуніст-падпольшчык. Студэнт Рыжскага універсітэта і Сарбоны. Актывіст французскай кампартыі, які атрымаў партыйную клічку «Арман». Чалавек, які свабодна гаварыў на некалькіх еўрапейскіх мовах, тонка адчуваў паэзію (любіў Верлена), ведаў і разумеў тэатр (перапісваўся з некаторымі буйнымі акцёрамі). Чалавек, які з далёкага тысяча дзевяцьсот дваццаць шостага года да апошняга бою пад Волхавам у жніўні сорак трэцяга, быў баявым танкістам — па прызванні, па любві, па высокім пачуцці абавязку.

А тады... Тады мы, хлапчукі, проста бегалі чарадой за невысокім хударлявым маёрам са строгімі, я б нават сказаў, пранізлівымі вачыма, якія заўсёды цяплелі, калі ён бачыў дзіцячыя твары. Мы глядзелі ў гэтыя шэрыя вочы, мы чапляліся за гімнасцёрку з ордэнам Леніна (тады яшчэ ў герояў не было Залатых Зорак). І нам вельмі хацелася пачуць расказ хоць бы пра адзін подзвіг...

А Поль Мацісавіч, дзядзька Поль, як мы яго называлі, расказваў зусім пра іншае — пра тое, у якія гульні гуляюць іспанскія дзеці, якія яны адчайныя і храбрыя, пра карыду, пра мадрыдскі бар, у якім збіраліся пісьменнікі і журналісты («Вы яшчэ калі-небудзь прачытаеце іх кнігі!»...)

Прайшлі гады, дзесяцігоддзі... Але рысы гэтага чалавека з адкрытай, амаль дзіцячай усмешкай, якая непазнавальна змяняла яго сухі, аскетычны твар, не сцёрліся ў маёй памяці. Можа таму, што ў цяжкі час умацаваў ён ва мне, дванаццацігадовым хлапчуку, веру ў чалавека, якая была пахіснулася, а можа... Ды што гадаць?.. Проста: такіх людзей не забываюць.

Але адна справа — уражанні падлетка, другая — памяць сталага чалавека, сябра, вучня, баявога таварыша.

Некалькі гадоў назад, працуючы над кнігай па гісторыі Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі, пазнаёміўся я з генералам Анатолем Юльевічам Новакам. Разам з Арманам служыў ён у 4-й танкавай брыгадзе ў Бабруйску, разам з Арманам плыў на цеплаходзе «Камсамол» у ахопленую агнём Іспанію, разам з ім прымаў удзел

Поль Арман.

у баях, ад якіх залежаў лёс рэспублікі...

Поль Мацісавіч, пра якога нават смелыя іспанцы казалі, што «бог не ўклаў яму ў душу страху», у самыя гарачыя дні вёў дзённік. Гэтыя беглыя запісы, зробленыя на прывалах і ў мінуты кароткіх перадышак, на шчасце, захаваліся.

Вось адзін з іх:

«30 кастрычніка 1936 года. Учора быў цяжкі бой. Рота выведзена ў раён гары Сіера-дэ-лос-Анхелес... Абстаноўка на фронце не абяцае адпачынку»...

Учора быў цяжкі бой...

Усяго чатыры словы! Але ж гэта сказана пра дзень, калі лёс сталіцы Іспанскай рэспублікі вісеў літаральна на валаску. Войскі генерала Франка акружылі горад з трох бакоў. Не толькі ворагам, але і сябрам здавалася, што мяцежнікі, узброеныя нямецкай і італьянскай тэхнікай, вось-вось уварвуцца на мадрыдскія вуліцы...

У крытычны момант на дапамогу рэспубліцы прыйшлі байцы інтэрнацыянальных брыгад. Іх галоўнай ударнай сілай аказалася танкавая рота савецкіх добраахвотнікаў.

Камандаваў ёю Поль Мацісавіч Арман.

...29 кастрычніка на досвітку 15 танкаў Т-26 рынуліся на паўднёвы захад ад Мадрыда, па дарозе, якая ішла на Сесенью—Барокс—Эсківіяс... Менавіта на гэтым напрамку мяцежнікі, найміты з іншаземнага легіёна і мараканскія кавалерысты падышлі бліжэй за ўсё да сталіцы. Першым на камандзірскім танку з адкрытым люкам ехаў Поль Арман. Услед ехаў на сваёй баявой машыне лейтэнант Мікалай Сяліцкі, наш зямляк-мінчанін.

Хутка ў тумане паказаліся першыя дамы Сесеньі. Непадалёк ад дарогі відаць была зброя. Злева, ля капліцы, разгрупаваліся нейкія салдаты... Але вось ад іх аддзяліўся афіцэр. Падбегшы да галоўнага танка, ён запытаўся:

— Італьяно?

— Сі! — хутка адказаў Арман і тут жа зачыніў люк вежы. Надрыўна загудзеўшы маторам, камандзірская машына рынула наперад. Сесенья была ў руках фашыстаў. Іх трэба было апярэдзіць. Чаго б гэта ні каштавала!

З цяжкасцю манеўруючы на вузкіх сярэдневяковых вуліцах, танк Армана вёў агонь па пяхоце, якая падрыхтавалася да атакі. Мікалай Сяліцкі сваім Т-26 падмяў гармату разам з абслугай і таксама ўварваўся ў сяло. Там, у нейкім завулку, ён наскочыў на эскадрон мараканцаў.

— Наперад!

Ляскат гусеніц змяшаўся са стрэламі і выбухамі гранат. Ашалелыя коні скідвалі коннікаў, уставалі на дыбы, мітусіліся.

Нечакана пры развароце танк рэзка тузанула. Ён спыніўся. Правая гусеніца разарвалася і спаўзла з каткоў...

Мікалай Сяліцкі загадаў вадзіцелю і вежаваму стралку паправіць пашкоджанне, а сам застаўся ля кулямёта прыкрываць іх.

Ля машыны затармазіў танк лейтэнанта Асадчага.

— Мікалай, давай з хлопцамі да мяне!

— Не магу! Паправім і дагонім. Далажы ротнаму...

Разбіваючы пяхоту мяцежнікаў, разганяючы мараканскую конніцу, танкавая калона рухалася наперад. За Бароксам, які яна праскочыла на поўным хаду, паказаліся восем італьянскіх танкаў «ансальда». Камандзірская машына зноў першая ўступіла ў бой. Два варожыя танкі загарэліся, а адзін быў скінуты ў цясніну танкавым таранам лейтэнанта Сяргея Асадчага. Астатнія машыны паспяшылі развярнуцца і схавацца за ўзгоркам.

Па дарозе назад нашы танкі былі сустрэты кулямётным агнём і гарматнымі стрэламі з нанова захопленай мяцежнікамі Сесеньі.

Але Поль Мацісавіч на вялікай хуткасці павёў калону праз сяло: іншага шляху не было. З балконаў і дахаў франкісты кідалі на танкі гранаты і бутэлькі з гаручай сумессю.

Агонь ахапіў камандзірскую машыну. Задыхаючыся ад дыму і гарачыні, Арман працягваў па радыё кіраваць боем, у той час як механік-вадзіцель Мерсан і камандзір танка Лысенка змагаліся з полымем. Пажар удалося патушыць, але ўсе, хто быў у машыне, атрымалі сур'ёзныя апёкі.

Сярод палонных, захопленых у Сесеньі, аказалася некалькі мараканцаў. Яны расказалі аб лёсе лейтэнанта Сяліцкага і яго баявых сяброў.

...Калі быў забіты адзін з членаў экіпажа (як потым высветлілася, гэта быў іспанскі баец Хуан), Сяліцкі, відаць, зразумеў, што ліквідаваць няспраўнасць не ўдасца. Ён загадаў механіку ўлезці ў танк. Адважныя танкісты вырашылі адбівацца ўдваіх.

Фашысты, якія спачатку баяліся наблізіцца да баявой машыны, паступова пасмялелі. Некалькі разоў кідаліся яны ў атаку, але, не вытрымаўшы агню, адкочваліся назад.

Бой працягваўся амаль дзве гадзіны.

Але вось прагрымела апошняя кулямётная чарга. І адразу наступіла цяжкая цішыня. Больш не было стужак...

Пачакаўшы, фашысты ўзабраліся на машыну. Яны стукалі прыкладамі па броні, спрабавалі прасунуць штыкі і кінжалы ў назіральныя шчыліны. У адказ гучалі рэдкія стрэлы з пісталета.

Зразумеўшы, што танкістаў жывымі не ўзяць, ворагі аблілі танк бензінам і падпалілі. І тады з агню і дыму ў іх паляцелі дзве апошнія гранаты...

К вечару 29 кастрычніка танкавая рота Армана сустрэлася з перадавымі часцямі рэспубліканскіх войск, якія займалі абарону непадалёк ад Вальдэмора. Поль Мацісавіч, абпалены, бясконца стомлены, вылез з машыны і падышоў да Даларэс Ібаруры, якая выехала насустрач савецкім танкістам. Ён коратка расказаў аб выніках рэйду (праціўнік страціў да 800 салдат і афіцэраў забітымі і параненымі, два танкі «ансальда», 12 гармат, 10 грузавых і легкавых машын). Але быў яшчэ адзін, галоўны вынік, зразумелы для ўсіх, хто быў у той момант на перадавых пазіцыях пад Мадрыдам: нашы танкісты сарвалі пачатак фашысцкага наступлення.

Бітва за сталіцу іспанскай рэспублікі толькі пачыналася. І Ар-

НЯХАЙ МАЦНЕЕ АДЗІНСТВА І ЗГУРТАВАНАСЦЬ КАМУНІСТАЎ УСЯГО СВЕТУ НА АСНОВЕ МАРКСІЗМУ-ЛЕНІНІЗМУ І ПРАЛЕТАРСКАГА ІНТЭРНАЦЫЯНАЛІЗМУ!

З ЗАКЛІКАЎ ЦК КПСС ДА 1-га МАЯ 1972 г.

Надзеі голуб зноў ляціць высока!
Зірні, вятры палошчуць пакрысе
Аўчынкі хмар бялява-кучаравых,
Зямля ад сну ўстае ва ўсёй красе
Кругазваротам вечна новай з'явы.
Сумуй па светлых днях, як па расе
Сумуюць ледзь разбуджаныя травы!

4. ЧАКАННЕ

Прыходзь, вясна, днём першае усмешкі,
Днём першай песні птаха-жаўрука,
Сцяблінкай першай на крутым узмежку,
Днём нараджэння першага радка.
Радок мой, ён пралёг прамою сцежкай
Да дум тваіх жывога церамка.
У ім—пачуццяў згаслых галавешкі,
Жаданняў абмялелая рака.
І ўсё ж ён повен светлага чакання
Між днём і ноччу алай паласы,
І развітанняў у імя спаткання,
І адцвітанняў у імя красы...
Прыходзь хутчэй вясны трыумфаванне
Цяплом праменным, халадком расы!

5. МЕЛОДЫЯ

Расталі, змоўклі веі снегавыя,
І зноў гучаць на сотні галасоў
Вясны маёй мелодыі жывыя,
Жыцця стовуснай песні ва ўнісон.
Гады мае, як вехі верставыя,
У спелым моры жытніх каласоў,
Над вамі злыя непагадзі вылі,
Вас ахінаў начэй палярных сон!
Шматкаляровы бачу ваш адбітак
Я на шматгранных вырысах падзей,
Дзе ўсё адзінства повяззю спавіта,
Дзе месца страху не знайсці нідзе.
Жыццю й вясне душа мая адкрыта,
Табе, мая найлепшая з надзей!

6. ЧАС

Даруй мне, час, за слоў прасталінейнасць,
На ўяўнай злосці шал не наракай!
Не, выгінастай рыссю духу ленасць
Мяне не цікавала спадцішка!
Я ведаю: і рух жыцця і тленнасць —
Усё ў тваіх упэўненых руках.
Ты нас вучыў не прыгінаць каленяў,
Калі прыйшлося ў поцемках блукаць.
Табе я з дзён маленства падначален,
І вось па бурным рэчышчы плыву
Да самага канечнага прычалу.
Але і там цябе я пазаву
Сказаць: хоць нас на вернасць не вянчалі,
Я сувязей з табой не разарву!

ман — «камандантэ Поль» — разам са сваімі баявымі сябрамі амаль не выходзіў з баёў. Сваім чоткім акуратным почыркам адзначаў ён у дзённіку дзень за днём:

«...**2 лістапада.** Пастаўлена задача: сумесна з пяхотай контратакаваць і знішчыць праціўніка, які займае ў загадзя падрыхтаваных акопах вышыні ў раёне Фуэнлабрада. Атакуем. Танкі вырываюцца наперад... Праціўнік уцякае. Рэспубліканская пяхота з захапленнем вітае нас воклічамі і апладысментамі. Але хутка мяцежнікі зноў займаюць гэты рубеж. Выходзіць, трэба паўтараць атаку. Што мы і робім...

3 лістапада. Зноў вяртаемся ў раён Парла-Пінта, дзе ўдзельнічаем ў контратацы рэспубліканцаў. У праціўніка на гэтым участку з'явілася многа артылерыі, процітанкавых гармат і да 20 танкаў «ансальда». У гэты дзень мы знішчылі 7 гармат, 5 кулямётаў, каля 300 фашыстаў. Параненыя, засталіся ў страі камандзіры танкаў Лысенка, Коласаў. Лёгка паранены і кантужаны я сам. К канцу дня ў маё распараджэнне прыбыла свежая танкавая рота з іспанскімі экіпажамі пад камандаваннем лейтэнанта Д. Пагодзіна.

4 лістапада. Новая рота ўдзельнічала ў контратацы рэспубліканскіх войск у напрамку Вальдэмора. І хоць яна страціла два танкі, маладыя іспанскія танкісты здалі паспяхова баявы экзамен. Цяпер у нас у страі 16 танкаў. Асабовы склад асноўнай роты за сем дзён няспынных баёў канчаткова стаміўся. Матэрыяльная частка патрабуе рамонту. Але думаць пра адпачынак не даводзіцца. Адчуваецца набліжэнне крытычных дзён барацьбы за сталіцу рэспублікі.

6 лістапада. Мяцежнікі авалодалі першымі кварталамі Мадрыда—Карабанчэль-Альта і пранікаюць у гарадскі парк Каса-дэль-Кампа. Наша танкавая група становіцца зноў на шляху захопнікаў... Карыстаючыся раптоўнасцю, танкі давяць артылерыйскія батарэі праціўніка, знішчаюць роту на машынах з 12-ю буйнакаліберными кулямётамі і некалькі танкаў «ансальда». Пяць нашых танкаў дзейнічаюць у раёне Вільявердэ пад камандаваннем лейтэнанта Мяноўскага. Яны падтрымліваюць часці Лістэра, якія адбіваюць наступленне фашыстаў.

З кожнай гадзінай становішча абаронцаў Мадрыда робіцца больш складаным. У штаб фронту дастаўлены аператыўны загад фашысцкага генерала Варэла, знойдзены ў забітага фашысцкага афіцэра. У ім пастаўлена задача ўзяць Мадрыд 7 лістапада... Стала вядома, што яшчэ 4 лістапада мяцежныя палкоўнікі Ягуэй, Кастэхон далі Франка наступную тэлеграму: «Мы можам ужо ўступіць у Мадрыд. Намі заняты ўсе стратэгічныя пункты, якія пануюць над сталіцай. Просім паскорыць адпраўку прадстаўнікоў улады. Затрымаем заняцце горада да вашага прыезду...»

Да гэтага месца дзённіка П. М. Армана Анатоль Юльевіч Новак зрабіў вельмі цікавую заўвагу.

Пасля таго, як камандаванне мяцежнікаў атрымала гэту фанабэрлівую рэляцыю, у напрамку іспанскай сталіцы з Вальядоліда выехала вялікая калона. У аўтобусах і на грузавіках разам з будучымі «ўладамі Мадрыда» спяшаліся на свята фалангісцкія «героі», шматлікія аркестры, паненкі з фашысцкіх арганізацый. Праз некалькі гадзін у суправаджэнні світы з нямецкіх і італьянскіх саветнікаў рушыў у дарогу «сам» Франка. Хутка абедзве калоны прыбылі ў Масталес, Лагонес, Алкарон. Да Мадрыда заставалася ўсяго некалькі кіламетраў. Пасля напышлівых прамоў машыны памчалі да Карабаньчэль-Альта. Але раптам насустрач ім на вялікай хуткасці — фашысцкі матацыкліст: «Хутчэй назад! Чырвоныя танкі атакуюць!»

— Можаце сабе ўявіць, якая пачалася паніка! — завяршыў свой расказ А. Ю. Новак.— Куды падзеліся ўвесь глянец і напышлівасць каўдыльё і яго прыслужнікаў! Шкада, што не ведалі мы тады, як блізка ад нас была фашысцкая вярхушка!.. Не ўехаў Франка ў Мадрыд ні ў трыццаць шостым, ні ў трыццаць сёмым... Толькі пасля здрады генерала Міяха мяцежнікі апынуліся на вуліцах Мадрыда...

Але гэта было потым.

А 8 лістапада 1936 года Поль Мацісавіч запісаў у сваім дзённіку:

«...Баі за Мадрыд пераносяцца на захад, разгортваюцца баі за раён Каса-дэль-Кампа і Універсітэцкі гарадок. Нашу танкавую групу перакідваюць на гэты напрамак... Інтэрнацыянальная брыгада, з якой мы павінны дзейнічаць, яшчэ не паспела падысці. Таму дзейнічаем сумесна з 3-й брыгадай Марыо Хазэ Галана, якая ў баі ўдзельнічае ўпершыню... На поўдзень ад Умера, у раёне Інжынернага гарадка, мы знішчылі адну батарэю палявой артылерыі і некалькі процітанкавых гармат ворага».

А вось запіс, зроблены яшчэ праз дзень:

«Напружаныя баі працягваюцца на тым жа ўчастку. Прамым пападаннем варожага снарада разбіты адзін танк. Забіты камандзір танка Павел Купрыянаў і механік-вадзіцель Быстроў...»

У Поля Мацісавіча не было часу для больш падрабязных запісаў. А між тым гібель гэтых двух танкістаў, і асабліва Паўла Купрыянава, глыбокім болем адгукнулася ў яго сэрцы.

Купрыянава ён ведаў яшчэ па Бабруйску. І не толькі ведаў...

Гэты хлопец прыйшоў у батальён, якім камандаваў капітан Арман, з беларускага сяла Старынцы. Вельмі хутка за знешняй нехлямяжасцю, негаварлівасцю, звычайнасцю Купрыянава Поль Мацісавіч здолеў разгледзець і сапраўдны характар, і цвёрдую волю. А праз некалькі месяцаў Павел Купрыянаў, які прайшоў у камбата нялёгкую школу, ужо ўзначальваў экіпаж камандзірскага танка.

І калі Арман вырашыў ехаць у далёкую Іспанію, такое ж рашэнне, не вагаючыся, прыняў і яго выхаванец.

9 лістапада ў час атакі машына Купрыянава засела ў неглыбокім яры. Поль Мацісавіч на сваім танку некалькі разоў спрабаваў прабіцца на выручку, але беспаспяхова: варожы агонь быў вельмі шчыльны. Тады, пакінуўшы машыну, ён з трыма танкістамі вырашыў дабрацца да баявых сяброў па-пластунску. Але і гэта не ўдалося...

Павел Купрыянаў і Сяргей Быстроў зачынілі люкі і шчыліны і доўга вялі няроўны бой з мяцежнікамі. Фашысты падцягнулі тры процітанкавыя гарматы. Дзве з іх былі разбіты трапнымі снарадамі, перш чым разлікі паспелі адкрыць агонь. А трэцяя... Але пра гэта лаканічна напісаў у сваім дзённіку П. М. Арман. Да гэтага запісу Поль Мацісавіч дадаў два радкі па-французску. Гэта былі вершы Верлена пра Чорнага рыцара:

«Он, железный свой перст в
мою рану вложив,
Жестким голосом так мне сказал: «Будешь жив!»

Ён яшчэ доўга жыў і доўга змагаўся. У яго быў цяжкі, трагічны лёс. Але ніколі, ніколі страх не валодаў яго высокай і мужнай душой!..

Праз трыццаць гадоў пасля бітвы за Мадрыд удава Мікалая Сяліцкага Фаіна Спірыдонаўна звярнулася да старшыні Камуністычнай партыі Іспаніі Далорэс Ібаруры, якая сустрэла 29 кастрычніка 1936 года савецкую танкавую калону, з просьбай падзяліцца сваімі ўспамінамі.

«...Калі б вы ведалі, колькі ўспамінаў абуджае ваша пісьмо,— пісала ў адказ Пасіянарыя.— Колькі гераізму і самаадданасці паказалі савецкія людзі і ўсе, хто з розных краін прыйшоў на дапамогу нашаму народу, які змагаўся за сваё жыццё супраць фашысцкіх ордаў... Колькі любві і ўдзячнасці да іх жыве ў нашых сэрцах!..»

Гэта сказана і пра Поля Армана, і пра Сяргея Асадчага, і пра Мікалая Сяліцкага, і пра Паўла Купрыянава, і пра многіх, многіх іншых танкістаў і лётчыкаў, артылерыстаў і пехацінцаў, якія змагаліся за Пірэнеямі.

Мікалай Сяліцкі.

Іх кроў пралілася на Іспанскай зямлі.

У ліпені сорак першага іспанец па імені Рубэн Ібаруры афарбаваў сваёй крывёю бераг Бярэзіны. Яго кулямётчыкі шэсць гадзін адбівалі варожыя танкі. Гэта было ў самыя цяжкія, самыя горкія дні...

Потым ён загінуў у сталінградскім стэпе, далёка ад Іспаніі,— такі ж бясстрашны і мужны, як тыя, хто змагаўся і аддаў сваё жыццё за яго радзіму.

Павел ПРУДНІКАЎ

РАЗЛІЎ

...Усё тут: рыбацкая лодка,
Капа і каса ля яе —
Усе гаспадарчыя сродкі...
Тамы на зялёным «стале»...

Здаецца, што зараз ён выйдзе
З сяннога свайго шалаша
Насустрач знявазе і крыўдзе —
Пакутлівых лёс вырашаць.

Вось тут ён, на гэтай паляне,
Дзе ўвосень бы толькі драмаць,
Складаў неўміручыя планы,
Як жыць нам і як працаваць.

...Разліў — неўміручага сведка,
Як помнік, у будучынь кліч.
Сюды ідуць сёння ў адведкі
Усе, каму дораг Ільіч.

Тадзіяна КЛЯШТОРНАЯ

●

Вецер гладзіць мае валасы,
Ціха сад абудзіўся за домам,
Свет спявае на ўсе галасы —
Ручаём, цёплым дожджыкам, громам.

На узгоркі, лугі і палі
Хтосьці сыпле зялёныя зоры,
І блакітныя вочы вясны
Усміхаюцца небу — азёрам.

А мяне хтосьці ў гай заманіў,
Свежым сокам бяроз напаіў,
І заснуць не дае давідна.
Гэта кліча ў дарогу вясна.

г. Лепель.

ЮБІЛЕЙ КІНАРЭЖЫСЁРА

Саюз кінематаграфістаў БССР адзначыў 60-гадовы юбілей заслужанага дзеяча мастацтваў рэспублікі, кінарэжысёра Іосіфа Шульмана, пастаноўшчыка мастацкіх кінакарцін «Шчасце трэба берагчы» (па матывах аповесці А. Кулакоўскага «Нявестка»), «Чалавек не здаецца», «І ніхто іншы», «Крыніцы» (па аднайменнаму раману І. Шамякіна) і іншых.

У 1932 годзе вясковы настаўнік з Магілёўшчыны стаў студэнтам Усесаюзнага інстытута кінематаграфіі. І вось ужо больш за 30 год І. Шульман працуе на студыі «Беларусьфільм». Зараз у творчым аб'яднанні тэлевізійных фільмаў ён прыступіў да рэжысёрскай распрацоўкі двухсерыйнай кінакарціны «Цана карты генштаба» (па матывах дакументальнай аповесці беларускага журналіста Н. Рыдзеўскага «Парашуты на дрэвах»).

І. РЭЗНІК.

МЕСЦА ДЛЯ НАС СВЯТОЕ...

У ЛІПЕНІ Ў ВЯЗЫНЦЫ АДКРЫВАЕЦЦА МЕМАРЫЯЛЬНЫ ЗАПАВЕДНІК ЯНКІ КУПАЛЫ. ПРА ТОЕ, ЯКІМ ЁН БУДЗЕ, ЯКІМ УЯЎЛЯЮЦЬ ЯГО АЎТАРЫ — АРХІТЭКТАРЫ І МАСТАКІ, РАСКАЗВАЕЦЦА Ў ГЭТЫМ АРТЫКУЛЕ.

КУПАЛАЎСКАЙ хаце, што ў Вязынцы, не вельмі шанцавала. Яе не раз перараблялі, прарэзвалі то новыя вокны, то новыя дзверы...

У 1964 годзе яе адрамантавалі капітальна. Абшылі вагонкай. Паклалі новую падлогу. Правялі паравое ацяпленне. Пафарбавалі. Адным словам, зрабілі «не горш за любы музей раённага маштабу».

Не пашкадаваў час і фальварка пана Замбрыцкага, да якога належала хата, дзе жылі Луцэвічы. Не засталося ні самога панскага дома, ні свірна, ні іншых гаспадарчых збудаванняў.

Ды і ў тым доме, на якім цяпер мемарыяльная дошка, ад часоў, калі маці люляла маленькага Янука, наўрад ці засталося хоць некалькі напаўспарахнелых старых бярвенняў.

Толькі ўспаміны не крануў час...

«...Бацькі мае пасяліліся ў Вязынцы ў хату, дзе цяпер музей, дзе калісь жылі Луцэвічы. Хата тады была на адну сям'ю. Заходзілі з двара спачатку ў сенцы, з сенцаў у хату. Падлога была глінабітная, столь з тоўстымі папярэчнымі бэлькамі. Слалася столь «гармонікам», упакрыўку. Страха была з дранкі. Ад рэчкі сцяна была глухая. У сцяне ад вёскі былі два акны і два акны ў двор. Другую палову дабудавалі «за Польшчай...»

Гэта — з успамінаў Сідара Пракопавіча Міхайлоўскага, 1900 года нараджэння.

«Так усё і стаяла... ложкі драўляныя, чырванаваты куфар, знутры абклееных шпалерамі. Каля куфра вешалі вопратку. Былі кажухі, буркі, бравэркі. Шчыліны ў сценах замазвалі глінай, каб было цяплей. Печ была вялікая, пры печы палок. Печ была з падпечкам, над падпечкам падпрыпечак для гаршкоў і патэльняў.

Палавікі на гліпянай падлозе не слалі. Пасыпалі пяском ці аерам. Посуд найбольш быў гліняны, збанкі, міскі, коваўкі. Лыжкі драўляныя, вёдры драўляныя, абручы на іх драўляныя. Почапкі на вёдрах рабілі з лёну ці пянькі.

На вокнах фіранак не было. Калі-небудзь да святаў куплялі і прывозілі фіранкі з паперы, але яны хутка рваліся. Над сталом вешалі з саломкі павукі, упрыгожаныя каляровай паперай.

Вады хадзілі да рэчкі».

А гэта — з успамінаў Марыі Якубаўны Янкоўскай, 1892 года нараджэння.

З цягам часу ў Вязынку прыязджае ўсё больш і больш людзей. Прыязджаюць аматары творчасці Купалы, турысты, піянеры. Тут штогод будуць праводзіцца рэспубліканскія святы паэзіі. І, зразумела, усіх прыезджых цікавіць — як жа на самой справе жылі бацькі Купалы, у якім асяроддзі прайшлі першыя гады жыцця вялікага паэта. Наведвальнікаў ужо не задавальняе «музей раённага маштабу». Не задавальняе ён і супрацоўнікаў Літаратурнага музея Янкі Купалы ў Мінску.

Па ініцыятыве Літаратурнага музея было вырашана стварыць у Вязынцы мемарыяльны купалаўскі запаведнік, у склад якога ўвайшлі б адноўленая хата Луцэвічаў, невялікая зялёная эстрада, дзе б можна было праводзіць святы паэзіі, помнік Купалу. Меркавалася аднавіць ландшафт пачатку стагоддзя, старыя пасадкі, можа, нават, і тое-сёе са збудаванняў фальварка.

На дапамогу супрацоўнікам музея прыйшлі Саюз архітэктараў БССР, спецыялісты навукова-рэстаўрацыйных і вытворчых майстэрань Міністэрства культуры БССР.

Вось тут і спатрэбіліся назапашаныя музеем успаміны старых людзей пра тое, як усё было ў хаце, дзе жылі Луцэвічы. Канечне ж, ні пра якую стылізацыю не магло ісці гаворкі. Усё павінна было быць сапраўдным. На навакольных вёсках шукалі ложкі, стол, куфар, посуд, нават калыску, падобныя на тыя, што былі ў хаце маленькага Купалы.

Мемарыльны запаведнік праектаваўся комплексна. Архітэктары С. Мусінскі, Л. Каджар і інжынеры на чале з Г. Басінкевічам распрацоўвалі генеральны план запаведніка. Архітэктар навукова-рэстаўрацыйных майстэрань А. Каналенка рабіў праект аднаўлення Купалавай хаты. Мастак Л. Баразна стварыў новую экспазіцыю, якая расказала пра пачатак літаратурнай дзейнасці паэта.

Зараз усе гэтыя планы зацверджаны і ажыццяўляюцца.

Запаведнік будзе размешчан паміж чыгункай і шашой. Ад шашы наведвальнікі праз масток, перакінуты над каналам Вілейска-Свіслацкай воднай сістэмы, пройдуць проста да Купалавай хаты. Хата будзе мець мемарыяльную і экспазіцыйную часткі. А. Канаваленка разам з супрацоўнікамі Літаратурнага музея Янкі Купалы зрабіў вельмі шмат, каб з успамінаў старых людзей, з апісанняў сялянскіх хат, якія будаваліся тут у канцы мінулага стагоддзя, як з мазаікі, скласці найбольш дакладную, найбольш поўную карціну побыту Луцэвічаў.

У комплекс збудаванняў мемарыяльнага запаведніка ўвойдуць арыгінальная эстрада, прыгожа ўрэзаная ў схіл невысокага пагорка, стылізаваная карчма, якая стане па той бок канала, прыгожы павільён ля прыпынку электрычкі, невялікая пляцоўка ля хаты, а на ёй — помнік песняру.

Меркавалі архітэктары аднавіць і некаторыя збудаванні фальварка. Напрыклад, дом пана Замбрыцкага, у якім магла б размясціцца сельская бібліятэка, а таксама свіран, які, паводле звестак, быў вельмі характэрным гаспадарчым збудаваннем таго часу. Але гэтая ідэя архітэктараў не была ўхвалена і, на маю думку, зусім дарэмна, бо хата, у якой жылі арандатары, уваходзіла ў комплекс збудаванняў фальварка і, намагаючыся найбольш дакладна аднавіць абставіны, у якіх праходзілі першыя гады жыцця паэта, зусім натуральна было б аднавіць і асяроддзе, у якім знаходзілася хата. Гэта было б мэтазгодна не толькі з чыста планіровачнага пункту гледжання, але і з гістарычнага. Бацька ж Купалы не быў уладальнікам гэтай хаты, ён арандаваў яе разам з зямлёй у пана. І для таго, каб больш ясна ўяўляць стыль жыцця дробнага арандатара, не пашкодзіла б паглядзець і на тое, як жылі паны, на якіх гнулі горб бедакі накшталт Дамініка Луцэвіча. Ды і купалаўская бібліятэка, якую меркавалася адкрыць у адноўленым панскім доме, несумненна, была б вельмі карыснай і для наведвальнікаў, і для жыхароў навакольных вёсак.

Дарэчы, у генеральным плане мемарыяльнага запаведніка, і ў праекце рэстаўрацыі самой хаты ёсць яшчэ некаторыя недаробкі, якіх можна было б пазбегнуць.

Напрыклад, было б вельмі добра, калі б разам з адкрыццём запаведніка быў адкрыты і помнік Купалу. Але з-за «аб'ектыўных» прычын, якія заўсёды ў такіх выпадках знаходзяцца, узвядзенне помніка адкладзена на другую чаргу. Тэрмін выканання работ «другой чаргі» даволі расплывісты. І таму ёсць падставы трывожыцца, што яшчэ не адзін год утульная пляцоўка ля Купалавай хаты, якую архітэктары зарэзервавалі для помніка, прастаіць пустая.

Ёсць стылявыя недакладнасці і ў вырашэнні мемарыяльнай і экспазіцыйнай частак самой хаты.

Калі мемарыяльная палова вытрымана ў стылі канца мінулага стагоддзя, калі ў ёй усе рэчы сапраўдныя, калі ў ёй скрупулёзна адноўлены ўсе дробязі побыту Луцэвічаў — і глінабітная падлога, і столь «гармонікам», і варная печ з падпечкам, і посуд, і мэбля, — то наіўная стылізацыя экспазіцыі «пад народнае», «пад старажытнае» выглядае штучна.

Відаць, са мной пагодзяцца ўсе, што натуральнае і стылізаванае, пастаўленыя побач, заўсёды будуць знаходзіцца ў супярэчнасці. І, як правіла, стылізаванае будзе прайграваць.

Напэўна, экспазіцыю, якая расказвае пра пачатак літаратурнай дзейнасці Купалы, больш мэтазгодна было б вырашыць «на кантрасце», арганізаваўшы яе па самым апошнім слове экспазіцыйнага майстэрства, а не ўводзіць у яе рэчы, зробленыя ў наш час мастаком і не заўсёды трапна стылізаваныя пад старажытнае.

Я не ўпэўнены, што хораша будзе глядзецца ў экспазіцыі панарама «Купала на кірмашы ў Радашковічах». Такі «элемент музейнай экспазіцыі», які ўжо набіў аскому, бо стаў «штампам», наўрад ці расказа што-небудзь новае і пра Купалу, і пра тыя абставіны, у якіх пачыналася яго літаратурная дзейнасць. Штучна, на маю думку, будуць выглядаць і некаторыя чыста дэкаратыўныя элементы, накшталт габелена і вітража, які плануецца зрабіць у сенцах, пры ўваходзе ў экспазіцыйную частку хаты.

Па-першае, як сведчаць старыя людзі, у гэтых сенцах зусім не было акна. Па-другое, само рашэнне вітража (на ім павінна быць адлюстраванне Купалавай маці з маленькім Янукам на руках) нагадвае, калі не сказаць больш рэзка, вядомыя ў мастацтве прыклады.

Вельмі добра, што ў запаведніку прадугледжана карчма. Людзі сюды будуць прыязджаць не на гадзіну — на дзень. І, зразумела, трэба паклапаціцца, каб ім было дзе пасядаць, сустрэцца з сябрамі. Добра і тое, што карчму вырашылі размясціць па-за зонай запаведніка, але даволі блізка да яго. Вось толькі сам праект карчмы, якая ў плане нагадвае шацёр, выклікае сумненне. Шатровыя збудаванні не вельмі характэрныя для Беларусі. Таму такое рашэнне карчмы будзе выклікаць дысананс тут у Вязынцы, побач з этнаграфічна дакладна адноўленай хатай, сціпла і прыгожа вырашанай эстрадай. Відаць, архітэктарам трэба будзе яшчэ падумаць над яе праектам — часу для гэтага хопіць, бо будаўніцтва карчмы таксама адкладзена на другую чаргу.

Дарэчы, пра час.

Знаёмячыся з праектам мемарыяльнага запаведніка, адчуваецца, што аўтарам бракавала часу.

Адбітак паспешлівасці вызначае праект размяшчэння зялёных насаджэнняў. Было б мэтазгодна ўпрыгожыць ландшафт мемарыяльнага запаведніка дарослымі дрэвамі характэрных для Беларусі парод. А тая пасадка маладых дрэўцаў, якую зрабілі зараз, «увойдзе ў сілу» толькі гадоў праз дваццаць. Зразумела, такі тэрмін канчатковага завяршэння праекта (а без зеляніны, якая стварае адзін з галоўных акцэнтаў комплексу, праект нельга лічыць завершаным) выглядае ненатуральна расцягнутым.

Нельга лічыць праект завершаным і да той пары, пакуль пейзаж псуюць высачэзныя, па пятнаццаць метраў, адвалы грунту, які быў выняты з рэчышча канала. Зараз горы пяску закрываюць увесь далягляд, перашкаджаюць успрымаць запаведнік як адзінае цэлае з наваколлем. Зразумела, вывезці столькі пяску — праца цяжкая і доўгая, але рабіць яе трэба і рабіць з поўнай аддачай, каб пад час адкрыцця мемарыялу, калі ў Вязынку на святкаванне Купалавага юбілею з'едуцца людзі з усёй Беларусі, нішто не псавала ім свята.

Многія недарэчнасці праекта ўзніклі, на маю думку, яшчэ і таму, што недакладна была вырашана «іерархія» арганізацый, якія яго выконвалі. Работы па праектаванні мемарыяльнага запаведніка вялі тры самастойныя «субпадрадчыкі» — Саюз архітэктараў, спецыялізаваныя навукова-рэстаўрацыйныя майстэрні і мастацка-вытворчы камбінат Мастацкага фонду БССР. Таму, відаць, іншы раз аўтары і паводзілі сябе, як героі вядомай байкі Крылова — адны цягнулі наперад, другія ўбок. А ў выніку — элементы комплексу стылістычна не з'яднаны і спытаць за гэта няма з каго.

Перашкаджала стварэнню паўнацэннага праекта і тое, што сачылі за яго выкананнем некалькі гаспадароў. Добра, канечне, што і Саюз пісьменнікаў БССР, і Дзяржаўная камісія па святкаванні юбілею Я. Купалы і Я. Коласа не стаялі ў баку ад гэтай справы. Але часта (і гэта не сакрэт) іх патрабаванні пярэчылі адно аднаму. Гэтым, відаць, можна растлумачыць, што канчаткова не вырашана пытанне з помнікам, што зацверджаны праект аднаўлення некаторых збудаванняў фальварка адкладзены «на потым».

Напэўна, трэба было даць архітэктарам больш свабоды для творчага пошуку, каб можна было ацэньваць іх работу ў комплексе, а не спыняцца на дэталях, якія не маюць прынцыповага значэння, а толькі забіраюць такі дарагі час. Канечне, пісьменніцкая грамадскасць зрабіла шмат, каб купалаўскі запаведнік як мага больш адпавядаў духу і настрою, якім жыў пясняр. Але ж часта было і так, што, распачынаючы з архітэктарамі дыскусію па дробязях, прадстаўнікі Саюза пісьменнікаў не заўважалі прынцыповага.

Напрыклад, я ведаю, што рашэнне архітэктараў выкласці сцяжынкі бетоннымі пліткамі выклікала ў тых-сіх пісьменнікаў нязгоду: маўляў, лепей было б, каб яны засталіся грунтовымі. Аддаючы даніну сентыментальнасці такога запатрабавання, усё ж нельга не сказаць пра тое, што бетонныя сцяжынкі, канечне ж, больш выгадныя і для наведвальнікаў і для супрацоўнікаў запаведніка.

А вось планіроўка сцяжынак (даволі штучная, між іншым) засталася нікім не заўважанай.

Купалаў запаведнік — святое месца для кожнага, каму дарагая паэзія вялікага песняра, беларускай зямлі. І ставіцца да яго стварэння трэба больш тактоўна, з большым густам і патрабавальнасцю. Работы па яго будаўніцтве яшчэ не завершаныя. Яны працягнуцца і пасля адкрыцця мемарыяльнага запаведніка — будзе ўзводзіцца другая чарга. І вельмі хацелася б, каб тыя прыкрыя «дробязі», пра якія мы сёння вялі гаворку, былі выпраўлены.

Месца, у якім нарадзіўся Купала, яго мемарыяльны запаведнік у Вязынцы, павінен стаць сапраўдным асяроддзем культуры, помнікам, у якім усё б адпавядала той любові, з якой мы ставімся да памяці Паэта.

А. БЕЛАВУСАЎ.

РУКІ МАЛАДЫЯ...

НА ВЫСТАЎЦЫ ТЭХНІЧНАЙ І МАСТАЦКАЙ ТВОРЧАСЦІ ВЫХАВАНЦАЎ ВУЧЫЛІШЧАЎ ПРАЦОЎНЫХ РЭЗЕРВАЎ У МІНСКУ

Уваходзіш у павільён Выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі БССР і захапляешся кемлівасцю, умельствам, смелымі пошукамі будучых маладых рабочых (сёння яшчэ навучэнцаў), якія прыйдуць працаваць у цэхі фабрык і заводаў, на будоўлі і прадпрыемствы бытавых паслуг, будуць кіраваць складанай сельскагаспадарчай тэхнікай, здабываць нафту, асушаць балоты...

Наведвальнік выстаўкі знаёміцца з разнастайнымі вучэбнымі дапаможнікамі, мадэлямі сучасных станкоў і паточных ліній, узорамі прадукцыі, што выпускаюць прадпрыемствы рэспублікі, мастацкай творчасцю выхаванцаў вучылішчаў. Віцебскія і мінскія маладыя швейнікі дэманструюць мадэлі сучаснага адзення для юнакоў і дзяўчат, людзей

КРЫТЫК І ЯГО ПАЗІЦЫЯ

З пленума праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання

«ПАСТАНОВА ЦК КПСС аб літаратурна-мастацкай крытыцы і задачы беларускага тэатразнаўства і крытыкі» — такой была тэма чарговага пленума Беларускага тэатральнага аб'яднання, які днямі адбыўся ў Мінску.

Аб станаўленні і развіцці беларускага тэатразнаўства, аб яго праблемах і задачах гаварыў у сваім дакладзе доктар мастацтвазнаўства Ул. Няфёд. Характарызуючы стан сённяшняй крытычнай думкі, ён назваў імёны людзей, якія найбольш плённа працуюць сёння ў рэспубліцы. Гэта Я. Рамановіч, А. Сабалеўскі, Г. Барышаў, А. Саннікаў, А. Лабовіч, Б. Смольскі, С. Пятровіч і інш.

Ул. Няфёд адзначыў, што яшчэ шмат якія праблемы чакаюць сваіх аўтараў, свайго вырашэння: праблемы традыцый і наватарства, пераемнасці пакаленняў у тэатрах, вобраз сучасніка ў спектаклях. Кожны наш тэатр таксама заслугоўвае асобнага манаграфічнага даследавання.

Акрамя тэатразнаўцаў, у Беларусі працуе і вялікі атрад крытыкаў — людзей, якія аператыўна адгукаюцца на падзеі тэатральнага жыцця і ў многім фарміруюць грамадскую думку.

Дакладчык гаворыць, што сучасная беларуская крытыка мае шэраг істотных недахопаў. Часам рэцэнзент, ацэньваючы пэўны спектакль, разглядае яго ў адрыве ад агульнага развіцця таго ці іншага тэатра, не ўлічваючы, як ён будзе ўплываць на творчы лёс калектыву. Іншы раз за слоўнай эквілібрыстыкай немагчыма разгледзець пазіцыю аўтара. Крытыка можа і нават павінна ўмешвацца ў творчы працэс таго ці іншага мастака, каб потым не канстатаваць творчую няўдачу, а папярэдзіць яе. Бо рэцэнзент не толькі суддзя, але і ўрач.

Каб добра пісаць, каб адточваць сваё крытычнае пяро, трэба мець дзе друкавацца, сказаў Ул. Няфёд. Але ў нас у рэспубліцы няма ніводнага спецыяльнага мастацтвазнаўчага органа. Наспела неабходнасць мець свой часопіс.

Дакладчык прад'явіў прэтэнзіі да газеты «Літаратура і мастацтва». На яго думку, у газеце мала артыкулаў, якія б уздымалі надзённыя праблемы, на яе старонках рэдка выступаюць вучоныя-тэатразнаўцы, у рэцэнзіях дапускаецца суб'ектывізм.

Рэдакцыя вымушана адзначыць, што, побач са слушнымі заўвагамі ў яе адрас, у дакладзе прыводзіліся неправераныя, недакладныя факты.

Імкнучыся давесці, нібыта ў газеце па пытаннях тэатра выступае вельмі вузкае кола аўтараў, Ул. Няфёд «не заўважыў» сярод іх народных артыстаў СССР Л. Александроўскую і П. Малчанава, народных артыстаў БССР Ц. Сяргейчыка, А. Кагадзеева, А. Труса, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Скібнеўскага, заслужаных артыстаў рэспублікі А. Раеўскага, Р. Маленчанка, Г. Маркіну, Ю. Сідарава, пісьменнікаў Ю. Гаўрука, А. Бялевіча, А. Вярцінскага, намесніка загадчыка аддзела прапаганды Гомельскага абкома камсамола А. Панасенкаву і шмат іншых сяброў газеты.

Што ж датычыць вядучых мастацтвазнаўцаў, якіх нібыта не друкуе «ЛіМ», то мусім адзначыць, што з газетай пастаянна супрацоўнічаюць А. Бутакоў, Г. Колас, А. Лабовіч, А. Сабалеўскі, Г. Барышаў, Я. Рамановіч, У. Стэльмах, Т. Барысава, С. Міско, Ю. Чурко, Л. Мухарынская, Л. Аўэрбах, А. Ракава, Т. Шчарбакова і іншыя. Не раз заказваліся артыкулы і паважанаму дакладчыку, але яго артыкулаў рэдакцыя дасюль не мае.

Несур'ёзным з'яўляецца і падыход да артыкулаў толькі з пункту гледжання таго, ведае ці не ведае дакладчык аўтара. Ул. Няфёд, напрыклад, не ведае, хто такая Н. Лур'е — і гэтага яму дастаткова, каб «не прыняць» яе артыкул. А ў газеце было ясна напісана, што Н. Лур'е — настаўніца літаратуры 2-й мінскай школы і артыкул яе грунтаваўся на сачыненнях вучняў, напісаных паводле прагледжанага спектакля.

Мела месца ў дакладзе і проста нядобрасумленная падтасоўка фактаў. Гаворачы, напрыклад, аб даўнім артыкуле газеты з поваду п'есы А. Струніна «Я прысягаю Радзіме», Ул. Няфёд заявіў, нібыта аўтар артыкула выступіў супраць таго, што А. Струнін паставіў у тэатры, якім кіруе, уласную п'есу. Між тым, гаворка ішла пра элементарны літаратурны крадзёж, які дазволіў сабе А. Струнін, і факт гэты пасля выступлення газеты быў пацверджаны экспертызай упраўлення па ахове аўтарскіх правоў.

Беручы пад абарону даклад С. Пятровіча на «Бранцаўскіх чытаннях» (рэдакцыя «ЛіМа» адзначыла, што ён не адпавядаў узроўню сучаснай тэатразнаўчай думкі), Ул. Няфёд не палічыў патрэбным прывесці ніводнага аргумента, каб даказаць процілеглае.

Спрэчкі адкрыў кандыдат мастацтвазнаўства А. Сабалеўскі. Ён гаварыў пра неабходнасць пашыраць штодзённыя сувязі крытыкаў з тэатрамі, дабівацца таго, каб кожны спектакль абмяркоўваўся калектывам крытыкаў, а таксама пра падрыхтоўку маладой змены тэатразнаўцаў, асабліва ў абласцях, дзе артыкулы пра спектаклі, у лепшым выпадку, зводзяцца да добрасумленнага пераказу зместу п'есы.

Крытыка — гэта занятак адказны, сказала кандыдат мастацтвазнаўства Ю. Чурко. Крытык — прапагандыст мастацтва, яго папулярызатар і ў нейкай меры нават прадказальнік. Вядома ж, што вучоныя-астраномы адкрываюць новыя планеты, не толькі шукаючы іх з тэлескопам, але і па разліках іх арбіт. Так павінна быць і ў мастацтвазнаўстве. Вывучаючы асноўныя тэндэнцыі развіцця тэатра, крытык можа вывесці некаторыя заканамернасці і падказаць шляхі.

З трывогай гаворачы пра стан беларускай балетнай крытыкі, якой займаецца вельмі вузкае кола людзей, Ю. Чурко выказала пажаданне, каб удзялялася належная ўвага выхаванню кадраў мастацтвазнаўцаў-харэографаў.

Народны артыст БССР С. Бірыла кінуў папрок нашым тэатразнаўцам за тое, што яны часам надмяняюць аналіз творчага працэсу простай хронікай фактаў. Хацелася б, каб гісторыя тэатра разбівалася не на ўмоўна-храналагічныя перыяды, а ўдзялялася б увага дзейнасці, таму ўплыву, які аказвае кожны буйны рэжысёр на развіццё тэатра, бо менавіта такія мастакі, як Міровіч, Зораў, Літвінаў, Рахленка, Судакоў, Саннікаў, І. Раеўскі, Эрын і рэжысёры, якія працуюць сёння, зрабілі купалаўскі тэатр адным з лепшых у краіне.

Станаўленне і творчы рост акцёра, сказаў дырэктар тэатра імя Янкі Купалы І. Міхалюта, у многім залежыць ад пільнай увагі і парад крытыка-сябра. Бывае, што сур'ёзная размова пра таго ці іншага акцёра пачынаецца толькі тады, калі ён сыходзіць са сцэны. Пішуцца даследаванні на аснове ўспамінаў, дакументаў. І. Міхалюта заклікаў крытыкаў пісаць пра маладых, тых, хто яшчэ поўны сіл, хто мае патрэбу ў прафесійнай парадзе і падтрымцы, каб раскрыцца больш поўна.

У тэатры вядучыя ролі атрымліваюць таленавітыя акцёры. Менш здольныя адыходзяць на другі план, альбо зусім пакідаюць сцэну. Так павінна быць і ў крытыцы. Толькі таленавітая, яркая рэцэнзія, за якой стаіць асоба крытыка, мае права на жыццё. А калі ў тэатр прыязджаюць нават вельмі паважаныя тэатразнаўцы і, бегла прагледзеўшы спектакль, часта на здачы, без публікі, пішуць некалькі матэрыялаў пра тэатр, то такія работы карысці калектыву не прыносяць.

Галоўны рэжысёр тэатра оперы і балета А. Дадзішкіліяні выказаў незадавальненне тым, што вельмі мала ўвагі ўдзяляецца музычным тэатрам. У дакладзе наогул не знайшлося месца для музычнай крытыкі. Рэцэнзіі, якія з'яўляюцца ў друку, часам сведчаць аб тым, што аўтары нават не валодаюць сваім рамяством. Хацелася б, каб крытыкі, патрабуючы ад мастакоў ідэйных, высокамастацкіх, глыбокіх спектакляў, былі такімі ж патрабавальнымі да сябе.

Вострая палеміка разгарнулася вакол работы тэатральнага аддзела газеты «Літаратура і мастацтва», прычым выказваліся дыяметральна процілеглыя думкі. Прэтэнзіі дакладчыка падтрымалі кандыдат мастацтвазнаўства С. Пятровіч, галоўны рэжысёр Рускага драматычнага тэатра імя Горкага Ф. Шэйн і галоўны рэжысёр Брэсцкага абласнога тэатра Г. Волкаў. Пра творчую дапамогу і ўвагу да абласных тэатраў з боку газеты гаварылі галоўныя рэжысёры Магілёўскага і Бабруйскага тэатраў У. Караткевіч і В. Каралько. Палемізавалі з дакладчыкам крытык Г. Колас і рэжысёр тэатра імя Янкі Купалы В. Раеўскі.

Як адзначалі С. Бірыла, С. Казіміроўскі і іншыя прамоўцы, пленум мог бы прайсці больш плённа, каб на ім было ўдзелена больш увагі тэарэтычным пытанням.

У спрэчках таксама выступілі кандыдат мастацтвазнаўства А. Ладыгіна і выкладчык Беларускага політэхнічнага інстытута А. Салееў.

З заключным словам на пленуме выступіў міністр культуры БССР Ю. Міхневіч. Ён падкрэсліў, што Пастанова партыі «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы» адлюстроўвае ўсе тыя праблемы, якімі жыве наша мастацтва. Наша крытыка яшчэ недастаткова актыўна адстойвае гуманістычныя і рэвалюцыйныя ідэалы савецкага грамадства. Крытычныя артыкулы, рэцэнзіі нярэдка носяць аднабаковы, кампліментарны характар. Часам яны зводзяцца да пераказу зместу твора і не даюць уяўлення аб рэальным яго значэнні і тым месцы, якое ён займае як з'ява мастацтва.

Ю. Міхневіч звярнуў увагу прысутных і на тое, што ў Пастанове ЦК КПСС многа ўвагі ўдзяляецца выхаванню правільных адносін да крытыкі. Часам сярод творчых работнікаў няма ўзаемаразумення, крытычная заўвага па творы ўспрымаецца як асабістая крыўда. Крытыка павінна быць вострай, баявой і прынцыповай. Гэта, зразумела, не выключае беражлівых адносін да таленту, да творчых пошукаў.

Гаворачы аб стане мастацкай крытыкі, мы не павінны забываць і пра гледача — у канчатковым выніку для яго існуюць і крытыка, і тэатр. Вывучэнне рэакцыі гледача, яго ацэнка твораў мастацтва — першачарговая задача, якой павінны заняцца нашы тэатразнаўцы.

Каб узняць ролю крытыкаў, пры Міністэрстве культуры БССР будуць створаны мастацкія саветы па драматургіі і музыцы, у якія ўвойдуць вядучыя крытыкі рэспублікі. На пасяджэннях саветаў будуць абмяркоўвацца драматычныя і музычныя прэм'еры, разглядацца перспектыўныя планы тэатраў і інш.

У заключэнне Ю. Міхневіч выказаў упэўненасць у тым, што партыйная прынцыповасць, узаемная патрабавальнасць як з боку крытыкаў, так і з боку работнікаў тэатраў прынясуць свой плён, і тыя агульныя задачы, што стаяць перад імі, будуць паспяхова вырашаны.

У рабоце пленума прыняў удзел загадчык аддзела культуры ЦК КПБ С. Марцэлеў.

НЯХАЙ ЖЫВЕ МАРКСІЗМ-ЛЕНІНІЗМ — ВЕЧНА ЖЫВОЕ ІНТЭРНАЦЫЯНАЛЬНАЕ ВУЧЭННЕ, СЦЯГ БАРАЦЬБЫ ПРАЦОЎНЫХ УСІХ КРАІН СУПРАЦЬ ІМПЕРЫЯЛІЗМУ, ЗА ПЕРАМОГУ САЦЫЯЛІЗМУ І КАМУНІЗМУ!

З ЗАКЛІКАЎ ЦК КПСС ДА 1-га МАЯ 1972 г.

сталага веку. На розныя густы, на розныя патрэбы.

Цікава на выстаўцы ўсё. Найбольшую ўвагу наведвальнікаў (асабліва моладзі і школьнікаў) прыцягваюць мадэлі ў дзеянні. Напрыклад, шагаючы экскаватар, які зрабілі навучэнцы Крычаўскага і Друйскага сельскіх прафесійна-тэхнічных вучылішчаў. Будучыя меліяратары — выхаванцы таго ж Крычаўскага вучылішча паказваюць надзвычай складаную мадэль экскаватара для ўкладкі дрэнажных сістэм і капання траншэй.

Вучылішчы імкнуцца развіваць у сваіх выхаванцаў кемлівасць, фантазію. Гэтыя якасці ў многім паспрыялі нараджэнню раду арыгінальных па задуме ўстановак і сістэм. Вось стэнд «Ці ўмееце вы чытаць чарцяжы?» Ён, бадай, адзін з самых папулярных на выстаўцы. Студэнты тэхнікумаў і нават інстытутаў не адыходзяць ад яго.

Група вынаходнікаў — будучых аўтакранаўшчыкоў пад кіраўніцтвам выкладчыка Мінскага тэхнічнага вучылішча № 31 Я. Карнелі знаёміць з праграмнай машынай-экзаменатарам па правілах вулічнага руху. Ля гэтай навінкі тоўпяцца шафёры. Вучоба ідзе на карысць нават вопытным вадзіцелям.

Удзельнікі гуртка тэхнічнай творчасці Мінскага вучылішча № 10 прапанавалі стэнд-прыбор для паказу найбольш характэрных пашкоджанняў у сучасных тэлевізарах. Але калі ўжо зайшла гаворка пра тэлевізары, то нельга абмінуць канструкцыі камбайна — каляровай тэлерадыёлы «Мінск» і фонарадыёлы, зробленых рукамі навучэнцаў таго ж вучылішча.

Многа наведвальнікаў і ля кандыцыянера «Мікраклімат», прапанаванага выхаванцамі Мінскага прафесійна-тэхнічнага вучылішча № 23. Вам холадна, уключыце «цяпло», і праз колькі часу ў вашым пакоі запануюць ледзь не субтропікі. Вы стаміліся ад летняй спёкі, і жыватворная прахалода адразу павее, як толькі ўключыце «холад».

У разнастайных гуртках, што працуюць у вучылішчах, створаны ўсе ўмовы для развіцця юных талентаў. Пры кабінеце чарчэння Віцебскага вучылішча № 57, напрыклад, працуе мастацкі гурток, якім кіруе выкладчык Л. Завядзеева. Гурткоўцы паказваюць на выстаўцы інкрустацыі з саломкі «Раніца», «Да сонца!», «Страказа» і інш.

Свой вольны час аддаюць творчасці навучэнцы многіх вучылішчаў. Вынікам іх захаплення з'явіўся рад цікавых экспанатаў. Макет штаба Кастрычніцкай рэвалюцыі — Смольнага зрабілі будучыя электратэхнікі з Гомельскага вучылішча № 81, а будаўнікі Мінскага вучылішча № 53 — мадэль крэйсера «Аўрора».

Галоўны канструктар-мадэльер Віцебскага тэхнічнага вучылішча № 19 імя Ленінскага камсамола Беларусі Н. Бацезат расказвае:

— У нашым вучылішчы 740 навучэнцаў. Рыхтуем закройшчыкаў, краўцоў і краўчых мужчынскага верхняга адзення і жаночых лёгкіх убораў, майстроў мастацкай вышыўкі. Восем год запар вучылішча дэманструе мадэлі адзення і сувенірныя вырабы нашых вышывальшчыц на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі ў Маскве. Удзельнічалі мы ў выстаўцы дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва ў Чэхаславакіі.

Штогод у гуртках тэхнічнай творчасці рыхтуем калекцыі мадэляў мужчынскага і жаночага адзення па сезонах. Шырока выкарыстоўваем агульнадаступныя матэрыялы: лён з лаўсанам, штапельнае палатно, паркаль, сацін, розныя сінтэтычныя матэрыялы. Аздабляем гатовыя вырабы вышыўкай — машыннай і ручной, аплікацыямі. Часам у магазінах залежваюцца так званыя нехадавыя тканіны з-за іх колеру, малюнка, фактуры. Мы бяром іх і імкнёмся прапанаваць такія мадэлі сучаснага адзення, каб гэтыя хібы схаваць. І нават гэтая, здавалася б, няўдзячная работа дае плён...

Віцебскія швейнікі прывезлі на выстаўку разнастайныя калекцыі мужчынскага і жаночага адзення. Багацце фантазіі, густ, уменне творча асэнсаваць сучасны накірунак моды забяспечылі поспех мадэлям, якія дэманстраваліся тут. У гэтым вялікая заслуга мадэльераў-канструктараў Н. Бацезат, Т. Мельнікавай, В. Івановай, майстроў вытворчага навучання Н. Івашчанка, М. Лукашэвіч, С. Літвін, навучэнак — будучых краўчых Г. Мамаевай, Л. Чарныш, І. Сухарукавай, А. Тамашэвіч, Н. Кавалёвай, Л. Жукавай, Г. Цяста. Усё было цікава і прыгожа: шыкоўныя вячэрнія сукенкі, аздобленыя вышыўкай беларускага нацыянальнага арнаменту, летнія камплекты для пляжа, сукенкі для работы, летнія касцюмы для мужчын. Варта толькі пажадаць, каб гэтыя мадэлі хутчэй дайшлі да пакупніка, трапілі ў масавую вытворчасць.

Як заўсёды, парадавала Бабруйскае мастацкае вучылішча. Даводзіцца толькі шкадаваць, што так бедна прадстаўлена на выстаўцы творчасць яго навучэнцаў. Крыўдна гэта і таму, што сёлета мастацкія вырабы калектыву вучылішча будуць экспанавацца на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі ў Маскве.

...Перад намі вялікі бярозавы камель. Спачатку не разумееш — навошта ён тут? А прыглядзішся — убачыш палешука з насупленымі бровамі і люлькай у зубах. Уменне скарыстаць фактуру матэрыялу прадэманстравалі разьбяры па дрэве ў работах «Мацней за смерць», «Ілья Мурамец». Арыгінальна зроблены шахматы, фігуркі насельнікаў нашых лясоў — зайцы, зубры, лісы, алені, мядзведзі. Цікавыя пано «Гусляр» (інкрустацыя саломкай) і «Хатынь» (інкрустацыя па дрэве). На жаль, няма на выстаўцы работ майстроў-керамістаў, якіх рыхтуе вучылішча.

Выстаўка тэхнічнай і мастацкай творчасці выхаванцаў працоўных рэзерваў рэспублікі паказвае, што наша працоўнае юнацтва ўваходзіць у жыццё з добрым багажом ведаў, уменнем шукаць і творча працаваць.

Я. ДАНСКАЯ.

Алесь АДАМОВІЧ

ПОЛЕ ПАД МЕСЯЦАМ

Гэта—урывак з «Хатынскай аповесці», якая мае быць надрукавана ў часопісах «Маладосць» і «Дружба народов». Персанаж-апавядальнік—малады партызан, лёс якога звязаны, пераплецены з лёсам вясковых жанчын, дзяцей, параненых партызан, што чакаюць яго на галодным палескім «востраве»... Асноўная ж тэма ўсёй аповесці—хатынская. АЎТАР.

...**МЫ ВЯРТАЕМСЯ** на «востраў». Карова ў нас нішто сабе: вялізная, чорна-белая, з агромністым вымем. Мяса будзе, а малачко і ўжо ёсць. Амаль што на руках выносілі яе з вёскі: гаспадар—за рогі, а мы — пад бокі. Хутка і як толькі можна ціха адыходзілі агародамі, а пасля беглі, бадай не шукаючы паратунку ля гучных каровіных бакоў (там, у сярэдзіне, увесь час ёкала), а мы беглі і падштурхоўвалі яе, карову. Каля лесу спыніліся, аддыхваючыся. Узрадаваны Рубеж папрасіў у дзядзькі закурыць, і той збянтэжыўся, што не ўзяў з сабой, залопаў, як певень, па кішэнях чорных галіфэ. Але тут жа, нібы ад прысаку, адхапіў рукі: штаны былі яўна паліцэйскія. І боты не за страх зробленыя, вайсковыя.

— А нішто сабе выбавіліся! — кажа дзядзька.— Як засвецяць ракетай, ну, думаю!..

— Ну, вяртайся, покі цёмна, — кажа Рубеж.

— Ага, пайду, каб не здагадаліся.

— Ну, тады ідзі.

— У нас не паліцыя, а самаабарона. Два дні таму немцы прыехалі, у школе сталі.

— Ідзі, добра.

— Шкада, закурыць не ўзяў.

— Наступным разам.

— Пайду, пасплю яшчэ.

— Ага, паспі.

Мы пабеглі далей, ужо ад дзядзькі. (Усё-такі занадта паліцэйскія на ім штаны, таго і чакай — прывядзе пагоню.) Але нам весела: ці таму, што самі адпусцілі, а цяпер уцёкамі ратуемся («Так вам і трэба, «вылупням»), а, можа, таму, што вяртаемся, нарэшце, на «востраў», і не з пустымі рукамі.

Але скора наша шчыраванне над каровай (штурхялі ў бок) перастала памагаць, карова пайшла сваёю хадой, цяжка калышучы напружанымі бакамі, а потым і зусім стала. Пагладае на нас добрымі недаўмённымі вачамі: вось вымя, малако, чаго яшчэ вам, «вылупням», ад мяне трэба? Мы таксама стаміліся, зняможана сядзім, прыхінуўшыся патыліцамі да сосна́ў, слухаючы праз іхні гуд неспакойную прадсвітальную цішу. Рубеж, пашукаўшы ў сваёй світцы, дастаў расцісную бяроставую «шклянку». На сагнутых нагах, як бы не ў стане выпрастаць калені, не падышоў, а падкаціўся танцам да вымені. Карова нават мукнула яму, як гаспадыні. Рубеж па-ўмельску абгладзіў набухлае вымя, цыркнуў сабе на далонь і памыў цыцкі, выцер далонь аб калена. І задаіў, зацурбоніў у бяроставую «шклянку». Я міжволі рассмяяўся: так гэта падобна на ягоны расказ пра сямейку Вылупняў.

— Вось так і мае дзеўкі з конаўкай бегалі,— сказаў Рубеж.— Шэсць іх у мяне.

— Вашы? А вы пра суседа расказвалі!

— Пра суседа? Можа быць. Кожны каму-небудзь сусед. Ці мала бывае на свеце «вылупняў»?

Тут мне падумалася, што і дома Рубеж быў такі ж, там, тады ж навучыўся ён любую бяду, няўдачу, нешанцаванне любое праганяць ды ашукваць невясёлым смехам—з самога сябе, і часта, мусіць, даводзілася быць вясёлым, з гэткай сямейкай!

Па-дзіцячы тапырачы губы з-за белай шчэці, Рубеж пакаштаваў са «шклянкі».

— Сап'емся мы з табой. Вось гэта жытуха! Пашанцавала і «вылупням»!

Мы па чарзе каўтаем цёплы, пенны, халадком ранішнім прапахлы, дзяцінствам таксама прапахлы напітак і, сапраўды, галасы, словы нашы, смех набіраюць і гучнасці, і безадказнасці — як у п'яных.

— Дзе цяпер наш дзядзька? — раптам успомніў Рубеж.— Добрыя ў яго «чобаты» былі, гаматныя. А штаны ўсё ж паліцэйскія.

Паглядзеў на свае «чобаты» — на сырамятныя лапці, на залубянелыя ад гразі анучы і аборы.

— А можа ён шукае нас, хоча памяняцца на мае? Добра, пабяжым, а то разбаляваліся дачасу.

Перад ноччу мы зноў адпачывалі. Самае труднае было наперадзе. Што нас чакае на шасці кіламетрах адкрытага поля, мы маглі толькі здагадвацца, на добрае, аднак, не надта спадзяваліся. Рубежа зноў пацягнула на ягонае безуважна-бескантрольнае мармытанне— таксама невясёлы знак, прыкмета. Адвязваючы ад дрэва паспакайнелую, ужо сытую ад сакавітай лясной травы карову, шкадуе — гэты раз за карову, замест яе:

— Заставалася б я лепш зубрам! Усё роўна трэба па лесе бегаць. Затое была б зубрам!

Паспрабавалі запэцкаць гразёй белую пярэстасць на каровіных баках.

— І ўдзень цябе відаць, і ўночы, — дакарае Рубеж.

Ноч паступова распаўзаецца з лесу на падлесак і ўсё далей на поле: ад гарызонта папаўзла да неба, сціраючы ценем няяркі водбліск дня. Але паявіліся новыя водбліскі — ад пажараў, яны кладуцца на цёмнае сырое неба мнагаслойна, вясёлкава, гэтак, як газа на вадзе. Там, дзе пажараў няма, дзе выгарала ўжо ўчора, пазаўчора, неба чорнае, як сажа, а на ім апошнія іскры-зоркі.

Трывожная пустэча поля засмоктвае нас, як труба, міжволі пачынаеш спяшацца, і вось пусціліся бегма. Рубеж падварушвае карову дубцом, я намагаюся ўвесь час адварочваць яе галаву ад рэдкага, самасейнага жыта. Ёй усё здаецца, што мы ўжо дасяглі мэты і можна заняцца траўкай. Вінтоўку сваю я нясу за ствол, бо кароткая ж стала. Страляць з яе, беспрыкладнай, можна ад жывата, як немцы з аўтамата, але ж, можа, не спатрэбіцца. Вось толькі гэтае поле перайсці.

Поле не аралі, не засявалі ўжо колькі год, але старыя баразны засталіся, нечаканыя, небяспечныя для каровы. А нам яе ногі даражэй цяпер за ўласныя. Ідзем ужо мы амаль гадзіну, кіруючыся ўсё лявей і лявей, але зарыва таксама ўлева спаўзае, нам напярэймы. Яно пераліваецца з-за краю гарызонта на наша поле. Гэта непакоіць усё больш: менавіта там невысокі грабеньчык лесу, да якога імкнемся мы. Ужо вершаліны елак відны на трывожным небе. І чым бліжэй да лесу, тым шпарчэй стараемся ісці. Рубеж падганяе карову дубцом, я тузаю, цягну за повад. Карова збіваецца з нагі, капыты суха, асуджана б'юцца адзін аб адзін.

Раптам нешта хрумснула, карова спатыкнулася. Першая думка — ногі! Зламала!

На нас вадаспадам упала святло ракеты, святло густое, сляпучае. Я яшчэ паспеў разгледзець каля самага лесу стагі сена. Азірнуўся і ўбачыў Рубежа, на нагах, жывога. І адразу ж паімчалі на нас, міма нас, праз нас вогненныя іголкі. Б'е кулямёт—ва ўпор, з-за стога плюючыся агнём. Здалося, дзесяткі гэтых настырна-тонкіх іголак праціналі прастору, якую ўсю заняло маё няўклюднае, аграмаднае, пазбаўленае апоры цела. Адпусціўшы повад, упаў на зямлю. Я ляжаў і вырываў са свядомасці гэтыя іголкі. Як стрэмкі, пераконваючы сябе, што жывы ж вось і нават не паранены!

Карова спакойна скубе траву — па гэтым слабым гуку зразумеў, што страляніны ўжо няма. Скончылася раптоўна, як і пачалася Але блізкі лес ужо не здаецца збаўленнем, ён пагрозліва, цяжка навісае над намі, што распасцёртыя на зямлі. Рубеж ляжыць непадалёк ад мяне, нерухома і цярпліва. Я зрабіў спробу, не ўстаючы, зла́віць карову за повад, што звісаў з яе шыі, але яна чмыхнула, падалася ўбок і пачала нюхаць зямлю. Не адважваючыся паклікаць Рубежа, я папоўз да яго. І толькі, калі быў зусім побач, падумаў благое: чалавек ляжыць тварам да зямлі, зімовая шапка, што ўпала з галавы, здаецца пустой, як чаша, як пакінутае гняздо. Рука мая кранулася галавы, валасоў Рубежа, неспадзявана мяккіх і цёплых (гэта мае пальцы адзначылі, запомнілі!).

— Цімох! Цімох! — я чамусьці назваў яго па імені, упершыню, і яно прагучала як чужое. Але гэта і быў ужо не Рубеж, а нехта, хто паявіўся замест яго. Рубеж пакінуў мяне аднаго—адзін на адзін з г э т ы м, перад самым лесам, дзе за стагамі стаіліся ворагі. З кожным імгненнем той, што ляжыць побач са мной, робіцца ўсё больш мёртвым, чужым. І рукі мае зрабіліся ліпкія і вялікія ад таго, што дакраналіся да яго. Я паспрабаваў забраць вінтоўку Рубежа, але нерухомая рука яго не аддае, трымае моцна. Нібыта нехта раней мяне перахапіў вінтоўку.

Нібы даючы мёртваму яшчэ час для чагосьці, я пакінуў яму вінтоўку і тым часам пачаў выграбаць патроны з ягонай сумкі. У Рубежа вінтоўка нямецкая, патрэбны і патроны ягоныя. Пазапіхваў патроны сабе ў кішэні і зноў пачаў выслабаняць вінтоўку з мёртвай рукі. Рука пацягнулася следам за вінтоўкай і нарэшце адпусціла.

Я перапоўз у зарослую травой старую баразну, каб лепей было пасля адыходзіць і страляць, калі пойдуць сюды ад лесу. Успомніў і пашукаў позіркам карову. Яна хутка аддаляецца ад нас. Спачатку яна белая на цёмным фоне лесу, а калі выйшла на зарыва, зрабілася, нібы вугаль,— чорная. Нават повад відзён, ён целяпаецца, звісае да зямлі. Ногі яшчэ ў цемені, а тулава, галава на фоне барвовага неба. Аддаляючыся, выцягваючы ногі з цемені, як з гразі, карова робіцца вышэйшай, вырастае. Тое, што карова пакінула нас, адразу вярнула мяне да галоўнага, я падумаў пра «востраў». Але той, хто ляжыць непадалёк, патрабавальна чакае ад мяне нечага. Я зноў папоўз да яго. Паспрабаваў, падбіўшы руку пад цяжкое, як гнёт, цела, цягнуць яго — наўздагон карове. І працягнуў ужо колькі, пакуль не зразумеў, што не гэта я хацеў зрабіць. Мёртвае цела чакала.

Карова ўсё чарнейшая і чарнейшая ад святла над гарызонтам і ўсё больш вырастае, хутка і весела вырываючы ногі з чарнаты. Я адклаў вінтоўку ўбок і рукамі, зліплымі ў пальцах, падгарнуў колькі зямлі да ног Рубежа. Мёртвы зноў рабіўся Рубежам, я ўжо звыкаўся з явою, з думкай, што Рубеж забіты, мёртвы. Нагарнуў яшчэ зямлі, зрабіў гэта, нібы пытаючыся згоды ў мёртвага. А наша карова знікае, яе размывае святлом, і яна нібы растае, ногі ўжо не дастаюць да мігатлівай рысы гарызонта. Я ўстаў на калені і ўсчаў таропка гарнуць вільготны пясок пад Рубежа, але яшчэ не ўкрываючы ім яго. Я гарнуў пясок рукамі, каленямі, самімі грудзьмі, бадай што тварам, я нібы сам закопваўся ў зямлю і ўсё баяўся, што гэтыя мае натужныя, парывістыя рухі зноў абрынуць на нас кулямётны агонь. Але чым вастрэй адчуваў сваю неасцярожнасць, тым неасцярожней, спяшаючыся, рабіў усё — назнарок, на злосць нечаму, камусьці... Пясок у мяне ў роце, за каўняром, у валасах. Нарэшце я наважыўся — адным рухам нагарнуў горку жвіру на мёртвага Рубежа. Я рабіў гэта, стараючыся не глядзець, не думаць, хутка, таропка, каб скончыць, не адчуўшы ў с я г о. З нейкага імгнення ўжо не дазваляў падступіцца да сябе таму, што адбылося; я быў перапоўнены, а лішак выцякаў цераз край. На шчасце для чалавека, такое магчыма.

Мокры, абліваючыся брудным потам, я застаўся адзін сярод поля. Я так спяшаўся засыпаць пяском, схаваць пад ім мёртвае цела, каб адарвацца ад гэтага месца, паўзці за нашай каровай, але вось скончыў і ляжу нерухома. Усё раптам здалося такім нерэальным, захацелася проста перачакаць, пакуль усё мінецца само па сабе. Я безуважна назіраю, як знікае карова, тоненькія ногі зусім не кранаюцца зямлі, яна імі жвава перабірае, адштурхоўваецца ад святла,— мігатлівае, яно лёгкай парай расплываецца над гарызонтам.

(Да гэтага часу не магу зразумець, чаму так дзіўна паводзіліся тыя, што абстралялі нас з-за стагоў. Магчыма, гэта быў нямецкі «сакрэт», а не засада, і яны проста пагарэзілі, таму што «сакрэт» павінен толькі назіраць, не выдаючы сябе. Але ж надта адкрытыя мы былі іхняму кулямёту на падсветленым полі—спакусліва!)

Нарэшце я адпаўзаю ад лесу, ад Рубежа, ад жахлівых кашмараў—следам за каровай, тоненькія ногі якой зноў пачалі мясіць чарнату, патанаюць за лініяй яркага гарызонта. Я валаку вінтоўку забітага, паўзу з цяжкай тупой абыякавасцю, раблю адзінае, што магу, не спадзеючыся ўжо ні на што.

Карова раптоўна замерла на месцы. Нахіліла галаву, панюхала гарызонт і, рэзка збочыўшы, пайшла ўлева і назад, зноў да лесу. Я таксама папоўз туды, напярэймы ёй. Карова зноў узышла на светлую палоску гарызонта, і таму, што гляджу на яе знізу, як з цёмнай ямы, здалася яна мне аграмаднай і зусім чорнай, нейкі зубр-перастарак, «адзінец». Пот залівае вочы, мяшаецца з ліпкай крывёй, якою я вымазаў шыю, са жвірам, у якім пэцкаюся я,— падобны на тапельца, што робіць апошнія безнадзейныя рухі. А карова наблізілася, мы блізка адно ад аднаго, а яна зноў адыходзіць убок, метраў на сто ад мяне. Туды, да лесу, дзе стагі, дзе сядзяць немцы, і я нічога ўжо не магу! Ніводнага руху не магу больш зрабіць. Слёзы змяшаліся з брудным потам на маім твары, сцякаюць на ліпкую шыю. Я ўзяў камяк зямлі і квола шыбнуў услед карове, якая зблізку зноў выдае пляміста-белай, рэальнай—памахвае хвастом. Цяпер, аднак, яна куды недасяжней для мяне, чым калі апускалася за гарызонт. Повад, нібы здзекуючыся з мяне, матляецца ля яе пярэдніх ног.

Мне здавалася, што мая крыўда, што мая нянавісць да яе гэта зрабілі: карова раптам спатыкнулася, наступіўшы на повад, і стала, нюхаючы зямлю. Я па-драпежнаму пагробся да яе, невядома адкуль вярнулася да мяне сіла. Ад стомы зубы нясцерпна шчымяць, нібы хочуць вырваць сябе з пашчэнкаў. Я паўзу і скрыгачу зубамі, і абліваюся не то потам, не то слязьмі, грабуся да гэтай гадаўкі, да гэтага забойцы, каб ухапіцца за повад і замерці, — ужо выратаваным. Хоць бы на адну адзіную хвіліну замерці, нерухома ляжаць, ведаючы, што не ўцякае, што можна не варушыцца.

Караскаючыся, сапучы перад ёю, я палохаю карову, яна перастала скубці траву, глядзіць, слухае, гатовая скочыць убок і ўцячы. Мокры і знясілены, я зласліва шапчу салёнымі вуснамі: «Кароўка, кароўка, кароўка...» І яшчэ чамусьці: «Кось, кось, кось...» Але не каровай і не канём, а хітрым здзеклівым забойцам уяўляецца мне гэтая істота: яна заадно з тымі, што заселі каля лесу, за стагамі, і зараз заб'юць мяне. Калі кранецца з месца, пачне ўцякаць, я ўскочу на ногі — няхай страляюць! Я цягнуся да повада, быццам ён мяне з прадоння выцягне, толькі б ухапіцца! Карова, трохі прывыкнуўшы да мяне, зноў жуе, повад матляецца ля зямлі, метраў за дзесяць ад мяне!— я бачу мутнаваты бляск яе вока і баюся глядзець, баюся напалохаць прагнасцю і злосцю, што ў маіх вачах. Я ўжо ўсміхаюся мокрай шчакой, шапчу нейкія словы, заміраючы ад пяшчоты і нянавісці. І ціхенька, ціхенька падпаўзаю, не перастаючы ўсміхацца і шаптаць.

Учапіўся за повад так, што карова спалохана рванулася, працягнула па зямлі маё стомленае і шчаслівае цела. Як хочаце цяпер, а я буду ляжаць! Ляжаць, ляжаць...

Тварам да заплямленага святлом неба, услухоўваючыся ў лясную цішу, шчасліва ўбіраючы ў сябе блізкае дыханне каровы, я ляжу і хвіліну, і другую. Месяц проста над маім пасвяжэлым тварам. На круглым дыску, як за матавым жоўтым шклом, знаёмыя з дзяцінства цені-сілуэты, і яны папраўдзе падобны на чалавечыя: і постаць таго, што падае, і таго, хто адхіснуўся, ахоплены жахам...

Цяпер мы пасоўваемся так: я — задам, на баку, папіхаючыся локцем, вінтоўкай; карова, палохаючыся гэтай маёй позы і рухаў, то рвецца ўбок, то адстане, напінаючы повад, робячы кругі. Калі немцы назіраюць, іх, мусіць, дзівіць гэты цырк. А што калі яны ўзлескам пашасталі туды, куды я паўзу, цягну карову? Ці ўжо чакаюць там? А я спіной, задам — проста ў рукі да іх!?

Не ведаючы, што рабіць, я лёг зноў, чакаю. Карова стаіць нада мной, спалохана напяўшы повад, у пуклявым воку яе чорна пераліваецца далёкае зарыва. Раптам яно кругла ўспыхнула, каровіна вока, бліснула. Ракета, шчоўкнуўшы, павісла над

ДЗВЕ БІЯГРАФІІ Даіра СЛАЎКОВІЧА

Так, у яго нязвычнае для нашых мясцін, дзіўнавата ненаскве імя — Даір. Дакладней — Даір Хведаравіч. Ды, бадай, толькі пра імя гэта можна і сказаць. Бо ва ўсім астатнім ён — зусім звычайны ўздзенскі хлапец (хай даруе мне Даір Хведаравіч, бацька дзвюх сімпатычных дзяўчатак, гэтае слова): шырокі, праставата-адкрыты твар, чысты, гэтакі ж адкрыты пагляд светлых вачэй, даверлівая, крыху сарамліва-наіўная ўсмешка. Ён сядзіць насупраць мяне ў сваім невялічкім загадчыцкім кабінеціку і роўным, даволі гучным голасам (сказваецца, відаць, шматгадовая работа з дзецьмі) расказвае:

— Ёсць тут у нас хлапчук адзін. Імя, пэўна, нярварта называць. Саша, напрыклад. А якая розніца, каб быў Мішам ці Сяргеем? Неблагі, адчуваю, хлапчук, а вось дзесьці спатыкнуўся. Хутчэй не сам ён, а бацькі яго — ад рук адбіўся, вучобу закінуў. Ды каб жа толькі гэта! Дзе што, як кажуць, кепска ляжыць — пацікавіцца. Адным словам, у міліцыі на ўліку. Паспрабуй, зацягні яго ў бібліятэку, прывучы да кнігі Ого, ён цябе навылёт бачыць: таксама мне выхавацелі знайшліся! Дачуўся я: маляваць любіць. Можа тут кручок які хаваецца, за які можна зачапіцца? Сустракаю, кажу: так і так, брат, мне часу няма, а трэба альбом афарміць, пра касманаўтаў, мо выручыш? Не ў службу, а ў дружбу... Прыйшоў. Паводзіць сябе незалежна так, задзірыста, нават з выклікам. Але — альбом зрабіў. Што рабіць, думаю, на што клюне? Проста так прапанаваць кнігу — дарэмна, свісне праз зубы і пойдзе. А калі «з падыходам»? Запрашаю ў кабінет і ледзь не па-змоўніцку да яго: дзякую, брат, выручыў! Не ведаю нават, чым табе аддзячыць! А ён: глупства, кажа, колькі там той работы! Не, брат, кажу яму, справа не ў рабоце, а ў тым, што выручыў мяне, дапамог. Ведаеш што, кажу, ёсць у мяне адна кніга, абы каму я яе не даю, а табе за сяброўскую паслугу — магу даць, калі хочаш, разумеецца. Кажу такое, а сам цікую: паверыць у шчырасць маіх слоў ці не паверыць? Бачу: нібыта верыць. Што за кніга, пытаецца. А вось зірні, кажу, і лезу ў стол, знарок доўга там корпаюся, быццам яна ў мяне і праўда прыхавана... Адным словам, пайшоў ад мяне з кнігай...

Чытач, пэўна, здагадаўся ўжо, што Даір Хведаравіч Слаўковіч — бібліятэкар. Праўда, не проста — бібліятэкар. Кажучы гэта, я маю на ўвазе не тое, што ён загадчык Уздзенскай раённай бібліятэкі, а тое, што ягоная бібліятэка — дзіцячая. А гэта больш істотна, чым можна падумаць на першы погляд. Даць кнігу даросламу чытачу — гэта значыць, адкрыць яму акно ў свет ведаў, у свет прыгожага. У жыцці дзіцяці кніга мае куды большае значэнне: яна не толькі вучыць, але і выхоўвае. І, можа быць, апошняе найперш важна. Гэта добра разумее Даір Хведаравіч. Той свой расказ пра хлапчука ён закончыў так:

— Далучыць дзіця да кнігі — не самамэта. Галоўнае — накіроўваць яго чытанне так, каб разам з кнігай як крыніцай ведаў прыйшла да яго кніга-выхавацелька. Выхавацелька не толькі густаў, эстэтычных пачуццяў, але і высокіх чалавечых — маральных і грамадзянскіх — вартасцей.

Можа быць, у чыіх-небудзь вуснах словы гэтыя падаліся б мне напышлівымі і халоднымі, але ў Даіра Хведаравіча яны прагучалі натуральна і шчыра. Гэта сапраўды яго ўласнае перакананне. «Усім добрым ва мне я абавязаны кнігам...» Для яго гэта не проста агульнавядомы крылаты выраз...

Да вайны Даір паспеў скончыць толькі першы клас, а зноў сесці за школьную парту яму давялося праз многа-многа гадоў. Голад і холад ваеннага ліхалецця, блакадныя дні і ночы, праведзеныя ў балотных лясах (бацькі былі партызанамі), не мінуліся бясследна: Даір цяжка захварэў. Яго аднагодкі бегалі ў школу, каталіся на лыжах, улетку хадзілі ў лес і на рэчку, а ён нерухліва ляжаў у ложку. Слухаліся толькі рукі. І гэтыя рукі працавалі. Яны малявалі, выразалі што-небудзь з дрэва, вышывалі (няхай сабе не хлапечы, але ўсё ж занятак), а найчасцей трымалі кнігу. Менавіта тады, у самыя пакутлівыя і жахлівыя часіны жыцця, яго душу паланіла кніга. Да яго прыходзілі сябры, настаўнікі (Даір вучыўся дома, у ложку), але найпершымі яго сябрамі і настаўнікамі, найлепшымі памочнікамі і дарадцамі былі кнігі (Можа быць, з усіх людзей, якія прыходзілі яму на дапамогу ў той час, найбольшую прыязнасць і ўдзячнасць Даір Хведаравіч захаваў да Алеся Іванавіча Махнача — цяпер пісьменніка, а тады сціплага вясковага бібліятэкара). Яны ж, кнігі, яшчэ тады, у часы цяжкой хваробы, закінулі ў сэрца падлетка неадольную прагу творчасці, падштурхнулі яго і самому паспрабаваць свае сілы і здольнасці. І Даір, прыставіўшы да грудзей кардонку, шмат пісаў — вершы, апавяданні.

Кнігі, якія прыйшлі да яго ў дні і гады хваробы... Яны і цяпер займаюць у хатняй бібліятэцы Даіра Хведаравіча самае пачэснае месца. На многіх з іх — дарагія і кранальныя надпісы. Вось першае выданне «Маладой гвардыі» А. Фадзеева. На кнізе напісана: «Дарагому Даіру Слаўковічу! На памяць аб радасным дні ўступлення ў камсамол, так хвалююча апісанаму ў тваіх вершах. Хай гэтая кніга напамінае табе аб нашай шчырай сімпатыі і добразычлівасці да цябе, маладога члена ВЛКСМ і сапраўднага грамадзяніна нашай Радзімы. Чытай, Даір, вучыся ў маладагвардзейцаў мужнасці і доблесці, іх беззапаветнай вернасці нашай сацыялістычнай айчыне».

— Вясной сорак восьмага года,— тлумачыць Даір Хведаравіч,— мяне прынялі ў камсамол. Мне ўручылі білет дома, я прыняў яго лежачы. Вельмі расхваляваўся і расчуліўся. Пад уражаннем гэтага напісаў верш і паслаў у рэдакцыю газеты «Знамя юности» — тады яна называлася іначай. А праз некалькі дзён атрымаў ёдтуль вось гэтую кнігу, якая стала для мяне больш чым дарагой.

На томіку А. Пушкіна выдання сорак восьмага года надпіс іншы: ««Слаўковічу Даіру, вучню 5-га і 6-га класа Уздзенскай школы. За ўдзел у мінскім абласным конкурсе на лепшы літаратурны твор, прысвечаны 30-годдзю Беларускай ССР». Я міжволі звярнуў увагу вось на гэтыя радкі: «вучню 5-га і 6-га класа...» Даір Хведаравіч усміхнуўся:

— У той год хвароба крышачку адпускала мяне, не так пакутаваў ад галаўнога болю, вось і ўмудрыўся скончыць заадно пяты і шосты класы.

Але найбольш, відаць, крануў мяне надпіс на кнізе М. Горкага «Маці»: «На памяць у гонар таго, што першы раз за чатыры з паловай гады цяжкай хваробы схадзіў у цырульню, дару гэтую кнігу свайму любаму сыну. Мама. Жнівень 1949 года». Я ведаў, што Даірава маці памерла, ледзь паспеўшы ўбачыць сваю першую ўнучку, якой зараз чатырнадцаць гадоў, і таму не стаў ні аб чым распытваць. Але пазней, у гаворцы, Даір Хведаравіч сам расказаў мне пра тое памятнае «падарожжа» ў цырульню. Маці напісала так, пэўна, для таго, каб падбадзёрыць сына, бо да цырульні, якая была зусім непадалёк ад дома, Даір ішоў вельмі доўга і ішоў не адзін, а разам з маці, якая несла табурэтку: праз кожныя некалькі крокаў сын сядаў на тую табурэтку і адпачываў. Гэтак жа, поруч з маці, якая несла тую ж табурэтку, прыйшоў ён у пяцьдзесят другім (яму было тады дваццаць гадоў) у дзевяты клас уздзенскай дзесяцігодкі. Гэта была яго не першая і не апошняя перамога...

Я не дужа дасведчаны ў тонкасцях бібліятэчнай работы. Кажуць, што адзін з важнейшых паказчыкаў тут — колькасць так званых кнігавыдач. Магчыма, яно так і ёсць. Тым не менш, мне думаецца, гэта ўсё ж не галоўнае. Бібліятэка — не проста пункт абмену кніг, а ўстанова, найпершы абавязак якой — работа з кнігай, а значыць, з чытачом. Дык вось, у гэтым сэнсе Уздзенская раённая дзіцячая бібліятэка — асяродак карпатлівай, вялікай, я б сказаў нават — агромністай, разнастайнай работы з чытачом. Для нагляднасці — некалькі прыкладаў.

Аднойчы, колькі гадоў назад, на чарговым ранішніку, на якім ішла гаворка аб ваенна-патрыятычнай кнізе, узнікла думка: стварыць пры бібліятэцы атрад чырвоных следапытаў. Думка спадабалася, такі атрад быў створаны. З дапамогай бібліятэкара (дапамога была неназойлівай, знешне непрыкметнай) чырвоныя следапыты паставілі перад сабой зусім пэўную мэту: знаёмства з гісторыяй падпольнай і партызанскай барацьбы роднай Уздзеншчыны. Напачатку, зноў жа, была кніга: дзеці старанна перачыталі ўсё, што было ў бібліятэцы аб жыцці і барацьбе народных мсціўцаў. А пасля пачалася перапіска, шматлікія экскурсіі па былых партызанскіх сцежках, сустрэчы з былымі партызанамі і падпольшчыкамі, цікавыя знаёмствы і незабыўныя ўражанні. Чырвоныя следапыты адкрылі нямала новых і забытых імёнаў герояў, афармілі некалькі альбомаў, прывялі ў парадак закінутыя магілы і нават паставілі на іх зробленыя сваімі рукамі помнікі-пірамідкі. Ці бібліятэчная гэта ў звычным сэнсе работа?

Аказваецца, можа быць і бібліятэчнай. Як і агульнараённы сход моладзі «Хачу быць сапраўдным», на які былі запрошаны падлеткі, што неаднойчы траплялі ў дзіцячы пакой міліцыі. Падрыхтаваны і праведзены ён быў пры самым чынным удзеле раённай дзіцячай бібліятэкі.

Альбо яшчэ прыклад. У бібліятэцы праходзіць ранішнік навукова-пазнавальнай кнігі, а канчаецца ён... на жывёлагадоўчай ферме саўгаса «Уздзенскі». І падобныя экскурсіі для работнікаў бібліятэкі — не рэдкасць.

Сёлета, у юбілейны для нашай Радзімы год, тут нібыта сама па сабе нарадзілася новая форма работы з чытачом: літаратурныя падарожжы пад дэвізам «Мая Айчына — СССР». З найбольшай ахвотай і цікавасцю «падарожнічаюць» хлопчыкі і дзяўчынкі па роднай Беларусі і, у прыватнасці, па любай Уздзеншчыне. У апошнім ім вельмі хораша памагаюць пісьменнікі-землякі—частыя госці бібліятэкі. Зрэшты, частыя госці тут не толькі землякі: бадай, ніводзін беларускі пісьменнік, які па той ці іншай прычыне трапляў ва Узду, не мінаў дзіцячай бібліятэкі—Даір Хведаравіч не прапусціць такой нагоды, каб не запрасіць дарагога госця на сустрэчу са сваімі чытачамі...

Васемнаццаць гадоў працуе Даір Хведаравіч у бібліятэцы. Прыйшоў туды ў пяцьдзесят чацвёртым, пасля заканчэння школы, праз восем гадоў (за тыя гады ён паспеў завочна скончыць бібліятэчны факультэт Мінскага педінстытута) стаў загадчыкам. А прывяла яго ў бібліятэку, вызначыла яго лёс і прызванне ўсё яна, кніга, найвялікшы цуд, створаны чалавекам. Ну, а пра тое, што праца бібліятэкара для яго не служба, а прызванне, гаворыць хоць бы тое, што Уздзенская дзіцячая не першы год носіць званне «Бібліятэкі выдатнай работы», а яе загадчык узнагароджаны шматлікімі граматамі і значком «Выдатнік культуры СССР»...

Вось такая яна, жыццёвая біяграфія Даіра Хведаравіча Слаўковіча—нялёгкая і мужная, мэтаімкнёная і змястоўная. Ёсць у яго і другая біяграфія—творчая. Праўда, сам Даір Хведаравіч на гэты конт больш сціплай думкі («зроблена яшчэ вельмі і вельмі мала і не заўсёды так, як хацелася б»), але тым не менш...

...Тое дзіцячае захапленне літаратурнай творчасцю з гадамі не сцёрлася, не забылася, а набыло акрэсленае і ўсвядомленае жаданне пісаць, падзяліцца з іншымі набыткамі сваёй душы і сэрца, а работа ў бібліятэцы, штодзённыя сустрэчы і сутыкненні са светам дзіцячых радасцей і засмучэнняў, мар і памкненняў падказалі тэмы, матывы, сюжэты, урэшце—вызначылі зусім канкрэтнага і пэўнага адрасата. І недзе з пачатку 60-х гадоў у перыядычным друку пачынаюць з'яўляцца ягоныя апавяданні і гумарэскі.

Даір Слаўковіч не выдумляў ні сваіх герояў, ні тых сітуацый, у якія яны траплялі. Героі ягоных твораў прыходзілі да яго самі і самі ж расказвалі яму, свайму любімаму бібліятэкару, пра ўсё, што з імі здаралася, пра што думалі, чым захапляліся ці абураліся. Можа быць, таму апавяданні яго і прываблівалі перш за ўсё нявыдуманасцю сюжэтных калізій і даверлівасцю інтанацый, а хлопчыкі і дзяўчынкі трымалі сябе ў іх непасрэдна і натуральна.

У 1969 годзе з апавяданняў сабралася кніжачка з харошай, мілагучнай назвай «Каласавічок». Уяўляю, як радаваўся ёй аўтар! Гэта была яшчэ адна яго перамога—творчая і, пэўна ж, жыццёвая.

Сёння ў яго набытку таксама невялікая кніжачка пра піянера-партызана Косцю Будніка «Сцежкаю мужных» (з'яўленню яе Даір Хведаравіч абавязаны рабоце з чырвонымі следапытамі), апавяданні ў калектыўных зборніках «Піянеры-героі» і «Крынічка».

У канцы 1970 года Даіра Слаўковіча прынялі ў члены Саюза пісьменнікаў...

...Сонечны, зусім па-летняму цёплы красавіцкі дзень. Мы ідзем з Даірам Хведаравічам цэнтральнай уздзенскай вуліцай. З ім раз-пораз здароўкаюцца—дарослыя, а часцей дзеці. Я не здзіўляюся, бо паспеў пераканацца: няма, відаць, школьніка ад першага да восьмага класа, які б не ведаў дарогі ў бібліятэку, да Даіра Хведаравіча. Я спытаў пра іншае—пра настрой, пра тое, што пішацца зараз і што просіцца напісацца.

— Настрой ніштаваты,—адказаў са сваёй даверлівай, сарамліва-наіўнай усмешкай Даір Хведаравіч.—Вясновы. Люблю гэтую пару. Люблю такой часінай пахадзіць па лесе. Лес увогуле люблю. Праўда, не дужа часу застаецца на гэта.—Ён памаўчаў, затым дадаў:—А пра тое і казаць ніякавата. Хваліцца яшчэ няма чым... Неўзабаве павінна выйсці ў выдавецтве «Беларусь» невялікая аповесць «Хвядоскавы канікулы»—пра гарадскога хлопчыка, які прыязджае на канікулы ў вёску, пра тое, як ён далучаецца да таго, чым жывуць тут, у вёсцы, не толькі яго аднагодкі, але і дарослыя. Адрасуецца аповесць дзецям піянерскага ўзросту... Падрыхтаваў кніжку гумару і сатыры, працую над новай кніжкай для маленькіх, у якую мяркую ўключыць апавяданні і невялічкую аповесць—ёсць яе задумка...

Вакол свяціла сонца, у гародчыках пры вуліцы зелянелі кволыя лісточкі парэчак і агрэсту, гаманліва беглі насустрач малыя і юныя ўздзенцы...

Мікола ГІЛЬ.

тым месцам, дзе застаўся Рубеж. Другая — у наш бок. І тут жа — тонкі вогненны струмень. Колькі куль, хлюпнуўшы, упіліся ў каровіна цела. Яно нібы ікнула, вялікае і няўклюднае, глытнуўшы іх. Я тарганулся да яе, на дапамогу, быццам яшчэ мог нешта зрабіць, паправіць, карова таксама падалася да мяне і ўпала на ўраз аслабелыя пярэднія ногі. Шырока і да вусцішнасці па-чалавечы яна матляла галавой з боку ў бок, потым пляснулася ўсім аб зямлю і замерла. Ногі зноў таргануліся, неспадзеўна і рэзка, балюча ўдарыўшы мяне па локці, адштурхнуўшы.

А я ўсё трымаю повад, прыціскаючыся да зямлі.

Пуклявае круглае вока забірае з сабой далёкае зарыва, яно пераліваецца, мігціць у цёмнай глыбіні. Але вока ўжо мёртвае. З адкінутай каровінай шыі б'е, ільсніць чарнатой тугі струменьчык, часам ён падае на мігатлівае люстэрка вока, прыцямняе яго. Зноў успыхнула, узнялася ракета, і я прыціснуўся да каровінага чэрава, хаваючыся, і раптам разгледзеў на вымені белыя пражылкі малака. Ракета згасла, але я ўсё бачу — жывыя белыя нітачкі на чорнай смале крыві. Не ведаю чаму, але менавіта гэтыя белыя струменьчыкі — быццам прабачэння нехта ў некага просіць! — страшэнна на мяне падзейнічалі. Я не проста заплакаў, я бязгучна закрычаў, як ад нясцерпнага болю. Выпацканы крывёй, зямлёй, потам, змардаваны дарэшты, я глядзеў на гэтыя безабаронныя, чыстыя, дзіцячыя струменьчыкі-нітачкі і плакаў, як даводзілася плакаць толькі ў раннім маленстве: кожнай жылкай сваёй, кожным уздыхам. Ва мне жыла такая бязмежная, такая дзіцячая крыўда на ўвесь свет, што абараняцца я мог толькі ёю, жадаючы толькі, каб мне было яшчэ горш, каб зусім ужо кепска было і каб памерці на злосць ці на радасць у с і м і м...

Немігатлівае, агромністае вока месяца вісела над скутым цішынёй полем, над чорным валам лесу, над барвовым гарызонтам. А ў гэтым воку, як у люстэрку, два чалавекі нешта адзін з адным рабілі, нешта страшнае адбывалася...

КРЫТЫК І ЯГО ПАЗІЦЫЯ

З пленума праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання

«Пастанова ЦК КПСС аб літаратурна-мастацкай крытыцы і задачы беларускага тэатразнаўства і крытыкі» — такой была тэма чарговага пленума Беларускага тэатральнага аб'яднання, які днямі адбыўся ў Мінску.

Аб станаўленні і развіцці беларускага тэатразнаўства, аб яго праблемах і задачах гаварыў у сваім дакладзе доктар мастацтвазнаўства Ул. Няфёд. Характарызуючы стан сённяшняй крытычнай думкі, ён назваў імёны людзей, якія найбольш плённа працуюць сёння ў рэспубліцы. Гэта Я. Рамановіч, А. Сабалеўскі, Г. Барышаў, А. Саннікаў, А. Лабовіч, Б. Смольскі, С. Пятровіч і інш.

Ул. Няфёд адзначыў, што яшчэ шмат якія праблемы чакаюць сваіх аўтараў, свайго вырашэння: праблемы традыцый і наватарства, пераемнасці пакаленняў у тэатрах, вобраз сучасніка ў спектаклях. Кожны наш тэатр таксама заслугоўвае асобнага манаграфічнага даследавання.

Акрамя тэатразнаўцаў, у Беларусі працуе і вялікі атрад крытыкаў — людзей, якія аператыўна адгукаюцца на падзеі тэатральнага жыцця і ў многім фарміруюць грамадскую думку.

Дакладчык гаворыць, што сучасная беларуская крытыка мае шэраг істотных недахопаў. Часам рэцэнзент, ацэньваючы пэўны спектакль, разглядае яго ў адрыве ад агульнага развіцця таго ці іншага тэатра, не ўлічваючы, як ён будзе ўплываць на творчы лёс калектыву. Іншы раз за слоўнай эквілібрыстыкай немагчыма разглядзець пазіцыю аўтара. Крытыка можа і нават павінна ўмешвацца ў творчы працэс таго ці іншага мастака, каб потым не канстатаваць творчую няўдачу, а папярэдзіць яе. Бо рэцэнзент не толькі суддзя, але і ўрач.

Каб добра пісаць, каб адточваць сваё крытычнае пяро, трэба мець дзе друкавацца, сказаў Ул. Няфёд. Але ў нас у рэспубліцы няма ніводнага спецыяльнага мастацтвазнаўчага органа. Наспела неабходнасць мець свой часопіс.

Дакладчык прад'явіў прэтэнзіі да газеты «Літаратура і мастацтва». На яго думку, у газеце мала артыкулаў, якія б уздымалі надзённыя праблемы, на яе старонках рэдка выступаюць вучоныя-тэатразнаўцы, у рэцэнзіях дапускаецца суб'ектывізм.

Рэдакцыя вымушана адзначыць, што, побач са слушнымі заўвагамі ў яе адрас, у дакладзе прыводзіліся неправераныя, недакладныя факты.

Імкнучыся давесці, нібыта ў газеце па пытаннях тэатра выступае вельмі вузкае кола аўтараў, Ул. Няфёд «не заўважыў» сярод іх народных артыстаў СССР Л. Александроўскую і П. Малчанава, народных артыстаў БССР Ц. Сяргейчыка, А. Кагадзеева, А. Труса, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Скібнеўскага, заслужаных артыстаў рэспублікі А. Раеўскага, Р. Маленчанка, Г. Маркіну, Ю. Сідарава, пісьменнікаў Ю. Гаўрука, А. Бялевіча, А. Вярцінскага, намесніка загадчыка аддзела прапаганды Гомельскага абкома камсамола А. Панасенкаву і шмат іншых сяброў газеты.

Што ж датычыць вядучых мастацтвазнаўцаў, якіх нібыта не друкуе «ЛІМ», то мусім адзначыць, што з газетай пастаянна супрацоўнічаюць А. Бутакоў, Г. Колас, А. Лабовіч, А. Сабалеўскі, Г. Барышаў, Я. Рамановіч, У. Стэльмах, Т. Барысава, С. Міско, Ю. Чурко, Л. Мухарынская, Л. Аўэрбах, А. Ракава, Т. Шчарбакова і іншыя. Не раз заказваліся артыкулы і паважанаму дакладчыку, але яго артыкулаў рэдакцыя дасюль не мае.

Несур'ёзным з'яўляецца і падыход да артыкулаў толькі з пункту гледжання таго, ведае ці не ведае дакладчык аўтара. Ул. Няфёд, напрыклад, не ведае, хто такая Н. Лур'е—і гэтага яму дастаткова, каб «не прыняць» яе артыкул. А ў газеце было ясна напісана, што Н. Лур'е—настаўніца літаратуры 2-й мінскай школы і артыкул яе грунтаваўся на сачыненнях вучняў, напісаных паводле прагледжанага спектакля.

Мела месца ў дакладзе і проста нядобрасумленная падтасоўка фактаў. Гаворачы, напрыклад, аб даўнім артыкуле газеты з повада п'есы А. Струніна «Я прысягаю Радзіме», Ул. Няфёд заявіў, нібыта аўтар артыкула выступіў супраць таго, што А. Струнін паставіў у тэатры, якім кіруе, уласную п'есу. Між тым, гаворка ішла пра элементарны літаратурны крадзёж, які дазволіў сабе А. Струнін, і факт гэты пасля выступлення газеты быў пацверджаны экспертызай упраўлення па ахове аўтарскіх правоў.

Беручы пад абарону даклад С. Пятровіча на «Бранцаўскіх чытаннях» (рэдакцыя «ЛІМа» адзначыла, што ён не адпавядаў узроўню сучаснай тэатразнаўчай думкі), Ул. Няфёд не палічыў патрэбным прывесці ніводнага аргумента, каб даказаць процілеглае.

Спрэчкі адкрыў кандыдат мастацтвазнаўства А. Сабалеўскі. Ён гаварыў пра неабходнасць пашыраць штодзённыя сувязі крытыкаў з тэатрамі, дабівацца таго, каб кожны спектакль абмяркоўваўся калектывам крытыкаў, а таксама пра падрыхтоўку маладой змены тэатразнаўцаў, асабліва ў абласцях, дзе артыкулы пра спектаклі, у лепшым выпадку, зводзяцца да добрасумленнага пераказу зместу п'есы.

Крытыка—гэта занятак адказны, сказала кандыдат мастацтвазнаўства Ю. Чурко. Крытык — прапагандыст мастацтва, яго папулярызатар і ў нейкай меры нават прадказальнік. Вядома ж, што вучоныя-астраномы адкрываюць новыя планеты, не толькі шукаючы іх з тэлескопам, але і па разліках іх арбіт. Так павінна быць і ў мастацтвазнаўстве. Вывучаючы асноўныя тэндэнцыі развіцця тэатра, крытык можа вывесці некаторыя заканамернасці і падказаць шляхі.

З трывогай гаворачы пра стан беларускай балетнай крытыкі, якой займаецца вельмі вузкае кола людзей, Ю. Чурко выказала пажаданне, каб удзялялася належная ўвага выхаванню кадраў мастацтвазнаўцаў-харэографаў.

Народны артыст БССР С. Бірыла кінуў папрок нашым тэатразнаўцам за тое, што яны часам падмяняюць аналіз творчага працэсу простай хронікай фактаў. Хацелася б, каб гісторыя тэатра разбівалася не на ўмоўна-храналагічныя перыяды, а ўдзялялася б увага дзейнасці, таму ўплыву, які аказвае кожны буйны рэжысёр на развіццё тэатра, бо менавіта такія мастакі, як Міровіч, Зораў, Літвінаў, Рахленка, Судакоў, Саннікаў, І. Раеўскі, Эрын і рэжысёры, якія працуюць сёння, зрабілі купалаўскі тэатр адным з лепшых у краіне.

Станаўленне і творчы рост акцёра, сказаў дырэктар тэатра імя Янкі Купалы І. Міхалюта, у многім залежыць ад пільнай увагі і парад крытыка-сябра. Бывае, што сур'ёзная размова пра таго ці іншага акцёра пачынаецца толькі тады, калі ён сыходзіць са сцэны. Пішуцца даследаванні на аснове ўспамінаў, дакументаў. І. Міхалюта заклікаў крытыкаў пісаць пра маладых, тых, хто яшчэ поўны сіл, хто мае патрэбу ў прафесійнай парадзе і падтрымцы, каб раскрыцца больш поўна.

У тэатры вядучыя ролі атрымліваюць таленавітыя акцёры. Менш здольныя адыходзяць на другі план, альбо зусім пакідаюць сцэну. Так павінна быць і ў крытыцы. Толькі таленавітая, яркая рэцэнзія, за якой стаіць асоба крытыка, мае права на жыццё. А калі ў тэатр прыязджаюць нават вельмі паважаныя тэатразнаўцы і, бегла прагледзеўшы спектакль, часта на здачы, без публікі, пішуць некалькі матэрыялаў пра тэатр, то такія работы карысці калектыву не прыносяць.

Галоўны рэжысёр тэатра оперы і балета А. Дадзішкіліяні выказаў незадавальненне тым, што вельмі мала ўвагі ўдзяляецца музычным тэатрам. У дакладзе наогул не знайшлося месца для музычнай крытыкі. Рэцэнзіі, якія з'яўляюцца ў друку, часам сведчаць аб тым, што аўтары нават не валодаюць сваім рамяством. Хацелася б, каб крытыкі, патрабуючы ад мастакоў ідэйных, высокамастацкіх, глыбокіх спектакляў, былі такімі ж патрабавальнымі да сябе.

Вострая палеміка разгарнулася вакол работы тэатральнага аддзела газеты «Літаратура і мастацтва», прычым выказваліся дыяметральна процілеглыя думкі. Прэтэнзіі дакладчыка падтрымалі кандыдат мастацтвазнаўства С. Пятровіч, галоўны рэжысёр Рускага драматычнага тэатра імя Горкага Ф. Шэйн і галоўны рэжысёр Брэсцкага абласнога тэатра Г. Волкаў. Пра творчую дапамогу і ўвагу да абласных тэатраў з боку газеты гаварылі галоўныя рэжысёры Магілёўскага і Бабруйскага тэатраў У. Караткевіч і В. Каралько. Палемізавалі з дакладчыкам крытык Г. Колас і рэжысёр тэатра імя Янкі Купалы В. Раеўскі.

Як адзначалі С. Бірыла, С. Казіміроўскі і іншыя прамоўцы, пленум мог бы прайсці больш плённа, каб на ім было ўдзелена больш увагі тэарэтычным пытанням.

У спрэчках таксама выступілі кандыдат мастацтвазнаўства А. Ладыгіна і выкладчык Беларускага політэхнічнага інстытута А. Салееў.

З заключным словам на пленуме выступіў міністр культуры БССР Ю. Міхневіч. Ён падкрэсліў, што Пастанова партыі «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы» адлюстроўвае ўсе тыя праблемы, якімі жыве наша мастацтва. Наша крытыка яшчэ недастаткова актыўна адстойвае гуманістычныя і рэвалюцыйныя ідэалы савецкага грамадства. Крытычныя артыкулы, рэцэнзіі нярэдка носяць аднабаковы, кампліментарны характар. Часам яны зводзяцца да пераказу зместу твора і не даюць уяўлення аб рэальным яго значэнні і тым месцы, якое ён займае як з'ява мастацтва.

Ю. Міхневіч звярнуў увагу прысутных і на тое, што ў Пастанове ЦК КПСС многа ўвагі ўдзяляецца выхаванню правільных адносін да крытыкі. Часам сярод творчых работнікаў няма ўзаемаразумення, крытычная заўвага па творы ўспрымаецца як асабістая крыўда. Крытыка павінна быць вострай, баявой і прынцыповай. Гэта, зразумела, не выключае беражлівых адносін да таленту, да творчых пошукаў.

Гаворачы аб стане мастацкай крытыкі, мы не павінны забываць і пра гледача — у канчатковым выніку для яго існуюць і крытыка, і тэатр. Вывучэнне рэакцыі гледача, яго ацэнка твораў мастацтва — першачарговая задача, якой павінны заняцца нашы тэатразнаўцы.

Каб узняць ролю крытыкаў, пры Міністэрстве культуры БССР будуць створаны мастацкія саветы па драматургіі і музыцы, у якія ўвойдуць вядучыя крытыкі рэспублікі. На пасяджэннях саветаў будуць абмяркоўвацца драматычныя і музычныя прэм'еры, разглядацца перспектыўныя планы тэатраў і інш.

У заключэнне Ю. Міхневіч выказаў упэўненасць у тым, што партыйная прынцыповасць, узаемная патрабавальнасць як з боку крытыкаў, так і з боку работнікаў тэатраў прынясуць свой плён, і тыя агульныя задачы, што стаяць перад імі, будуць паспяхова вырашаны.

У рабоце пленума прыняў удзел загадчык аддзела культуры ЦК КПБ С. Марцэлеў.

НЯХАЙ ЖЫВЕ МАРКСІЗМ-ЛЕНІНІЗМ — ВЕЧНА ЖЫВОЕ ІНТЭРНАЦЫЯНАЛЬНАЕ ВУЧЭННЕ, СЦЯГ БАРАЦЬБЫ ПРАЦОЎНЫХ УСІХ КРАІН СУПРАЦЬ ІМПЕРЫЯЛІЗМУ, ЗА ПЕРАМОГУ САЦЫЯЛІЗМУ І КАМУНІЗМУ!

З ЗАКЛІКАЎ ЦК КПСС ДА 1-га МАЯ 1972 г.

сталага веку. На розныя густы, на розныя патрэбы.

Цікава на выстаўцы ўсё. Найбольшую ўвагу наведвальнікаў (асабліва моладзі і школьнікаў) прыцягваюць мадэлі ў дзеянні. Напрыклад, шагаючы экскаватар, які зрабілі навучэнцы Крычаўскага і Друйскага сельскіх прафесійна-тэхнічных вучылішчаў. Будучыя меліяратары — выхаванцы таго ж Крычаўскага вучылішча паказваюць надзвычай складаную мадэль экскаватара для ўкладкі дрэнажных сістэм і капання траншэй.

Вучылішчы імкнуцца развіваць у сваіх выхаванцаў кемлівасць, фантазію. Гэтыя якасці ў многім паспрыялі нараджэнню раду арыгінальных па задуме ўстановак і сістэм. Вось стэнд «Ці ўмееце вы чытаць чарцяжы?» Ён, бадай, адзін з самых папулярных на выстаўцы. Студэнты тэхнікумаў і нават інстытутаў не адыходзяць ад яго.

Група вынаходнікаў — будучых аўтакранаўшчыкоў пад кіраўніцтвам выкладчыка Мінскага тэхнічнага вучылішча № 31 Я. Карнелі знаёміць з праграмнай машынай-экзаменатарам па правілах вулічнага руху. Ля гэтай навінкі тоўпяцца шафёры. Вучоба ідзе на карысць нават вопытным вадзіцелям.

Удзельнікі гуртка тэхнічнай творчасці Мінскага вучылішча № 10 прапанавалі стэнд-прыбор для паказу найбольш характэрных пашкоджанняў у сучасных тэлевізарах. Але калі ўжо зайшла гаворка пра тэлевізары, то нельга абмінуць канструкцыі камбайна — каляровай тэлерадыёлы «Мінск» і фонарадыёлы, зробленых рукамі навучэнцаў таго ж вучылішча.

Многа наведвальнікаў і ля кандыцыянера «Мікраклімат», прапанаванага выхаванцамі Мінскага прафесійна-тэхнічнага вучылішча № 23. Вам холадна, уключыце «цяпло», і праз колькі часу ў вашым пакоі запануюць ледзь не субтропікі. Вы стаміліся ад летняй спёкі, і жыватворная прахалода адразу павее, як толькі ўключыце «холад».

У разнастайных гуртках, што працуюць у вучылішчах, створаны ўсе ўмовы для развіцця юных талентаў. Пры кабінеце чарчэння Віцебскага вучылішча № 57, напрыклад, працуе мастацкі гурток, якім кіруе выкладчык Л. Завядзеева. Гурткоўцы паказваюць на выстаўцы інкрустацыі з саломкі «Раніца», «Да сонца!», «Страказа» і інш.

Свой вольны час аддаюць творчасці навучэнцы многіх вучылішчаў. Вынікам іх захаплення з'явіўся рад цікавых экспанатаў. Макет штаба Кастрычніцкай рэвалюцыі — Смольнага зрабілі будучыя электратэхнікі з Гомельскага вучылішча № 81, а будаўнікі Мінскага вучылішча № 53 — мадэль крэйсера «Аўрора».

Галоўны канструктар-мадэльер Віцебскага тэхнічнага вучылішча № 19 імя Ленінскага камсамола Беларусі Н. Бацезат расказвае:

— У нашым вучылішчы 740 навучэнцаў. Рыхтуем закройшчыкаў, краўцоў і краўчых мужчынскага верхняга адзення і жаночых лёгкіх убораў, майстроў мастацкай вышыўкі. Восем год запар вучылішча дэманструе мадэлі адзення і сувенірныя вырабы нашых вышывальшчыц на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі ў Маскве. Удзельнічалі мы ў выстаўцы дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва ў Чэхаславакіі.

Штогод у гуртках тэхнічнай творчасці рыхтуем калекцыі мадэляў мужчынскага і жаночага адзення па сезонах. Шырока выкарыстоўваем агульнадаступныя матэрыялы: лён з лаўсанам, штапельнае палатно, паркаль, сацін, розныя сінтэтычныя матэрыялы. Аздабляем гатовыя вырабы вышыўкай — машыннай і ручной, аплікацыямі. Часам у магазінах залежваюцца так званыя нехадавыя тканіны з-за іх колеру, малюнка, фактуры. Мы бяром іх і імкнёмся прапанаваць такія мадэлі сучаснага адзення, каб гэтыя хібы схаваць. І нават гэтая, здавалася б, няўдзячная работа дае плён...

Віцебскія швейнікі прывезлі на выстаўку разнастайныя калекцыі мужчынскага і жаночага адзення. Багацце фантазіі, густ, уменне творча асэнсаваць сучасны накірунак моды забяспечылі поспех мадэлям, якія дэманстраваліся тут. У гэтым вялікая заслуга мадэльераў-канструктараў Н. Бацезат, Т. Мельнікавай, В. Івановай, майстроў вытворчага навучання Н. Івашчанка, М. Лукашэвіч, С. Літвін, навучэнак—будучых краўчых Г. Мамаевай, Л. Чарныш, І. Сухарукавай, А. Тамашэвіч, Н. Кавалёвай, Л. Жукавай, Г. Цяста. Усё было цікава і прыгожа: шыкоўныя вячэрнія сукенкі, аздобленыя вышыўкай беларускага нацыянальнага арнаменту, летнія камплекты для пляжа, сукенкі для работы, летнія касцюмы для мужчын. Варта толькі пажадаць, каб гэтыя мадэлі хутчэй дайшлі да пакупніка, трапілі ў масавую вытворчасць.

Як заўсёды, парадавала Бабруйскае мастацкае вучылішча. Даводзіцца толькі шкадаваць, што так бедна прадстаўлена на выстаўцы творчасць яго навучэнцаў. Крыўдна гэта і таму, што сёлета мастацкія вырабы калектыву вучылішча будуць экспанавацца на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі ў Маскве.

...Перад намі вялікі бярозавы камель. Спачатку не разумееш — навошта ён тут? А прыгледзішся — убачыш палешука з насупленымі бровамі і люлькай у зубах. Уменне скарыстаць фактуру матэрыялу прадэманстравалі разьбяры па дрэве ў работах «Мацней за смерць», «Ілья Мурамец». Арыгінальна зроблены шахматы, фігуркі насельнікаў нашых лясоў — зайцы, зубры, лісы, алені, мядзведзі. Цікавыя пано «Гусляр» (інкрустацыя саломкай) і «Хатынь» (інкрустацыя па дрэве). На жаль, няма на выстаўцы работ майстроў-керамістаў, якіх рыхтуе вучылішча.

Выстаўка тэхнічнай і мастацкай творчасці выхаванцаў працоўных рэзерваў рэспублікі паказвае, што наша працоўнае юнацтва ўваходзіць у жыццё з добрым багажом ведаў, уменнем шукаць і творча працаваць.

Я. ДАНСКАЯ.

ную раздольнасць песні «Вдоль по улице метелица...» Сайфулінай — Паліне захацелася не паважным крокам рускай танцавальнай прайсціся, а адбіць дробам «Барыні» — як маладуха на хмельным расійскім кірмашы. Не ведаю, што і як тут суадносіцца з характарам башкірскай жанчыны, але ўсё гэта — ад бачання выканаўцы, рэжысёра, ад іх самастойнай трактоўкі вобраза Паліны. І ёсць у гэтай трактоўцы яўна нацыянальныя, башкірскія акцэнты. Гэта здалося мне, калі Паліна, убачыўшы, што мужа стукнуў паліцай за тое, што ён

МУСТАЯ

спяваў нашу песню, крадком выслізгнула ў сенцы і вярнулася з сынам — з абаронцам, на ўсялякі выпадак! Гэта вельмі цікава. Або яшчэ. Прыгразіла мужу: «Не суд, а трыбунал» — і спалохалася ўласных слоў, спынілася, на імгненне застыла, як, маўляў, так... Або калі Цярэшку ўжо ўпіхнулі ў мяшок, усяго, як кажуць, з патрахамі, заставалася зацягнуць вяроўку, — кінула яе, узняла рукі к небу, стала на калені і загаласіла. Вельмі цікава. І галоўнае — узбагачае вобраз, можа быць выкарыстана і ў іншых спектаклях. Бо адсюль, ад неразумення таго, што адбываецца з Цярэшкам, мужам, у свядомасці Паліны мільгае-свеціцца надзея на іншы зыход, на тое, што муж не будзе старастам, або яшчэ на што-небудзь — яна сама не ведае, але ўвесь час чакае, увесь час напагатове і таму так страпянулася, калі ён прагаварыўся, што загубіць, маўляў, не яго — іншага чалавека: «Каго? Каго?»

Паліна верыла Цярэшку. Ён жа думаў, што Паліна не паверыць.

Гэта вельмі хораша і правільна: не аб недаверы спектакль — аб веры ў Чалавека.

Добра і правільна тое, што Калабок у башкірскай пастаноўцы застаецца дарагім і блізкім да канца не толькі для сваіх дзяцей. Нявестка Надзя — насуперак напісанаму аўтарам: «Пайду я!.. Самі цяпер!.. Без мяне!..» — рушыла да дзвярэй, але так і не змагла пайсці. Артыстка Танзіля Хісамава ўжо з парога павярнулася, каб развітацца позіркам з хатай, свёкрам і не вытрымала, кінулася ў абдымкі да Зінкі, якая па-сіроцы плакала на ложку ля акна, і заплакала разам з ёй.

І правільна, што Калабок сам дапамагае дзецям і жонцы ўтойваць тое, што адбываецца, ад немцаў: калі зноў прыходзіць у хату Сырадоеў, звязаны роднымі Калабок — Суяргулаў сам коціцца пад лаўку, хаваецца. Здраднік так не зрабіў бы...

Яшчэ пра двух герояў гэтага спектакля хочацца расказаць асобна: пра Валодзьку, сына Калабка, і пра начальніка паліцыі Сырадоева.

Рэцэнзент уфімскай газеты «Совета Башкорстаны» Махамед Хайдараў, характарызуючы вобраз Сырадоева, побач з такімі якасцямі, як каварства і прадажнасць, адзначыў у выкананні заслужанага артыста БАССР Хая Фазіева рысу даволі нечаканую ў абліччы яго героя: гаворка ідзе аб «дзікай зухаватасці». Заўважана ўдала. Менавіта такім запомніўся мне Сырадоеў. Дзікаватасць позірку падкрэслена імклівым заломам футравай вушанкі. З драпежніцкай зухаватасцю паводзін гарманіруе жарсткаватая футравая падкладка, якая тырчыць з-пад курткі. У нейкае імгненне мне падумалася, што гэта тып традыцыйнага злодзея на башкірскай сцэне. Але... Шапка — белая. І куртка — светлая. А побач, у цёмным, быў Валодзька — з гордай паставай. Стрыманая зухаватасць адчувалася ў жэстах і хадзе. Ва ўсім яго абліччы — грацыёзнасць духоўнай пластыкі.

Між вобразамі Сырадоева і Валодзькі нараджалася пераклічка двух пачаткаў — дабра і зла. І калі ў першым выхадзе артыст Гайса Хасанаў мяне непакоіў узроставай неадпаведнасцю (ён яўна старэйшы за Валодзьку з п'есы), дык пазней, у «паядынку», я гатовы быў прымірыцца нават з яго пякучачорнымі кінжальчыкамі маладых вусоў. А тое, што маці з бацькам пераконваюць каменданта, быццам сыну ўсяго шаснаццаць, — няхай пераконваюць. Ён-то ведае, для чаго. І Сырадоеў ведае, але маўчыць: бо ўсё роўна служыць у паліцыю такі Валодзька не пойдзе!

У заключэнне хачу адказаць на пытанне, якое, напэўна, міжволі ўзнікае: а ці ўсё ўжо так добра і правільна ў гэтай пастаноўцы?

Не, не ўсё.

Няправільна, што для сям'і Цярэшкі Калабка на сцэне пабудавалі ўжо надта дабротную, прасторную, новую хату з вельмі ж дабротнай мэбляй і святочна прыбранаю. Дрэнна, што па-святочнаму ўсе адзеты, за выключэннем гаспадара, — на гэтым фоне выглядае ён вельмі шэранькім.

У многіх сцэнах адчуваецца рэжысёрская недапрацаванасць — не ўдакладнены матывы дзеянняў персанажаў, іх клопаты.

Але паўтараю: ехаў я ва Уфу зусім не для таго, каб у пастаноўцы беларускай п'есы вышукваць недасканаласці (хоць з удзельнікамі пастаноўкі мы даволі адкрыта і падрабязна гаварылі пра іх).

Мне было цікава ўбачыць, што ж дададуць башкірскія акцёры, рэжысура ў гэтую п'есу, якая шырока ідзе ў многіх тэатрах нашага Саюза.

Аб гэтым мне і захацелася расказаць.

Георгій КОЛАС.

І вось тут зноў праяўляецца ўсё тое горшае, звярынае, што жыве ў душах артыстаў-арыштантаў. Яны пазверску здзекуюцца з жанчыны. Нават не за тое, што яна дапамагае Дон-Кіхоту, а за тое, што яна, «свая», імкненнем «падняцца да зорак» прымусіла іх убачыць бруд, убоства і пустату іх уласнага жыцця. Сцэна гэтая пастаўлена як танцавальна-пластычная пантаміма і па сваім трагізме, па сваёй бязлітаснасці — адна з самых выразных у спектаклі.

І ўсё ж гэта толькі здаецца, што звярыны пачатак у людзях перамог. Калі Альдонса абвінавачвае Дон-Кіхота, што ён зрабіў ёй больш зла, чым усе яе ворагі, у гэтым ужо чуецца немагчымасць вярнуцца да ранейшага жыцця. Адсюль яе боль, страх і адчай. І ў песні пагоншчыкаў таксама няма радасці пераможцаў, у ёй — горыч, сум па загубленай імі ж мары, растаптанай чалавечнасці. Бо хто хоць у марах, хоць у мастацтве імкнуўся быць Чалавекам, таму не пазбыцца тугі па сапраўдным чалавечым жыцці. Гэта адна з галоўных думак спектакля, якую бліскуча пацвярджае і фінал.

Арыштант па мянушцы «Герцаг» (артыст Б. Сакалоў) хоча развянчаць Дон-Кіхота, пазбавіць вязняў ад яго ўплыву. Яго жаданне тым больш яраснае, што ён рэнегат, былы паэт, які здрадзіў сваім ідэалам. І каб жыць далей, яму неабходна пераканаць усіх, што подлы свет, што кожны кожнаму — воўк. Ён вырашае адолець Дон-Кіхота яго ж зброяй — сілай мастацтва — і ўступае з Дон-Кіхотам у паядынак як «рыцар люстраў». А ў люстрах Дон-Кіхот можа ўбачыць толькі тое, што даступна воку: медны таз замест шлема, палку замест кап'я, сваю нязграбную постаць, стомлены твар.

Сервантэс здымае «шлем». Ён не хоча больш іграць сваю ролю, ён не хоча быць Дон-Кіхотам для людзей, ён стаміўся іх пераконваць. Але яго слуга не верыць, што гаспадар можа здрадзіць сваёй мары. І вязні не хочуць так канчаць спектакль. Яны пратэстуюць.

Сервантэс вымушаны прапанаваць іншы фінал. Ён зноў надзявае даспехі, зноў робіцца Дон-Кіхотам. Перад смерцю разам з Санча і Альдонсай ён спявае свой гімн і памірае пераможцам. Моўчкі схіляюцца вязні ля пасцелі Дон-Кіхота і кладуць каля яе тое, што прысвоілі з яго няхітрых пажыткаў. Першы раз суд бандытаў і забойцаў апраўдаў Чалавека.

Так канчаецца спектакль у спектаклі і працягваецца жыццё. Сервантэса выклікаюць на суд інквізіцыі. Ён ідзе на гэты суд разам са слугой таксама бясстрашна і проста, як пайшоў бы Дон-Кіхот. Адчуваецца, як цяжка ў астатніх вязняў на душы, якім страшэнным здаецца ім пражытае жыццё. І яны спяваюць гімн Дон-Кіхота:

> Станут люди сильней оттого,
> Что чудак побеждает везде.
> Когда опускаются руки —
> Тянуться к далекой звезде...

У гэтым звышзадача спектакля, якую так вобразна і па-мастацку ярка вырашылі А. Кац і Б. Луцэнка з таленавітым калектывам тэатра.

С. КЛІМКОВІЧ,
І. ПІСЬМЕННАЯ.

ВЕЧАРЫ

Удзельнікі спектакля «Фаўст» — народны артыст Азербайджанскай ССР Лютфіяр Іманаў, народная артыстка Малдаўскай ССР Людміла Ерафеева, лаўрэат усесаюзнага конкурсу вакалістаў Міхаіл Здановіч.

ЦУДОЎНЫХ

Заслужаная артыстка РСФСР Элеанора Андрэева («Князь Ігар», Яраслаўна). У час антракту да яе завітала салістка Беларускага тэатра оперы і балета, выканаўца гэтай жа партыі Ганна Лебедзева.

СУСТРЭЧ

Сцэна са спектакля «Травіята». У ролі Віялеты — народная артыстка Украінскай ССР Валянціна Арканава, Альфрэда — заслужаны артыст Армянскай ССР Ваган Міракян.

Фота Ул. КРУКА.

У ГЭТЫЯ дні ў оперным аншлагі. Зала перапоўнена. Знайсці свабоднае месца — праблема нават для журналістаў. (Праблема наогул прыемная, пабольш бы такіх спектакляў нашаму тэатру!). Яго сцэна, на якой выступалі спевакі і танцоры Японіі і ЗША, Польшчы і Францыі, Швейцарыі і Даніі, сёння прымае новых дарагіх гасцей. Кіеў, Ташкент, Харкаў, Ерэван, Масква прыслалі сваіх прадстаўнікоў у Мінск на фестываль майстроў опернага і балетнага мастацтва, прысвечаны 50-годдзю СССР. І ў праграмных спектаклях побач стаяць імёны салістаў тэатраў Беларусі, Малдавіі, Украіны, Грузіі. Прыехалі выканаўцы, чыё майстэрства вядома аматарам музыкі ў многіх краінах, прыехалі маладыя майстры. І кожнаму з іх, зразумела, хочацца паказаць сябе, свой тэатр, музычнае мастацтва сваёй рэспублікі з самага лепшага боку. Вось чаму, прадчуваючы радасць, якую яны атрымаюць ад сустрэч з выканаўцамі, і стаяць мінчане ў чарзе за білетамі на «Фаўста» і «Кармэн».

Саліст Узбекскага тэатра оперы і балета імя Навоі Уладзімір Крукаў хваляваўся. Спявак упершыню ўдзельнічае ў падобных фестывалях і выступаў самым першым. Операй Барадзіна «Князь Ігар» адкрывалася гэта музычнае свята. Праўда, партыя Ігара — адна з любімых партый Крукава. Некалькі дзён назад спяваў яе на прэм'еры ў Ташкенце.

Беларускія аматары музыкі змаглі па заслугах ацаніць «узбекскага Ігара». І думаем, што апладысменты ў яго адрас былі не менш гарачыя, чым дома.

Партнёры Уладзіміра Крукава ў рэкамендацыях не маюць патрэбы. Іх імёны добра вядомыя аматарам класічнай музыкі. Гэта салісты Вялікага тэатра Саюза ССР заслужаная артыстка РСФСР Элеанора Андрэева (Яраслаўна) і лаўрэат Міжнародных конкурсаў Яўгеній Несцярэнка (Канчак).

Дарэчы, гэты спектакль можна смела назваць «спектаклем цікавых сустрэч». Мяркуйце самі... Народны артыст БССР В. Чарнабаеў і Э. Андрэева разам вучыліся ў Краснадарскім музычным вучылішчы. І вось, упершыню пасля многіх гадоў, — сустрэча на сцэне, у адным спектаклі (В. Чарнабаеў спяваў партыю Уладзіміра Галіцкага). У свой час вучыліся разам салістка нашага тэатра Г. Лебедзева і У. Крукаў. І вось упершыню Лебедзева слухае яго ў партыі Ігара.

— Канечне, такая сустрэча вельмі цікавая, — сказала Г. Лебедзева ў час спектакля. — Крукаў за гэты час дасягнуў многага. Сёння ён спявае амаль увесь рэпертуар для барытона: Ігара, Рыгалета, графа дзі Луна ў «Трубадуры». І робіць гэта, як бачыце, нядрэнна. З асаблівай цікавасцю слухаю я Элеанору Андрэеву. У «Князю Ігары» я выконваю партыю Яраслаўны. Сёння яе спявае Андрэева. А ў гэтай спявачкі ёсць чаму павучыцца.

Гаворыць дырыжор Ул. Машэнскі:

— Такі творчы абмен, безумоўна, вельмі карысны. Мы знаёмімся з майстэрствам выканаўцаў розных тэатраў, розных школ. І гэтыя сустрэчы ў нечым абавязкова ўзбагацяць не толькі слухачоў, але і саміх выканаўцаў. Я, напрыклад, з вялікай цікавасцю дырыжырую фестывальнымі спектаклямі. Ёсць, праўда, і свае цяжкасці: нялёгка адразу ўвесці новага выканаўцу ў гатовы спектакль. Але нашы госці паспяхова іх пераадольваюць...

Калі ў першым спектаклі фестывалю мінскія артысты сталі «ўдзельнікамі» ташкенцкай прэм'еры, то ў «Фаўсце» такімі ўдзельнікамі сталі госці. У новай рабоце Беларускага тэатра оперы і балета выступілі салісты Азербайджанскага тэатра імя Ахундава народны артыст Азербайджанскай ССР Лютфіяр Іманаў (Фаўст) і салістка Кішынёўскага тэатра оперы і балета народная артыстка Малдаўскай ССР Людміла Ерафеева (Маргарыта). Іх дастойнымі партнёрамі сталі беларускія выканаўцы М. Здановіч (Мефістофель), Л. Шаўчэнка (Зібель), Ю. Бастрыкаў (Валянцін).

Народны артыст Азербайджанскай ССР Лютфіяр Іманаў сказаў:

— Удзельнічаць у такіх спектаклях, вядома ж, вельмі прыемна. З маёй сённяшняй партнёркай мы ўжо сустракаліся ў час падобнага фестывалю ў Ерэване. Спяваць з ёй лёгка. Атрымліваеш сапраўднае задавальненне. Прыемная была сустрэча і з М. Здановічам. Яго Мефістофель вельмі дасканалы, нават не верыцца, што спектакль яшчэ «не абкатаны». Хочацца сказаць і аб вашай пастаноўцы «Фаўста». Арыгінальныя, цікавыя і афармленне, і рэжысура. Выдатна вядзе аркестр Т. Каламійцава.

А вось думка М. Здановіча аб партнёрах:

— Для мяне ўдзел у такім спектаклі — вялікая школа. Нягледзячы на тое, што мы ўпершыню сустракаемся на сцэне, спяваць з Іманавым і Ерафеевай лёгка. Ёсць што пераймаць, ёсць чаму павучыцца. А гэта заўсёды карысна...

З цікавасцю сустрэліся мінчане з салісткай Харкаўскага тэатра оперы і балета народнай артысткай УССР В. Арканавай і салістам тэатра оперы і балета Армянскай ССР імя Спендзіярава заслужаным артыстам Армянскай ССР В. Міракянам. Яны выступілі ў вядучых партыях оперы Вердзі «Травіята». У оперы Бізэ «Кармэн» мы пачулі народную артыстку УССР Г. Туфціну з Кіева і саліста Вялікага тэатра Саюза ССР, лаўрэата міжнародных конкурсаў Ул. П'яўку.

А ўдзел у прэм'еры «Пікавай дамы» народнай артысткі РСФСР Тамары Мілашкінай стаў сапраўднай падзеяй у музычным жыцці беларускай сталіцы.

...Фестывальныя сустрэчы працягваюцца. Цудоўныя сустрэчы з выдатнымі майстрамі шматнацыянальнага мастацтва.

Б. ГЕРСТАН.

ШУКАЦЬ ТВОРЦУ!

Пасяджэнне секцыі дакументальнага кіно Саюза кінематаграфістаў БССР, у якім прынялі ўдзел крытыкі, мастацтвазнаўцы, журналісты, творчыя работнікі аб'яднання «Летапіс» студыі «Беларусьфільм», было прысвечана сур'ёзнай і вельмі актуальнай праблеме — чалавек працы на экране.
Ніжэй друкуем артыкул пра некаторыя фільмы, аб якіх ішла гаворка на пасяджэнні секцыі.

Ад здзіўлення перад невядомым, ад імкнення яго пазнаць і асэнсаваць нараджаюцца вучоныя і паэты.

Пра гэта расказвае і фільм «Шукай у сабе творцу» (сцэнарысты І. Яфрэмава, Ул. Дзвінскі, рэжысёр Ул. Дзвінскі).

...На экране—партрэт мужчыны ў старажытным камзоле і напудраным парыку. Глыбокія вочы глядзяць горда і крышачку іранічна. Прыдворны токар Андрэй Нартаў. XVIII стагоддзе. Сучаснік Пятра І. У мантажным стыку ўзнікае іншы партрэт. Мужчына сярэдніх гадоў. Добры і разам з тым хітраваты погляд. Перад намі—стругальшчык Мінскага завода аўтаматычных ліній Леанід Патаповіч. XX стагоддзе. Наш сучаснік. Стоп-кадр ажывае, і мы знаёмімся з беларускім рабочым, духоўным нашчадкам вынаходнікаў мінулага.

Гэта чалавек, які не можа не вынаходзіць. Аўтары добра зрабілі, што запісалі яго эмацыянальны, тэмпераментны расказ пра сябе, пра работу. Здаецца, Патаповіч непасрэдна гледачу, як блізкаму сябру, расказвае і пра свае няўдачы, і пра вялікую радасць поспеху.

Хацелася б, каб і зрокавы рад фільма быў на ўзроўні гэтага ўсхваляванага маналога героя. На жаль, інсцэніраванасць шэрагу эпізодаў, скаваныя паводзіны людзей у кадры перашкаджаюць таму, каб фільм стаў сапраўднай з'явай у нашай дакументалістыцы.

Паказаць сам працэс творчай працы на экране, а не толькі расказаць пра яго — задача надзвычай складаная. Вядома, трэба валодаць тэхнікай рэпартажных здымак, умець прымусіць героя быць натуральным перад камерай.

Калі ўсяго гэтага няма, нараджаюцца такія фільмы, як «Трактар учора, сёння, заўтра» (сцэнарыст і рэжысёр І. Цяўлоўскі, аператар Г. Лейбман). Фільм таксама пра творчасць, пра складаную сістэму чалавек—машына. Але ў адрозненне ад папярэдняга фільма, тут чалавек выступае не як творчая асоба, а як біялагічны арганізм ці нават як механізм у гэтай сістэме.

Даведзена да абсурду і кампазіцыя кадра: тры героі карціны, як «святая троіца», рассаджаны рэжысёрам строга сіметрычна і амаль не варушацца на працягу ўсёй размовы.

Пра што гэты фільм? Пра чалавека? Пра трактар? Які ён—дакументальны, навукова-папулярны? На маю думку, ён не вытрымлівае мастацкіх патрабаванняў ніводнага з гэтых відаў кіно.

Любая прафесія можа быць творчай, лічаць стваральнікі фільма «Я працую вадзіцелем» (сцэнарыст А. Шчарбакоў, рэжысёр Ул. Дзвінскі, аператар Ул. Цяслюк). Аўтары знарок выбіраюць героя «ад процілеглага» — не эфектнага, не славутага. Анатоль Сарока—звычайны шафёр з калгаса «Светлы шлях» Маладзечанскага раёна.

Разам з вядомымі героямі працы ўсё часцей на беларускім экране з'яўляюцца героі знешне непрыкметныя (успомнім «Паездку ў Кіршы», «Расказ пра адну дзяўчыну», «Вясковы дзённік» і г. д.). Поспех прыходзіць тады, калі чалавек абраны сапраўды цікавы і экранныя сродкі дапамагаюць нам раскрыць адметнасць героя, зразумець яго «нутро», убачыць яго ў галоўнай справе жыцця (як, напрыклад, у фільме «Пастух»). Мяркуючы па літаратурным сцэнарыі, у аўтараў фільма «Я працую вадзіцелем» такая задума і была. Яны хацелі супрацьпаставіць патэтыку «эфектных» прафесій сціплай аддзанасці шафёра сваёй будзённай рабоце. Таму фільм, што пачынаецца з кадра, у якім узрываецца грузавік і, палаючы, ляціць пад адхон (урывак з фільма «Плата за страх»), далей развіваецца як спакойны расказ пра штодзённыя клопаты калгаснага вадзіцеля.

Што ж, і такі расказ мог быць надзвычай цікавы, калі б мы адчулі творчую натуру чалавека ў яго «малых» справах. Але ж твар галоўнага героя мы бачым у асноўным у вузенькім люстэрку машыны. Голасу Анатоля Сарокі мы не чуем. Тэкст ад першай асобы чытае артыст—і гэта адчуваецца.

Дзяжурна-лірычнымі інтанацыямі, сваёй безабліччнасцю тэкст нагадвае «маналогі» герояў у шэрагу іншых рэспубліканскіх карцін для вялікага і малога экранаў («Прысвячэнне ў хлебаробы», «Дабрэнева, бацькоўскі дом» і іншыя). Нейкая патрыярхальнасць, усярэдненасць стылю ідуць ад унутранай бесканфліктнасці, адсутнасці сапраўднай драматургіі, развіцця і раскрыцця вобразаў.

Не дзіва, што некаторыя фразы проста пераходзяць з фільма ў фільм. «Хлеб—усяму галава. Ужо гэта адно нашай справе высокі сэнс надае»,—кажа герой карціны «Я працую вадзіцелем». «Не будзе хлеба—не будзе мяса, малака. Так! Хлеб—усяму галава»,—гэта з маналога Васіля Шыманскага, старшыні калгаса імя Гастэлы на Міншчыне (фільм «Смак хлеба», аўтары Г. Аркадзьеў, Н. Мнацаканава).

Калі ў мэтазгоднасці выбару цэнтральнага героя папярэдняга фільма можна сумнявацца, то на гэты раз героі абраны сапраўды цікавыя, якім ёсць што расказаць гледачу.

Але сапраўднага кантакту ў іх з аўтарамі фільма (адзначыцца, і з намі) не наладзілася. У кадры не адчуваецца атмасферы ўзаемнай шчырасці і даверу.

Справа ў тым, што аўтары ўвялі ў фільм «не пераварaны», творча не асэнсаваны матэрыял. «Рваны» мантаж, хуткае чаргаванне кадраў не працуе на раскрыццё думкі твора. І ліхаманкавае супастаўленне хлеба-солі, святочных калгасных сталоў з манументальным партрэтам старшыні наўрад ці нараджае нейкія значныя асацыяцыі.

Адначасова з названымі фільмамі на экран выходзяць такія этапныя для савецкай дакументалістыкі фільмы іншых рэспублік, як «Нарымскі дзённік» (пра будаўніцтва Тактагульскай гідраэлектрастанцыі), «Шахцёрскі характар» (пра гарнякоў Данбаса). У гэтых карцінах, якія патрабуюць асобнай размовы, паказана, якім цікавым, шматгранным можа быць чалавек працы ў справе свайго жыцця, калі яна для яго з'яўляецца творчасцю. Думаецца, яны падахвоцяць і нашых дакументалістаў творчай, «белай» зайздрасцю.

В. НЯЧАЙ.

НАШЫ *майстры* МАСТАЦТВА

«ЛЮБЛЮ СВАЮ РАБОТУ...»

Доўгія пустыя калідоры... Здаецца, што тут нікога няма.

Але калі прайсці ўздоўж раду дзвярэй, абабітых чорнай цыратай, і прыслухацца...

...Гул галасоў.

...Няясная, прыглушаная адлегласцю музыка.

...Трэск пішучай машынкі.

...Віск магнітафоннай стужкі.

...Голас дыктара.

Тут яе царства...

— Люблю я яе, сваю работу—мітуслівую, цяжкую, часта няўдзячную...

Так пачалася наша размова з Марынай Дзмітрыеўнай Троіцкай, заслужаным дзеячом культуры Беларускай ССР, галоўным рэжысёрам Беларускага радыё. Гаворыць яна стрымана і проста, умела і дакладна адбіраючы словы. Выразная дыкцыя выдае прыналежнасць да акцёрскай прафесіі.

— Так, вы маеце рацыю — я амаль 18 гадоў аддала Беларускаму тэатру імя Янкі Купалы. Іграла дзяўчынак і хлопчыкаў. А потым настаў такі час, калі заявіў аб сабе ўзрост... Тады пайшла на радыё. Было гэта, вядома, балюча. Ды і цяпер часам як успомню...

Вось нядаўна перабірала старыя рэчы — наткнулася на скрыначку з грымам. Адкрыла... Убачыла пэндзлікі, растушоўкі, грым... І ледзь не расплакалася! Або працуеш, напрыклад, з актрысай ля мікрафона. Прыглядаешся да яе, зайздросціш — яна адтуль...

Выбачайце, калі ласка, адхілілася. Значыць, у 1949 годзе я прыйшла працаваць на радыё. Была такая прафесія — яе цяпер ужо няма — называлася яна «фонік». Справа ў тым, што тады яшчэ не рабілі запісы на магнітнай плёнцы — і ўсе перадачы, нават самыя складаныя, ішлі проста ў эфір. А потым тагачасны галоўны рэжысёр радыё Павел Аўрамавіч Данілаў прапанаваў заняцца рэжысурай і мне. І неўзабаве адбыўся мой дэбют. Гэта быў радыёспектакль «Асенняе лісце»... Праз некалькі гадоў паспрабавала праслухаць запісаны на магнітафонную стужку свой першы радыёспектакль — і аж не паверыла: няўжо я магла такое «стварыць»?!

Марына Дзмітрыеўна весела смяецца.

— Так, час ідзе, мяняюцца густы, павышаюцца патрабаванні слухачоў. Мы расцём прафесійна. А тое, што ты зрабіў, застаецца дакументам часу. Цяпер я б рабіла тую перадачу зусім па-іншаму, а заўтра — заўтра, магчыма, зусім не так, як сёння...

Ёсць, вядома, перадачы, якія перажываюць свой час, — нягледзячы на тое, што ты пайшоў наперад, жывуць самастойным, незалежным ад цябе жыццём, дораць людзям радасць і сёння. Мне пашанцавала — у мяне была такая перадача.

Пачалося гэта забаўна: я стала аўтарам. Правільней, сааўтарам.

У пошуках матэрыялу для радыёпастаноўкі (бачыце, рэжысёру на радыё і гэтым даводзіцца займацца!) я натрапіла на вадэвіль Л. Родзевіча «Збянтэжаны Саўка». Праўда, тады гэта быў яшчэ не вадэвіль, а «Жарт у адной дзеі». Выдадзены ён быў даўно—і даўно забыты. І вось я яго выцягнула.

Уласна, ад жарту Л. Родзевіча засталася толькі сітуацыя — жонка і муж мяняюцца ролямі: жонка ідзе ў поле, а муж застаецца на гаспадарцы. Усё астатняе напісала сама, нават вершы...

Працавалі, памятаю, тады весела, з запалам, з захапленнем. І поспех мелі велізарны. Чаму? Не ведаю. Ці то вадэвіль у нас на радыё рэдкі госць, ці то перамагла наша маладосць, наш вясёлы запал—гэта вам, як радыёслухачу, лепш меркаваць.

Марына Дзмітрыеўна хітравата глядзіць на мяне.

Я слухаю «Збянтэжанага Саўку».

Стары Васіль расказвае байку пра той час, «калі трактараў не было, калі на конях аралі». Пра неразумнага Саўку, які раптам вырашыў, што яго баба лайдачыць ды лясы точыць, пакуль ён на полі надрываецца. Аб тым, як, пасварыўшыся, памяняліся яны сваімі абавязкамі, — і што з гэтага выйшла: гаршчок з капустай разбіўся, сала сабака сцягнуў, курыца куранят не выседзела, конь з поля ўцёк... Вадэвіль з нехітрай мараллю: ведай сваю справу і не зайздросць чужой!

Пра гэты радыёспектакль пісалі ўжо, і мне толькі хочацца дадаць, што, на мой погляд, вялікая ўдача Марыны Дзмітрыеўны як сааўтара і рэжысёра — вельмі ўдалае выкарыстанне ў радыёспектаклі народнай песні ў надта сціплым суправаджэнні двух цымбалаў.

— Гэта ад беднасці, бо канчаўся ці то квартал, ці то год, і грошай на музыку не было. І я звярнулася да цудоўнага дуэта—цымбалістаў Шмелькіна і Навіцкага. Разам мы і «адшукалі» народныя мелодыі, — успамінае Марына Дзмітрыеўна.

А мне здаецца: няхай лепш адзін раз такая беднасць, чым сто разоў самы магутны, самы сімфанічны аркестр на свеце, які адразу б забіў усю цёплую, чароўную ўсмешку радыёспектакля.

— Аднак «Саўка» застаўся ў мінулым, а мне трэба было жыць і працаваць далей. Было многа работ больш і менш удалых, былі падзякі ў загадах і «горкія» размовы ў начальства.

Марына Дзмітрыеўна задумалася...

— А вось ужо гадоў шэсць, як я займаюся ўласна творчай дзейнасцю толькі эпізадычна. Галоўны рэжысёр нясе, у асноўным, адміністрацыйныя функцыі. Мне вельмі шкада таго мітуслівага, вясёлага часу, калі я ўсю сваю энергію аддавала толькі сваёй рабоце і з захапленнем чакала яе выхаду ў эфір...

Цяпер даводзіцца хвалявацца за мноства перадач адразу—і за свае, і за чужыя: яны ўсе цяпер «мае»... Вось, напрыклад, калі намецілася слабае звяно — скажам, па перадачах грамадска-палітычнага вяшчання, — мы пачалі фантазіраваць, думаць, шукаць. І цяпер у нас ёсць некалькі пастаянных рубрык, якія вядуцца змястоўна і цікава: «На далёкіх мерыдыянах» — аб жыцці працоўных у краінах капіталу; «Дружба» — цыкл перадач аб краінах сацыялізма; ёсць у нас рубрыка «Для веруючых і няверуючых» — сцэнкі, вершы, фельетоны на атэістычныя тэмы. І колькі мы ўжо «анафем» атрымалі за

ПРЫНЯТЫ Ў САЮЗ КІНЕМАТАГРАФІСТАЎ

АЛІФЕР Барыс Аляксеевіч. Кінааператар. Нарадзіўся ў 1937 годзе ў Омску. Усесаюзны дзяржаўны інстытут кінематаграфіі скончыў у 1964 годзе. На студыях «Туркменфільм» і «Беларусьфільм» быў аператарам дакументальных і мастацкіх кінакарцін: «Начны сеанс», «Пустыня», «Чабанскія сцежкі», «Другое нараджэнне», «Неба, зямля, вада», «Дарога дружбы», «Пагранічнікі», «Беларусь мая сінявокая», «Вясковыя канікулы». Зараз працягвае здымаць шматсерыйны тэлевізійны фільм «Руіны страляюць...»

ЕМЯЛЬЯНАЎ Леў Васільевіч. Мастак-грымёр. Член КПСС. Нарадзіўся ў 1931 годзе ў вёсцы Пахлябайкі Маскоўскай вобласці. Мастацка-рамеснае вучылішча ў Маскве скончыў у 1950 годзе. На студыях імя Горкага, «Масфільм», «Беларусьфільм» прымаў удзел у стварэнні 12 мастацкіх кінакарцін. Сярод іх: «Майская ноч», «Афанасій Нікіцін», «Цяжкае шчасце», «Першыя выпрабаванні», «Масква—Генуя», «Я родам з дзяцінства», «Вайна пад стрэхамі», «Шчаслівы чалавек», «Магіла льва» і іншыя.

КОНЕЎ Фёдар Ягоравіч. Кінадраматург. Нарадзіўся ў вёсцы Мужы Цюменскай вобласці ў 1935 годзе. У 1964 годзе скончыў сцэнарны факультэт Усесаюзнага інстытута кінематаграфіі. На Сыктыўкарскай студыі тэлебачання і «Беларусьфільме» па яго сцэнарыях зняты дакументальныя і мастацкія кінастужкі «Зямля пад намі», «Блакітны алень», «Працяг песні», «Ікма», «Шчаслівы чалавек», «Неспадзяванае каханне».

ОСІПАЎ Фёдар Мікалаевіч. Кінааператар. Член КПСС. Нарадзіўся ў Навабеліцы Гомельскай вобласці ў 1927 годзе. Усесаюзны інстытут кінематаграфіі скончыў у 1970 годзе. Зняў дакументальныя кінастужкі «Марат Казей», «Бярэзінскі запаведнік», «Агні Беларусі», «Зямля над галавой», «Мазырскі ліст», «Песні Палесся», «Здзіўленне», «Імкненне», «Супрацоўнік крымінальнага вышуку», «Брэсцкая крэпасць» і іншыя. За 1959—1971 гады зняў для кіначасопісаў «Савецкі Узбекістан», «Савецкая Беларусь», «Навіны дня» больш 250 сюжэтаў.

гэтыя перадачы, вы, напэўна, нават і не ўяўляеце! — усміхаецца Марына Дзмітрыеўна.

Слухаю адну з апошніх буйных работ Троіцкай «Вераснёвыя ночы» паводле апавядання Кузьмы Чорнага. Зроблена яна ў 1968 годзе. Чатыры гады — тэрмін немалы ў наш імклівы час. Але больш «блізкай» работы проста няма: пасада галоўнага рэжысёра Беларускага радыё «патрабуе ахвяр». Магчыма, і неапраўданых...

Я слухаю два варыянты работы: чытанне самога апавядання актрысай Л. Давідовіч і інсцэніроўку А. Бараноўскага па апавяданні, дзе Л. Давідовіч выконвае галоўную ролю Агаты. Я маю магчымасць супастаўляць і раздумваць.

Тэкст апавядання ў выкананні адной асобы — або інсцэніроўка гэтага тэксту?

Я — за інсцэніроўку.

Актрыса чытае хораша, чыста, дакладна. Але яна адна. Ёй не дапамагае ніхто і нішто. Вакол — магільная пустата радыёбудкі. Ні шораху, ні гуку, ні музыкі. Яна адна — і адна бярэ на сябе ўвесь цяжар глыбінных плыняў апавядання.

У інсцэніроўцы ж усё — музыка, шумы, галасы акцёраў. Ёсць галасавыя характарыстыкі. Ёсць чароўнасць цёплай ночы, шумы вясковай вуліцы, другія і трэція іграбыя планы.

І ёсць вельмі сціплая, неназойлівая рэжысёрская манера: аддаць усё людзям, пра якіх спектакль, схавацца за іх, не падкрэсліваць сябе—і толькі зрэдку дапамагчы ім музыкай, шумам, рэхам. Спектакль слухаеш з нейкім дзіўным пачуццём радасці пазнавання... Пазнавання чаго? Чагосьці, відаць, вельмі асабістага, уласцівага кожнаму, інакш...

Марына Дзмітрыеўна Троіцкая падабрала выдатны калектыў. Агата — Л. Давідовіч, якая цяпер ужо нясе толькі сваю задачу — і нясе яе паспяхова — псіхалагічна тонка і глыбока. Цёплы, задушэўны Фелька — Г. Гарбук, вельмі своеасабліва трансфарміраваны голасам Б. Уладамірскага «добры гаспадар» Зыгмусь Чухрэвіч...

Але да іх усіх ёсць у мяне прэтэнзія. Уласна, гэта прэтэнзія і да рэжысуры. І нават не толькі асабіста да М. Троіцкай — а наогул да радыёрэжысуры (за вельмі рэдкімі выключэннямі). Чаму акцёрам на радыё дазваляецца «перацісн» у бок «характарнасці»? Гэткае «ўзбуйненне» голасам таго, што мы не можам убачыць. Што гэта — недавер'е да слухачоў, якія «не зразумеюць», калі гэта будзе зроблена больш тонка, мякка, або рашматгадовая прывычка, пэўны «радыёштамп», якога не пазбягаюць нават добрыя рэжысёры?..

Ёсць толькі адзін чалавек, да якога я не магу аднесці гэтых слоў,— П. Дубашынскі. Ён прачытаў тэкст ад аўтара так цёпла і задушэўна, што адразу стала ясна: «Вераснёвыя ночы» — гэта расказ мужчыны пра цудоўную жанчыну.

Гавораць, гэтая інсцэніроўка адна з лепшых на Беларускім радыё. Што ж, магчыма...

— Радыё — такая ж творчасць, як тэатр, як кіно, як тэлебачанне. Нават, магчыма, больш складаная ў нейкім сэнсе. Калі тэатр, кіно, тэлебачанне апелiруе да ўсяго комплексу пачуццяў чалавека, то мы адрасуемся толькі да вушэй, а праз іх — да сэрца, — гаворыць Марына Дзмітрыеўна. — І праблем у нас надта многа. Напрыклад, праблема рэжысуры. У асноўным наша рэжысура — гэта акцёры, якія перайшлі да нас з тэатра. У нашай краіне няма ніводнай установы, якая рыхтавала б гукарэжысёраў, рэжысёраў радыё. З кансерваторыі да нас прыходзяць музычныя афарміцелі, а не **гукарэжысёры!** Дзе ж іх браць? І даводзіцца літаральна вырошчваць іх у сябе! Часам бывае і так: вырас чалавек, працуе добра — а праходзіць час, і ён ідзе на тэлебачанне. У некаторым сэнсе наш «малодшы брат» працуе супраць нашых інтарэсаў...

А ўявіце такую карціну: у тэатральным інстытуце рыхтуюць рэжысёраў радыё. Яны загадзя ведаюць, што будуць працаваць у нас, прыходзяць да нас на практыку, спасцігаюць тонкасці рамяства... Мары, мары!

І самы вялікі наш боль — гэта праблема **радыёдраматургіі.** Так, павінна быць такая! Павінен быць дзе-небудзь пры Саюзе пісьменнікаў хоць куточак пры якой-небудзь секцыі для **радыёдраматургаў,** якія пішуць **арыгінальныя** п'есы для радыё!

Не, такога няма. Мы выкарысталі ўжо ўсю класіку, не прайшлі міма ніводнага колькі-небудзь прыкметнага беларускага пісьменніка, каб не інсцэніраваць яго для радыё. Але ж гэта кампрамісныя рашэнні, пры якіх трацяць і радыё, і драматургія.

Вось і зноў мы аб'явілі адкрыты конкурс на радыёперадачу. Да 50-годдзя ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. І зноў будзем спадзявацца, што прыйдзе да нас радыёаўтар і дасць нам выдатную радыёп'есу, якая будзе доўга жыць у эфіры...

Мітусня. Беганіна. Віск магнітафоннай плёнкі. Перагаворы. Стук металу: адзін магнітафон няспраўны і тэрмінова рамантуецца.

Бясконца расчыняюцца дзверы:

— Марына Дзмітрыеўна, я павінна бегчы на «Апошнія паведамленні».

— Марына Дзмітрыеўна, які нумар музыкі?

— Марына Дзмітрыеўна, па-мойму, тут трэба выразаць слова...

— Марына Дзмітрыеўна, вас да тэлефона!

— Марына Дзмітрыеўна, выбачайце, калі ласка...

Яна сядзіць за пультам. Рухаюцца рукі па мікшэрах, уводзячы то дыктарскі тэкст, то музыку. Вось прыгожы музычны кавалак. Твар яе асвятляецца вясёлай усмешкай, вочы блішчаць...

Гэта яе царства.

— Усё-такі я шчаслівая, што прыйшла на радыё! Шчаслівая, калі працую, калі побач са мной акцёр — мой друг і аднадумца. І шчаслівая ў чаканні моманту, калі загарыцца сігнал: «Мікрафон уключаны!»

Аляксандр ІГІШАЎ.

СІМАНАЎ Анатоль Іванавіч. Нарадзіўся ў 1938 годзе ў вёсцы Архангельскае Башкірскай АССР. Кінааператарскі факультэт Усесаюзнага інстытута кінематаграфіі скончыў у 1966 годзе. На Свярдлоўскай кінастудыі і «Беларусьфільме» прымаў удзел у стварэнні мастацкіх кінакарцін «Моцныя духам» і «Анюціна дарога». Здымаў дакументальныя кінастужкі: «Жыве на Палессі чалавек», «Нас вадзіла маладосць», «Двое ў пакоі і ахова», «220 таракаў», «Селькор», «Тайна Івянецкай пушчы», «Першыя 30 год», «Паляванне са старым сабакам» (дыплом за лепшую аператарскую работу на X занальным фестывалі ў Мінску 1969 года).

ХРАПУЦКІ Рыгор Рыгоравіч. Мастак-грымёр. Нарадзіўся ў 1933 годзе ў вёсцы Крупец Добрушскага раёна Гомельскай вобласці. Адэскае тэатральна-мастацкае вучылішча скончыў у 1958 годзе. Прымаў удзел у стварэнні мастацкіх кінакарцін вытворчасці «Беларусьфільма» розных жанраў «Каханнем трэба даражыць», «Чалавек не здаецца», «Увага! У горадзе чараўнік», «Крыніцы», «Хрыстос прызямліўся ў Гродні», «Мы з Вулканам», «Чорнае сонца», «Рудабельская рэспубліка».

ПАДЗЕІ, ФАКТЫ, НАВІНЫ

АРКЕСТРУ — 25

Гэты калектыў нарадзіўся ў першыя пасляваенныя гады.

Першыя выступленні. Узлёты, спады... Іх многа было спачатку. Студэнты заканчвалі вучобу, раз'язджаліся, ім не адразу знаходзілі добрую замену.

Але ў 1953 годзе кіраўніком аркестра стаў Міхаіл Аркадзьевіч Лісіцын. Вопытны музыкант, добры педагог і выхавацель, ён здолеў зацікавіць кожнага. Моладзь паверыла ў свайго кіраўніка і ў сябе, па-сапраўднаму палюбіла музыку. Наладзіліся пастаянныя рэпетыцыі, узровень майстэрства павысіўся. Пачаў стварацца сапраўдны калектыў.

У хуткім часе аркестр з поспехам выступае на першым студэнцкім свяце песні ў Тарту, але найбольш важнай творчай справаздачай калектыў лічыць свой удзел у 1957 годзе ва Усебеларускім фестывалі моладзі і студэнтаў. Журы адзначыла, што выканаўчае майстэрства аркестра на ўзроўні прафесійнага. Дыплом першай ступені, атрыманы тады, быў першай вялікай узнагародай аркестру. Колькі іх было потым — і грамат, і дыпломаў, і заахвочванняў! А самае галоўнае — прызнанне слухачоў, якое расло з кожным годам. Канцэртныя праграмы пастаянна ўскладняліся. Вядучае месца ў іх займала беларуская нацыянальная музыка і музыка братніх рэспублік. Побач з творамі рускай і зарубежнай класікі ў праграме — «Палеская сюіта» Я. Глебава, «Святочная уверцюра» А. Багатырова, «Фантазія на тэмы песень У. Алоўнікава», створаная А. Шпеневым, «Канцэртны вальс» Д. Камінскага. У рэпертуар уключаюцца навінкі нацыянальнай музыкі. Лісіцын умее перакласці для свайго аркестра творы, напісаныя кампазітарамі для сімфанічнага аркестра, пры гэтым ашчадна захоўвае багацце іх.

У рэпертуары народнага аркестра народных інструментаў Белдзяржуніверсітэта 70 аркестравых п'ес і столькі ж аркестровак песеннага рэпертуару з рускай і заходняй класікі, беларускай савецкай музыкі і музыкі братніх рэспублік. Гучаць у яго выкананні таксама народныя песні і танцы.

У канцэртах універсітэцкага аркестра прымалі ўдзел народная артыстка Савецкага Саюза Т. Ніжнікава, заслужаныя артысты БССР Л. Златава, В. Прышчапёнак, А. Саўчанка, Ю. Смірноў і цымбаліст, заслужаны артыст БССР, лаўрэат міжнароднага і ўсесаюзнага конкурсаў В. Бурковіч. Такія сумесныя выступленні — гэта прызнанне мастацкіх вартасцей аркестра, добрая школа майстэрства для самадзейных музыкантаў. Вучоба ва універсітэце патрабуе пастаяннай і напружанай працы, але без уважлівых прычын ніхто са студэнтаў не прапускае рэпетыцый і канцэртаў, больш таго, чвэрць саставу — выдатнікі вучобы. Калектыў ганарыцца тым, што яго ўдзельнікамі былі Н. Калеснікава — ленінскі стыпендыят, Ю. Шынкар, С. Шушкевіч — доктар фізіка-матэматычных навук, А. Рубінаў, М. Піпчанка, Э. Садоўскі, В. Сідарцаў — кандыдаты навук, В. Іваноў — заслужаны настаўнік Беларускай ССР і многія іншыя.

Нядаўна аркестр народных інструментаў Беларускага дзяржаўнага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга універсітэта імя У. І. Леніна адзначыў свой 25-гадовы юбілей. За многія гады, ва ўмовах пастаяннай цякучасці выканаўцаў, ён не страціў свайго творчага аблічча, захоўвае высокае майстэрства, і ў гэтым заслуга музыкантаў аркестра, яго кіраўніка Міхаіла Лісіцына.

Т. КУРЫЛА,
дырэктар абласнога дома мастацкай самадзейнасці.

ЦЯЧЭ «РУЧАІНКА»

Я пазнаёміўся з ім у Палацы піянераў.

— Гена Лапацін,— сказаў ён нечаканым басам і паправіў акуляры.— Вучуся ў 8-й школе.

А пасля мы ішлі з Генам гомельскімі вуліцамі і гаварылі.

— Хочаце, я прачытаю свае вершы?

Чытаў ён хутка, не звяртаючы ўвагі на прахожых:

Шаблямі драўлянымі,
У атаках смелыя,
Б'юцца між курганамі
Клім і Саша з белымі.
Сонца ў небе коціцца,
Уцякаюць ворагі
Ад чырвонай конніцы,
Ад бяды і сораму.

Пісаць Гена пачаў яшчэ ў пятым класе, а зараз ён — у дзявятым. Гэта былі няскладныя радкі, у якіх ледзь угадвалася рыфма, а рытм кульгаў адразу на абедзьве нагі. Але сярод прыблізных, часам выпадковых слоў ужо тады нерады і трапляўся нечаканы вобраз, радавала смелае параўнанне, трымцела звонкае сугучча. А потым ён прыйшоў у Гомельскі палац піянераў, і яго прынялі ў літаратурна-творчы гурток «Ручаінка», якім кіруе маладая паэтэса Ніна Шклярава.

Акрамя Гены Лапаціна, у гуртку займаецца каля паўсотні хлопчыкаў і дзяўчынак. Аб чым яны пішуць? Што іх хвалюе? Любае сэрцу Палессе і школьная дружба, прыгажосць вясны і ласкавыя рукі маці. Асабліва цёплыя, задушэўныя словы прысвячаюць дзеці роднай Беларусі.

Дарагая мая Беларусь,
Краю родны, цудоўны, як казка,
Прыгажуня ў любую пару,
Ты прымі маю песню і ласку.

Гэтыя радкі напісала Таня Хорык.

На занятках гуртка часта гучаць вершы Якуба Коласа і Максіма Багдановіча, Сяргея Грахоўскага і Рыгора Барадуліна, іншых нашых паэтаў. Гуртkоўцы сустракаюцца з гомельскімі літаратарамі, удзельнічаюць у рабоце літаб'яднання пры раённай газеце «Маяк», выступаюць з чытаннем сваіх вершаў і апавяданняў. А ў школах, дзе яны вучацца, юныя паэты прымаюць удзел у выпуску насценных газет, у падрыхтоўцы і правядзенні літаратурных вечароў, чытацкіх канферэнцый. У літаратурна-творчым гуртку «Ручаінка» хлопчыкі і дзяўчынкі спазнаюць законы паэзіі, а заадно — і законы дружбы, сяброўства.

М. ГЕЛЕР.

РАДКІ З ПІСЕМ

※ У Слонімскім раённым доме культуры прайшоў куставы агляд мастацкай самадзейнасці прафесійна - тэхнічных вучылішчаў. Першае месца занялі навучэнцы сельскага вучылішча механізацыі № 26, сярод якіх — Ніна Апалонік, Казімір Жых, Яраслаў Гарбачоў і іншыя. Пісьменнік Г. Шутэнка напісаў да агляду спецыяльны верш-прывітанне «Мацней крок, механізатар». Ім будзе адкрывацца заключнае выступленне ў Мінску зводнага калектыву прафтэхвучылішчаў Гродзенскай вобласці.

В. Рабцаў.

※ Народны тэатр пры Пухавіцкім раённым доме культуры працуе над п'есай Э. Брагінскага і Э. Разанава «Саслужыўцы». У актыве трупы — спектаклі па п'есах «Чырвоныя кветкі Беларусі» В. Гарбацэвіча і «Трыбунал» А. Макаёнка.

М. Шмароўскі.

※ Арыгінальныя, прыгожа аздобленыя кошыкі, хлебніцы, сухарніцы і іншыя вырабы з лазы пляце Іван Іванавіч Буйвіч. Нядаўна работы народнага ўмельца былі паказаны па Брэсцкім абласным тэлебачанні. Перад вачыма гледачоў прайшла цэлая серыя рэчаў, зробленых яго рукамі.

Работнік Баранавіцкай фабрыкі мастацкіх вырабаў І. Буйвіч увесь свой вольны час аддае любімаму занятку. Яго вырабы карыстаюцца вялікім попытам. Яны былі прадстаўлены на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі БССР, адзначаны дыпломамі.

Ул. Макарэвіч.

※ Яшчэ дзвюма ганаровымі граматамі папоўнілася шматлікая калекцыя ўзнагарод Гомельскага палаца культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна.

Першай яго ўзнагародзіла Праўленне савецкага фонду міру за актыўны ўдзел у дзейнасці савецкага фонду міру, за папаўненне яго добраахвотнымі ўзносамі ад канцэртаў мастацкай самадзейнасці.

За высокае выканаўчае майстэрства і паспяховае выступленне ў канцэрце для дэлегатаў XXI з'езда прафсаюза рабочых чыгуначнага транспарту калектыў народнага цырка Палаца культуры ўзнагароджаны Ганаровай граматай ЦК прафсаюза рабочых чыгуначнага транспарту і грашовай прэміяй.

Л. Сасімовіч.

※ Фільмы ўсіх саюзных рэспублік ўбачаць сёлета кінагледачы, якіх абслугоўвае Маладзечанскае міжраённае аддзяленне кінапракату, у тым ліку — трынаццаць фільмаў Украінскай ССР, дзевяць — Грузінскай, сем — Таджыкскай ССР.

М. Лазар.

※ У Мінскай вочна-завочнай школе рабочай моладзі адбыўся вечар, прысвечаны 90-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы. На вечары выступілі пісьменнік М. Хведаровіч, супрацоўнікі музея Я. Купалы Я. Раманоўская, Т. Тарасава і артысты тэатра юнага гледача. Вучні школы падрыхтавалі выстаўку твораў паэта, а таксама фотамантаж, прысвечаны яго жыццю. Многія з іх прачыталі вершы Я. Купалы, расказалі пра свае ўражанні пасля наведання музея песняра.

Н. Нарэйка,
выкладчыца беларускай мовы.

СЯБРЫ ПРА БЕЛАРУСЬ

„БУДУЧЫНЯ ПЕРАД ІМІ

ЖЫЦЦЁ БЕЛАРУСІ — РОЎНАЙ СЯРОД РОЎНЫХ У СУЗОР'І САВЕЦКІХ РЭСПУБЛІК — ВЫКЛІКАЕ УСЕ БОЛЬШУЮ ЦІКАВАСЦЬ НАШЫХ СЯБРОЎ З-ЗА МЯЖЫ. ДА НАС ЕДУЦЬ НЕ ТОЛЬКІ ПА ТУРЫСЦКІЯ УРАЖАННІ, АЛЕ І ВЫВУЧАЦЬ НАШЫ ДАСЯГНЕННІ Ў ЭКАНОМІЦЫ І КУЛЬТУРЫ.

У ГЭТЫЯ СОНЕЧНЫЯ КРАСАВІЦКІЯ ДНІ, КАЛІ КРАІНА УБІРАЕЦЦА У ВЕСНАВЫЯ КВЕТКІ І ЧЫРВОНЫЯ СЦЯГІ ПЕРШАМАЯ, МЫ ВІТАЕМ ДАРАГІМІ ДЛЯ НАС СЛОВАМІ «МІР, ПРАЦА, ДРУЖБА, МАЙ!» ЗАРУБЕЖНЫХ СЯБРОЎ І ПРАПАНУЕМ ЧЫТАЧАМ ІХ УРАЖАННІ АД НАШАЙ РЭСПУБЛІКІ.

НЯХАЙ ЖЫВЕ ЛЕНІНСКАЯ ЗНЕШНЯЯ ПАЛІТЫКА САВЕЦКАГА САЮЗА — ПАЛІТЫКА МІРУ І ДРУЖБЫ НАРОДАЎ, ЗГУРТАВАННЯ ЎСІХ СІЛ, ЯКІЯ ЗМАГАЮЦЦА СУПРАЦЬ ІМПЕРЫЯЛІЗМУ, РЭАКЦЫІ І ВАЙНЫ!

З ЗАКЛІКАЎ ЦК КПСС ДА 1-га МАЯ 1972 г.

Ондрай МАРУШЫЯК

БЕЛАРУСКАЯ ПЕСНЯ

У славацкім выдавецтве «Праўда» рыхтуецца да выдання кніга нарысаў О. Марушыяка «Неспакойная даль». Некаторыя з іх прысвечаны Беларусі, дзе аўтар быў некалькі разоў. Прапануем нашым чытачам нарыс славацкага публіцыста ў скарочаным перакладзе А. Мажэйкі.

...КАЛІ я ўпершыню ўбачыў Мінск, там уладарыла восень, дзьмулі вільготныя вятры і на небе ў чорную навісь збягаліся чародкі хмар, каб тут жа раскідацца ў розныя бакі. Алеі маладых ліп на вуліцах і ў парках супраціўляліся ветру, як іх сіла магла, сярдзіта і самаахвярна скідаючы пад ногі прахожых мокрыя вехці былой красы. У гэтым маладым супраціўленні дрэў было нешта такое, што вельмі добра пасавала да першых уражанняў. Бо нельга было не думаць пра тое, што ўжо на шосты дзень вайны ў Мінску гаспадарылі фашысты, і іх жахлівае панаванне працягвалася тры гады.

А мільёны жывых беларусаў увасобіла для мяне высокая суровая жанчына з іканапісным тварам святой. Яна доўга, аж да ночы, расказвала, як была служкай у самага галоўнага пана акупіраванага Вайсрусланда — барона фон Кубэ, якога ёй удалося пазбавіць жыцця. Адважнай дзяўчыне было тады дзевятнаццаць год. Праз кардон нямецкіх ахоўнікаў яна пранесла ў сваёй дзявочай сумачцы міну з гадзіннікавым механізмам у рэзідэнцыю Кубэ... Калі вам надарыцца быць у Мінску, завітайце да Алены Рыгораўны Мазанік. Праедзеце да плошчы Перамогі, дзе каля абеліска не згасае вечны агонь, пройдзеце міма доміка, у якім адбыўся Першы з'езд рускіх сацыял-дэмакратаў... Вы ўбачыце сакавітую і ў той жа час невымоўна далікатную зеляніну славянскіх ліп — яны пахнуць мёдам яшчэ да таго, як іх укрые цвет. Усюды — ліпы, ліпы; зялёныя газоны ў парку, дзе стаіць домік-музей паэта Купалы. Зеляніна асвяжае паветра, гоіць людзям нервы. Шырокія, прасторныя вуліцы. Пасляваенная архітэктура, болей эканомная і цвярозая, чым, скажам, у Кіеве. Звычайныя стандартныя дамы і сучасныя збудаванні са шкла і алюмінію. І высокае неба над горадам, у які нельга не ўлюбіцца — і сам добра не ведаеш чаму.

...Ад Брэста да Уладзівастока няма, бадай, дома, дзе пасля вайны сустрэліся б усе, хто ў ім жыў. Беларусь асабліва памятае той час — яна і дасюль жыве ўсведамленнем трагедыі, якую народныя мсціўцы ўзвысілі да нацыянальнай гордасці. Больш чым палавіну беларускай тэрыторыі праз усе гады акупацыі кантралявалі партызаны. І чырвоныя сцягі развяваліся над драўлянымі будынкамі сельсаветаў, асабліва на Палессі, дзе многа лясоў і азёр. Людзі на Беларусі памятаюць, як старэнькія дзяды і бабулі, утрапёныя жанчыны і нават дзеці сваімі слабымі рукамі кармілі і апраналі паўмільённую армію партызан.

Сярод тысячы ста прадстаўнікоў зарубежных народаў у гэтай арміі было і 416 узброеных хлопцаў са Славакіі.

Беларусь — радзіма дзевяці мільёнаў чалавек. Месца на карце — разы так у два больш, чым займае Чэхаславакія.

Забалочаныя лугі і непраходнае багавінне былі праклёнцем Беларусі, цяпер — гэта каштоўны рэзерв гаспадаркі. Па мокрых раўнінах свавольна выгінаюцца рэкі з прыгожымі імёнамі — Дзвіна, Нёман, Шчара, Прыпяць, Ясельда, Арэса. Гарады будуюць сваю цывілізацыю — насычаную тэхнікай, каменную, цагляную, жалезабетонную і ўсё ж — зручную. Тут садзяць ліповыя гаі і малыя ручаіны ператвараюць у азёры. Драўляныя вёскі радуюць парадкам дамкоў і агародчыкаў, паступова знікае зялёны мох на гонтавых і саламяных стрэхах...

Цудоўная шаша вядзе з Мінска на паўднёвы захад, тоўстыя сосны, як падпітыя мужчыны, нахілілі над ёй свае густыя чупрыны... Мы ў краях, дзе спакон веку сяліліся славяне. Яны жылі заўсёды з працы ўласных рук. Карчавалі лясы, апрацоўвалі зямлю. Вывозілі ў суседнія краіны лён-сырэц. Балот беларусы баяліся, як жорсткага бога, і здаўна капалі каналы, асушалі зямлю пад бульбу і збожжа.

Гэты край быў адвечным скрыжаваннем маскоўскіх, польскіх, літоўскіх уплываў і інтарэсаў. Праз гэтую зямлю шведы цягнуліся на Палтаву, французы — на Маскву, белапалякі — на савецкі Мінск. Маланкавай прабежкай па беларускіх дарогах Гітлер хацеў пракласці шлях да панавання над светам. Колькі тут адшумела партызанскіх баёў! Колькі гарачай крыві пралілося, колькі стрэх згарэла! Колькі шыбеніц узвялі каты ў час разбойных набегаў!

Фашысты знішчылі амаль усе беларускія гарады, выпалілі большасць вёсак. Чвэрць народа не перажыла вайны... Беларусь падымалася з попелу і руін...

□

Чысты, не па-беларуску, а па-еўрапейску цесны горад Пінск.

Маляўнічая Прыпяць і яе прыток Ясельда.

Акрыленая мара ляціць па-над незнаёмым краем. Лодка імчыцца па рацэ, насустрач бягуць астраўкі травы і жоўтых кветак. Баржы з крыварожскай рудой пераадольваюць плынь ракі — у Брэсце яны аддадуць свой груз паяздам. Чародка белых ягнят выграецца на сонцы ў прыбярэжным пяску, каровы блукаюць у вадзе па бруха. Конь з развеянай грывай імкліва і лёгка разразае грудзьмі Ясельду.

Я стараюся зразумець сэрца палешука.

Сакратар райкома здзівіўся б, калі б я не паехаў у калгас імя Кірава, дзе ён быў калісь старшынёй. Каржакаваты чалавек пад пяцьдзесят, энергічныя жэсты кароткіх поўных рук, статыстыка — уся на памяць, здольнасць адгадаць пытанне да таго, як яно выказана. І дабрадушны выраз твару. Такі першы чалавек раёна, у якім няма асаблівай прамысловасці, а на душу прыходзіцца паўгектара зямлі. Аздароўлена пакуль толькі пятая частка глебы.

...Прайшоў цёплы маёвы дождж, і Палессе стала вільготным, набрыняла, як зялёная губка; затуманіліся чорныя грывы лясоў на краі далягляду, пачарнелі дранкі на дахах. Чародка жанчын з поля кіруецца ў вёску.

Тут я сустрэў начальніка Галоўпалессеводбуда Віктара Аляксандравіча Гвоздзева * — ён стаў для мяне цэнтральнай фігурай Палесся. Высокі мужчына, рукі — нібы букавыя сукі, якімі ў нас б'юць па абуху сякеры лесарубы.

З горада на Дунаі я добра бачу старую бяду Палесся. Найгорш было той яго частцы, якая пасля першай вайны належала Польшчы. Бачу я беларусаў у лыкавых лапцях — як косяць яны заліўныя лугі. Чую стогны пад фашысцкім ботам, зноў і зноў адчуваю сэрцам шматгадовую зацятасць супраціўлення.

Цяпер я сведка наступлення на Палессе машын. Паглыбіцца рэчышча Прыпяці, перакінуцца ад берагу да берагу плаціны... Семнаццаць інстытутаў праектуюць новае жыццё Палесся. Пракладваюцца дарогі, электрыфікуецца край. У фургончыках меліяратараў — кнігі, радыё, кінапраектары, тэлевізары.

У маляўнічым кутку, там, дзе Прыпяць выпівае воды Ясельды, меліяратары гатуюць поліўку з рыбы. Языкі полымя аблізваюць бляшанае вядро.

Поліўка зварылася яшчэ да таго, як сонца саслізгнула ў балоты. Зямля пусціла расу. На вільготнай ужо траве нарэзаны хлеб, напоўнены гранёныя шклянкі.

Прыпяць дужэе, п'ючы Ясельду, выпіваючы балоты.

За тваё здароўе, Палессе!

* Цяпер — першы сакратар Гомельскага абкома КПБ.

НА НЯМЕЦКАЙ МОВЕ

У мінулым годзе вядомае нямецкае выдавецтва «Фольк унд вэльт» выпусціла першую ў ГДР анталогію беларускага апавядання. Гэта яшчэ адно сведчанне міжнароднага прызнання беларускай літаратуры.

І вось я трымаю анталогію ў сваіх руках. Гэта даволі аб'ёмісты, у 507 старонак, з густам афармлены том. На супервокладцы — традыцыйны беларускі пейзаж: у люстраной роўнядзі возера адбіваюцца прыбярэжныя дрэвы, стагі сена, вясковыя хаты. На ўнутраным баку супервокладкі — партрэты 31 беларускага пісьменніка, чые творы прадстаўлены ў анталогіі: ад Дуніна-Марцінкевіча і Багушэвіча, Коласа і Каганца да нашых сучаснікаў Мележа і Шамякіна, Быкава і Караткевіча.

Называецца анталогія крыху традыцыйна: «Буслы над балотамі». Зрэшты, гэта, як і пейзаж на супервокладцы, зразумела: большасць апавяданняў, змешчаных у анталогіі, прысвечаны цяжкаму жыццю беларускай вёскі ў дакастрычніцкі час. Гэта — «Нёманаў дар» і «Малады дубок» Я. Коласа, «Летапісцы» З. Бядулі, «Літоўскі хутарок» М. Гарэцкага, апавяданні Ядвігіна Ш., Цёткі, К. Каганца. Проза 20—30-х гадоў прадстаўлена ў анталогіі імёнамі М. Зарэцкага, К. Крапівы, М. Чарота, К. Чорнага, М. Лынькова, П. Галавача, В. Каваля, Л. Калюгі. З апавяданняў, прысвечаных Вялікай Айчыннай вайне, уключаны «У поўнач» Я. Брыля, «Чацвёртая няўдача» і «Свае людзі» В. Быкава і інш. Нямецкі чытач зможа таксама пазнаёміцца з творчасцю беларускіх празаікаў малодшага пакалення — Ул. Караткевіча, В. Адамчыка, І. Чыгрынава, А. Кудраўца.

Выданне анталогіі «Буслы над балотамі» — вялікая заслуга даўняга папулярызатара беларускай літаратуры ў ГДР Норберта Рандава. Ён з'яўляецца ўкладальнікам і аўтарам даволі вялікага пасляслоўя, у якім сцісла разгледжаны шляхі развіцця беларускай літаратуры. Ім жа складзены біяграфічныя даведкі пра аўтараў, чые творы прапануюцца ўвазе нямецкага чытача. У анатацыі, змешчанай на супервокладцы, Н. Рандаў піша: «Наш зборнік — не проста выпадкова ўзятыя творы пісьменнікаў незнаёмай краіны. Ён знаёміць з жыццём беларускага народа, з яго звычаямі і абрадамі. Мы стараліся зрабіць усебаковы агляд так, каб у чытачоў стварылася суцэльнае ўражанне аб развіцці і характары беларускай літаратуры».

У пасляслоўі да зборніка Н. Рандаў адзначае тэматычную разнастайнасць беларускага апавядання, у якім адлюстраваліся падзеі дарэвалюцыйнага часу, Кастрычніцкай рэвалюцыі, будаўніцтва сацыялізма, Вялікай Айчыннай вайны, пасляваеннага аднаўлення. Аўтар разглядае мастацкія асаблівасці твораў Я. Коласа і М. Гарэцкага, З. Бядулі і Ядвігіна Ш., дае высокую ацэнку творам новага папаўнення, якое прыйшло ў беларускую прозу ў пасляваенныя гады.

Хочацца выказаць словы ўдзячнасці перакладчыкам К. Мюлеру, Х. Херботу, Г.-Е. Грыму, Г. і Ул. Чапегам, М. Шэтлер і інш. Некалькі апавяданняў удала перакладзены самім Н. Рандавым.

Анталогія «Буслы над балотамі» была прыхільна сустрэта літаратурнай крытыкай ГДР. Станоўчую ацэнку анталогіі даў у газеце «Нойес Дойчлянд» Эберхард Хільшэр. Ён адзначыў карысць выданняў такога тыпу, грунтоўнасць укладальніцкай і каментатарскай работы Н. Рандава. «У нас яшчэ не было чаго-небудзь падобнага», — сцвярджае нямецкі крытык.

Э. ГРЫВА,
студэнт Мінскага педагагічнага інстытута замежных моў.

ШЛЯХ ПАЧАЎСЯ АД МІНСКА

Перада мною дзве кніжкі на мове лужыцкіх сербаў: «Запіскі Бобака» Мэрчына Новака-Нехарньскага і «Беларускія імпрэсіі» Кшэсцяна Краўца. У першай з іх ёсць два рэпартажы пра Беларусь — «Аблава на ваўкоў» і «Праз балоты і багну». Калісьці аўтар, тады яшчэ малады хлопец, наведаў глухія куткі беларускага Палесся, у той час «крэсаў усходніх» міжваеннай Польшчы. Шмат што ўразіла яго тут — глухамань, беднасць, спрадвечная барацьба палешукоў са стыхіяй. І калі студзеньскім вечарам 1968 года мы з рэдактарам сербалужыцкага дзіцячага часопіса «Пломё» Кшэсцянам Краўцом завіталі ў хату выдатнага мастака і пісьменніка, я пацікавіўся:

— Пане Новак-Нехарньскі, скажыце, калі ласка, дзе вы былі ў Беларусі, якія менавіта мясціны апісалі ў сваіх рэпартажах?

Гаспадар хвіліну маўчаў, апанаваны ўспамінамі.

— Даўно гэта было. У дваццатых гадах. Помню вёску Манькавічы над Гарынню, ля Століна. Бедна там жылі людзі. Дарэчы, у мяне ёсць памятка з тых мясцін. Прынясі, калі ласка, — папрасіў ён жонку.

Гаспадыня выйшла і неўзабаве вярнулася. Яна трымала ў руках... лазовыя лапці.

Для Кшэсцяна Краўца прызначэнне іх было незразумелае. Давялося тлумачыць яму, што такое лапці і якое іх прызначэнне, што «то су чріе, сплецене з вербовего або ліповего лыка» — даўнейшы штодзённы абутак беларускага селяніна.

— А мне не давялося бачыць іх у Беларусі, — Краўц быццам не верыў ні Новаку-Нехарньскаму, ні мне.

Так, не давялося. Бо ў розны час наведалі яны наш край, зусім рознае ў жыцці, побыце людзей, у адносінах між імі ўбачылі на беларускай зямлі. І зусім пра рознае, убачанае імі, напісалі ў сваіх творах.

Гартаю кніжку Кшэсцяна Краўца, якая выдадзена летась выдавецтвам «Домавіна» ў Будзішыне. Гэта — вынік назіранняў аўтара, яго сустрэч з людзьмі, знаёмства з прыродай, з мінулым і сённяшнім днём Беларусі, вынік трох пабывак у нашай рэспубліцы ў 1967—1970 гадах. К. Краўц многае пабачыў на Беларусі.

«Што, беларуская вёска, тоіш у сабе, за тваімі парканамі, пад тваімі стрэхамі? Як ідзецца па тваім пяску, ці смачная твая вада? Вось ужо спее жыта — хто ж ператварыў тут зямлю ў золата? Як смяюцца твае дзяўчаты, ці слухмяныя твае дзеці? Вядзе сцежка да вёскі, да дому, за стол, да сэрца чалавека. Ідзі па ёй, і пачуеш, як звініць смех, як падаюць слёзы і як узносіцца радасць!» Такім лірычным уступам пачынаецца першы раздзел кнігі. Існі да людзей — крэда аўтара, той напрамак, які вызначыў ідэю і змест твора. І К. Краўц пайшоў шукаць адказы на многія пытанні, на ўсё тое, што яго цікавіла, хвалявала, вабіла. Гэты шлях пачаўся ўжо ад перона Мінска-

СЦЕЛЕЦЦА, ЯК СВЕТЛЫ ШЛЯХ...“

ГОРАД—ГОРАДУ, ЧАЛАВЕК—ЧАЛАВЕКУ

Не першы год жыхары Мінска адзначаюць Сусветны дзень пароднёных гарадоў. Устаноўлены ў 1963 годзе па ініцыятыве Сусветнай федэрацыі пароднёных гарадоў, гэты дзень стаў святам для ўсіх, хто хоча жыць у міры і дружбе. Мінск шле свае добрыя пажаданні Натынгему, а Жодзіна — французскаму гораду Венісье.

Натынгем называюць «каралевай Сярэдняй Англіі». З гэтым горадам звязаны імёны легендарнага Робін Гуда і славутага змагара за свабоду, англійскага паэта Джона Гордана Байрана. Сяброўскія сувязі нашай сталіцы з Натынгемам усталяваліся 16 гадоў назад. За гэты час многія жыхары Натынгема пабылі ў Мінску, пазнаёміліся з нашым жыццём, а мінчане, якія выязджалі ў Англію, заўсёды адзначалі асаблівую гасціннасць з боку натынгемцаў. Апрача турысцкіх паездак, Мінск і Натынгем абмяняліся ўжо двойчы афіцыйнымі дэлегацыямі гарадскіх саветаў і прафсаюзнымі дэлегацыямі.

Па ініцыятыве натынгемскага аддзялення Таварыства брытанска-савецкай дружбы газеты «Мінская праўда» і «Іўнініг Пост энд Ньюс» абмяняліся матэрыяламі.

У 1967 годзе ў Мінску выступаў з канцэртамі дырыжор Мідландскага сімфанічнага аркестра Невіл Дзілкс. У яго праграме (упершыню ў канцэрце зарубежнага дырыжора) выконваўся твор беларускага кампазітара — сімфонія № 2 Яўгена Глебава. А ў Натынгеме выступаў дырыжор з Мінска.

Натынгемцы мелі магчымасць пазнаёміцца з працамі беларускіх мастакоў — выстаўка беларускага жывапісу амаль месяц была адчынена ў Натынгемскай карціннай галерэі. Экспанаваліся і працы нашых юных мастакоў, якія карысталіся там вялікім поспехам. Каля двух год назад натынгемцы пазнаёміліся з выстаўкай пра Мінск — яна была адчынена ў час правядзення фестывалю горада.

Малады прагрэсіўны англійскі паэт з Натынгема М. Гобдэй у мінулым годзе з турысцкай групай актывістаў Таварыства англа-савецкай дружбы наведаў Савецкі Саюз. Знаходзячыся ў Мінску, ён разам з іншымі замежнымі гасцямі пабываў у экскурсіі па нашай рэспубліцы, агледзеў мемарыяльны комплекс «Хатынь» і Курган славы. Свае ўражанні ад убачанага ў Хатыні паэт усхвалявана выказаў у вершы «Званы Хатыні», які з'явіўся на старонках часопіса «Брытыш-Соует фрэндшып» у кастрычніку 1971 г. Ніжэй мы друкуем гэты верш у перакладзе Язэпа Семяжона.

Мік ГОБДЭЙ

ЗВАНЫ ХАТЫНІ

Звоняць.
Хатынскія звоняць званы.
Тым,
што ў магілах,
спакойныя сны
Сумам сваім навяваюць.
А нам —
Дочкам бацькоў-ветэранаў, сынам —
Смутна нагадваюць дату адну:
Год 43-ці — вайну.

Рэквіем звоняць ці гімн —
усё роўна.
Бронза сваім языком красамоўна
Быццам загадвае:

«Слухайце, дзеці
Усіх кантынентаў на нашай планеце.
Не забывайце пра гэтую дату
У 73-м».

Па-над гаямі бяроз анямелых,
Што, як медсёстры, у фартухах белых
Выбеглі з лесу на поле пабоішча
І—ані з месца: наперадзе вогнішча,
Па-над імшарамі з журавінамі —
Над Беларуссю з яе баравінамі,
Зеленню ніў і сучаснымі вёскамі
Рэквіем льецца журботнымі
ўсплёскамі.
Спеў па мільёнах —
бацьках і сынах,
Чый з папялішчамі змешаны прах.

Гімн — па бядзе,
успамін пра людзей,
Тых, што жывымі згарэлі ў адрынцы.
Помніце, людзі,
не забывайце.
Перад пагрозай калень не згібайце:
Жывы і сёння на свеце ардынцы!
Хай для вас прыкладам будуць
хатынцы.
Іх больш няма.
Іхні прах пад травою.

З горда паднятаю галавою
Здрадай жыццё не купляў беларус
там.
Дзеці з бацькамі жывымі гарэлі
І прадсмяротны свой момант сустрэлі
З імем Радзімы на вуснах.
Людзі радзімы маёй,
я не мару
Бачыць вас — бог барані! — у
кашмары,
Як у Хатыні.
Але на імгненне
Кіньце вачыма свайго уяўлення
На велізарны касцёр сярод бору.
Там, у пякельным агні,
без разбору

Трупы — лаўжамі.
Жывыя ў агоніі.
Паніка, енкі, праклянцці — сімфонія
Жудаснай смерці.

Прашу прабачэння,
Што скалануў і душу і сумленне
Гэтымі жахамі вам, суайчыннікі.
Вы—не віноўнікі,
вы — не прычыннікі
Зверстваў нацызму.

А ведаць мы мусім
Гора хатыняў усёй Беларусі.
Ведаць павінны, якою цаною
Гэты народ расплаціўся з вайною.

І калі з вас хто прасторы Расіі
Убачыць, як я, пры турысцкім
аглядзе,
Не забывайце: крывёю зрасілі
Людзі зямлі сваёй кожную пядзю.

Хай сабе часу ў вас будзе замала,
Вы да Хатынскага мемарыяла
Усё ж завітайце

І там прачытайце
Просьбу ад мёртвых жывым, не
загад
(Тут не маё: я даю пераклад):

«Людзі добрыя, помніце, мы любілі
жыццё і радзіму, і
вас, дарагія.
Мы згарэлі жывымі ў агні, наша
просьба да ўсіх:
Хай жалоба і смутак абернуцца ў
мужнасць і сілу,
Каб змаглі ўвекавечыць вы мір і
спакой на зямлі,
Каб нідзе і ніколі ў віхуры пажараў
жыццё не ўмірала».

Міхаіл МІХАЙЛАЎ

НЕ-ЎМІРУ-ЧАСЦЬ

Міхаіл Міхайлаў — балгарскі літаратуразнаўца і паэт, выкладчык Вялікатырнаўскага ўніверсітэта. Будучы госцем беларускіх вучоных і пісьменнікаў, пазнаёміўся з гісторыяй і культурай нашай рэспублікі, наведаў некаторыя выдатныя мясціны Беларусі, помнікі гераічнай доблесці і славы беларускага народа. Аб гэтым — яго верш і лірычная імпрэсія, якія мы змяшчаем у перакладзе Ніла Гілевіча.

СЛОВА ПРА ДРУЖБУ

Беларусь! Ты спаткала мяне ціхім дажджом, цёплым і спакойным, як твой народ — воін-герой, неімагалікі ды вялікі, народ-светач, народ-змагар за мір і шчасце, за пладаносную восень, за песню сумную і добрую, як вочы старых маціарок, у якіх—жывы боль вайны і матчыных пакут невылечных — святых пакут усяго народа.

Беларусь! Святая і вялікая!

Прымі клятву балгарына, сына сваёй Радзімы—як і ты, шматпакутнай, як і ты—цудоўнай, як і ты—журботнай і радаснай у сваім велічным узыходзе. Прымі, Беларусь, абдымкі братняга табе народа!

Беларусь—песня дзівосная і лёгкая, як крокі тваіх дзяцей, як усе цуды, якія ты стварыла за чвэрць стагоддзя над папялішчамі і распяццямі, паўскрай магіл жахлівых і свяшчэнных.

Беларусь, краіна самых чалавечых дзівос, прымі ў свае матчыны абдымкі сына Балгарыі — тваёй блізкай і роднай сястры, у якой, як і ў цябе, толькі адно жаданне ў сэрцы—каб больш было на зямлі шчасця для матак і дзяцей, для мужчын-воінаў і будаўнікоў, у кожнай мірнай хаціне ў нашых райскіх землях, каб пяцікутная чырвоная зорка свяціла сваімі яснымі промнямі ўсёй нашай невялікай планеце — табе, і ёй, і ўсяму свету, усім, хто любіць чалавека і ідзе на самаахвярную барацьбу за яго. Будучыня перад імі сцелецца, як светлы шлях, паўстае перад імі, як цуд зямны, як заліты сонцам беларускі лес, як духмяная Даліна Руж, як лугі і палі, у якіх бялеюць косці неназваных гасцей і лунае слова смелых і мужных, дзе нястомныя жнеі спяваюць песні пра светлыя надзеі і скіроўваюць свае ласкавыя позіркі да вас—святыя землі Беларусь і Балгарыя—казачныя і дзівосныя, дзве сястры родныя, дзве неўміручыя песні!

СПІЦЕ Ў ВЕЧНАСЦІ

«Божа, колькі на зямлі пакут...» —
уздыхнуў Маканін, з кнігі Ёўкава,
гледзячы ўслед арбе і мужыку
з сухотнаю дзяўчынай цёмнавокаю.
У якіх пакутах ты народжана,
ты—пра ластаўку пра белую легенда!
Колькі ўжо стагоддзяў, як зняможана
стогне ў табе боль і енчыць енкам!..
. . . .
Колькі ўжо гадоў нясе стары
сына абгарэлага на руках
здранцвелых!
Прыпыніўся з ім на спаленым двары
і не стогне, з гора ўкамянелы!
І не стогне—каб званы былі чуваць—
з-пад попелу двухмільённае Хатыні,
як завуць яны з магіл—завуць
паўстаць
боль і смеласць, што ніколі не
астыне!..

...Спіце ў вечнасці тут, беларускія
браты!

Захад, кроўю фарбаваны, дагарае!
А званы гудуць трывожна: «Помніце
Хатынь!»
«Помніце!..»—раз-пораз кожны
паўтарае.

«Божа, колькі выпала гора
беларусам!..»—
Стогнуць у мяне званы у сэрцы.
Стынуць жылы, попел апякае вусны...
Гэта—не легенда, а волатаў
бяссмерце!

1) Маканін — герой апавядання класіка балгарскай літаратуры Іярдана Ёўкава «Белая ластаўка» (беларускі пераклад у кнізе «Скарб», Мінск, 1967). Аўчар Маканін сустрэў арбу селяніна, які вёз кудысьці сваю хворую на сухоты дачку. Вёз, каб убачыць белую ластаўку, якая, нібыта, хоць і рэдка, але сустракаецца. Паводле народнага павер'я, калі хворы ўбачыць белую ластаўку — абавязкова выздаравее.

га вакзала. Ён вёў лужыцкага пісьменніка да маладзёжных лагераў, да вёскі Воўчкавічы, да Нарачы, у хаты сялян, былых партызан.

У вачах аўтара ўсё раней чутае, а цяпер убачанае, набыло новыя фарбы, аб'ёмнасць, вобразнасць. Болем у душы адгукнулася жахлівая трагедыя Хатыні (а разам і трагедыя 136 вёсак, якіх напаткаў такі ж лёс). Праз завею і марозную стынь імкнуў сюды К. Краўц, каб сэрцам адчуць гэту трагедыю. І тады нарадзіліся хвалюючыя радкі раздзела «Хатынь», які ў публіцыстычных адносінах найбольш моцны ў кнізе.

Экскурсам у мінулае Беларусі з'яўляецца і раздзел «Канец кар'еры пана фон Кубэ». Таго Вільгельма фон Кубэ, гаўляйтэра Беларусі ў гады гітлераўскай акупацыі, кожнае распараджэнне якога ў 1941—1943 гадах канчалася словамі «расстрэл», «павешанне». І каты ў эсэсаўскіх і гестапаўскіх мундзірах стралялі, вешалі, палілі вёскі і людзей. Аж пакуль міна, падкладзеная партызанамі, не разарвала обер-ката.

Але мала хто ведае ў нас, што той жа Вільгельм фон Кубэ пасля прыходу Гітлера да ўлады ў Германіі прымаў актыўны ўдзел у руйнаванні нацыянальнага і культурнага жыцця славянскага насельніцтва Ніжняй Лужыцы, у гвалтоўнай германізацыі яго. Фашысцкі кат зрабіў сваю справу—у 1937 годзе былі ліквідаваны ўсе лужыцкія арганізацыі, прэса, лужыцкім сербам было забаронена карыстацца родным словам. Там фон Кубэ прайшоў своеасаблівую практыку, каб потым яшчэ больш нялюдскімі, крывавымі спосабамі начаць расправу з беларусамі.

Цікава, з захапленнем расказвае К. Краўц сваім чытачам пра жамчужыну Беларусі: «Нарачы—каралеве беларускіх азёр—не спяваюць без дай-прычыны гімнаў і одаў. Яе крышталёвая глыбіня, быццам душа народа, яе лагоднасць і неспакой, яе яснота і прыязнасць і, нарэшце, яе адмысловае харастВо... Бліскавіцы і грымоты, вецер і дождж бічуюць яе воды. Хмары ўзносяцца да нябесных вышыняў. Хвалі змываюць нясок, калышуць дрэвы...».

Але не толькі любавацца, нешыцца хараством возера і наваколля ехаў сюды К. Краўц. Вакол, як і ў Воўчкавічах, Мінску, Астрашыцкім Гарадку і іншых мясцінах, дзе давялося быць пісьменніку, жылі людзі—мудрыя, працавітыя, гасцінныя. І сустрэча ў нарачанскай вёсцы Мікольцы з сям'ёй, пра якую ён з такой цеплынёй і шчырасцю піша ў раздзеле «Наша—гэта ваша», з'яўляецца як бы ўвасабленнем тых іншых сустрэч і гутарак з людзьмі, што меў аўтар на беларускай зямлі. А іх—гэтых людзей—было шмат. Гэта і беларускія пісьменнікі, і ветэраны Вялікай Айчыннай вайны, і былая партызанка, і артыст тэатра лялек, і старая сялянка з Воўчкавічаў, і многія іншыя. Іх жыццё і іх лёс, а праз усё гэта—мінулае і сучаснае беларускай зямлі, сталі асновай і зместам кніжкі. Першай у Лужыцы кніжкі пра Беларусь.

І хоць у кніжцы Кшэсцяна Краўца сустракаюцца некаторыя недахопы — асобныя раздзелы непамерна расцягнутыя, перагружаны другараднымі фактамі, без якіх можна было б абысціся, ёсць недакладнасці ў назвах і прозвішчах — «Беларускія імпрэсіі» пакідаюць добрае ўражанне. Мяркуючы па водгуках у сербалужыцкіх выданнях (часопіс «Розгляд», газета «Нова доба»), кніжка з прыхільнасцю сустрэта лужыцкімі чытачамі.

А. ТРАЯНОЎСКІ.

СЯРОД МУЗ

Мал. М. ЧАРНЯЎСКАГА.

— Напішыце рэцэнзію!..

Апанас ЛАБЖАНСКІ

О—ХО—ХО

ІРАНІЧНАЯ ПРОЗА

Я люблю праўду. Вось у чым мая бяда...

Паехаў я неяк у камандзіроўку ў суседні раён. Зайшоў у мясцовую рэдакцыю. А ў мяне пытаюцца:

— Што там у вас новага?

— Рэдактар, — адказваю з радасцю.

— Які?—захваляваліся яны.

— Хвацкі, рухавенькі такі... Круць-верць—у чарапочку смерць. На ўмацаванне прыслалі. І прозвішча дзіўнае такое—Масёл.

— Масёл Іван Палыч?.. Хе-хе, чулі, — гаворыць адзін.

— Ну, дык трымайцеся. Цяпер ён будзе вашу рэдакцыю «цэментаваць», — буркнуў другі.

— Пакутнікі вы...—не змоўчаў трэці і працягла ўздыхнуў:—О-хо-хо!..

Вярнуўся я з камандзіроўкі ў прыўзнятым настроі. Заходжу да Масёла. Пра навіны нешта лапачу. Потым згарача ляпнуў:

— А вас там, аказваецца, усе ведаюць,

Масёл ад нецярпення пачаў перабіраць нагамі, нібы той парсюк у плоце, рукой пад носам хуценька так соўгае.

— А што яны гаварылі? Толькі карацей,—паморшчыўся ён і неяк дзіўна ўсміхнуўся.

Тут бы прыаздобіць усё, што чуў, рамонкамі, васількамі і іншым разнатраўем, а я—разгубіўся, ката за хвост цягну:

— Двое, — кажу,—сышліся на тым, што вы—гэта самае... Ну, самі разумееце! А вось трэці... неяк вобразна і коратка сказануў. Прабачце, далібог, не памятаю... Я, ведаеце, міма вушэй прапусціў. Ды, урэшце ж, можна пазваніць. Зараз жа закажу размову з ім. Балазе, і нумар тэлефона запісаны...

Масёл зірнуў на мяне так, нібы яго вока бяльмом заслала, і працадзіў:

— Ідзі працуй! Хопіць прыдурвацца!

А потым і пачалося. Напісаў я артыкул, занёс яго Масёлу, а ён праз хвіліны дзве зайшоў да мяне, шырока расставіў ногі і кажа:

— Што ты нагарадзіў, га?—і яго рука зноў забегала пад носам.—Галаву зломіш! Чорт ведае што...

Доўга я правіў той артыкул. Але што ні зраблю —усё не так, усё не па ім... Перажываю. Як кажуць, не п'ю, не ем. Другі б адразу здагадаўся, у чым справа, а да мяне чамусьці доўга не даходзіла. Можа, ён, гэты круцьверць, злуецца, што я не ўсё расказаў тады пра яго? Можа сапраўды кепска пісаць пачаў я?

Праверыць трэба. Узяў з гора рэдактарскі артыкул, перайначыў першы сказ, змяніў прозвішчы і падсунуў яму: чытай!

Не прайшло і пяці хвілін—выклікае Масёл мяне і зноў чахвосціць:

— Біўся я, біўся, даражэнькі, над тваім артыкулам, ды бачу—нічога не атрымліваецца добрага! З кожным днём ты горш і горш пішаш...

І тут на мяне як бы прасвятленне найшло: злуе! Злуе за старое... І, доўга не думаючы, бухнуў яму:

— Іван Паўлавіч, а я ўспомніў усё ж, што сказаў тады пра вас трэці... Ён сказаў: «О-хо-хо!»

Марыян ЗАЛУЦКІ

АДУКАЦЫЯ

Чытаў я вершы, драму, прозу,
Чытаў і Канта, і Спінозу,
Заядла—ад усіх далёка—
Глытаў і Гегеля, і Лока...
Усё, што розум мудры, лоўкі
Стварыў ў натхненні ці ў адчаі—
Чытаў...
Забыў...
Чытай хоць зноўку.
А Ганны вось не забываю!

Пераклаў з польскай К. ПАЎТАРЖЫЦКІ.

А. БУДЗЕЙКА

МЫШ У ЗВЯРЫНЦЫ

ЖАРТ

Мыш не раўня Слану! Ну, ну...
Ніхто у заапарку
Не наступаў яму на мазалі,
хоць смельчакі былі,
Бо хобатам як шыбане...
З яго слановым каркам
Дубы з карэннем можна вырываць.

А Мыш і за Слана дужэйшая,
відаць,—
Залезла ў складку на ягоназе,
Пішчыць, нягодніца, і за пяту грызе,
Каб не стаяў, каб тупнуў на Ката,
Бо той к Слану па справах завітаў
І ледзь было не сцапаў дармаедку.
Але застаўся без наедку.
Слон азвярэў, жалезны плот зламаў.
Зірнеш—не Слон, а буралом, чума
Бушуе ў парку—паспрабуй суціш.

Вось што такое у звярынцы мыш...

З НЯМЕЦКАГА ГУМАРУ

ПЕРШ ЗА ЎСЁ ЧУЛАСЦЬ!

Чула і ўважліва абслугоўваюць пакупнікоў у магазіне на Кёпэнікштрасэ. Для кожнага пакупніка тут заведзена асобная кніга скаргаў.

УЗОРНАЕ НАСЕЛЬНІЦТВА

У новым мікрараёне сталіцы тэлефоны-аўтаматы заўсёды ў парадку, ніхто не абразае трубак, не кідае ў аўтамат сагнутых манет. Тэлефоны-аўтаматы будуць устаноўлены тут у канцы наступнага года.

САРДЭЧНА ЗАПРАШАЕМ!

Добра падрыхтаваліся да прыёму наведвальнікаў работнікі рэстарана «Кантыненталь». На пяці замежных мовах яны могуць сказаць: «халоднага піва няма», «калі вам не падабаецца, не ешце» і г. д.

ВЕЛЬМІ ЦІКАВА!

— Мне вельмі падабаецца ваш маленькі ўтульны гарадок! — гаворыць турыст бургамістру.

— Вас, напэўна, зацікавіць і тое, што на працягу апошніх 40 гадоў колькасць насельніцтва нашага горада не павялічваецца і не памяншаецца?

— Няўжо?! Але чым гэта растлумачыць?

— Вельмі проста. Заўсёды, як толькі тут з'яўляецца на свет новы грамадзянін, адзін малады мужчына таемна пакідае горад.

ЗНАЎЦА ВІН

Жадаючы паказаць сябе знаўцам він, адзін прадавец загадаў завязаць яму вочы; пасля гэтага перад ім паставілі шклянкі з рознымі вінамі. Пасмакаваўшы, спец без цяжкасці называў гатунак і год вырабу. На 21-м разе яму падставілі шклянку вады. Дэгустатар глынуў, нахмурыў бровы, глынуў яшчэ. Нарэшце заківаў галавой і прамовіў:

— Першы раз у сваім жыцці вымушаны прызнаць сябе пераможаным. Я не ведаю гэтай вадкасці, бо я яе ніколі не піў.

Памаўчаўшы момант, ён дадаў:

— У адным я магу вас запэўніць: прадаваць такое віно няварта.

Пераклаў Д. ЯРАШЭЎСКІ.

Мал. Л. ВЯЗНІКАВА.

По тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—33 24-61, намесніка галоўнага рэдактара—33-25-25, адказнага сакратара—33-44-04, аддзела літаратуры—33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі—33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры—33-21-53, выдавецтва —32-22-19, бухгалтэрыі—32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.